

MASARYKOVA UNIVERZITA
PRÁVNICKÁ FAKULTA

DNY PRÁVA 2017

DAYS OF LAW 2017

Část IV.
Aktuální otázky evropského
mezinárodního práva soukromého

ACTA UNIVERSITATIS BRUNENSIS

IURIDICA

vol. 615

SPISY PRÁVNICKÉ FAKULTY
MASARYKOVY UNIVERZITY

řada teoretická
svazek č. 615

DNY PRÁVA 2017 – DAYS OF LAW 2017

Část IV.

Aktuální otázky evropského mezinárodního práva soukromého

Eds.:

Naděžda Rozehnalová, Klára Drličková, Jiří Valdhans

Masarykova univerzita
Brno 2018

Recenzenti:

JUDr. Klára Drličková, Ph.D.

Mgr. Slavomír Halla, Ph.D.

© 2018 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-8956-3

Obsah

Určovanie fóra v prípadoch pracovných zmlúv zamestnancov v leteckej doprave	7
<i>Martin Bulla</i>	
Cezhraničná mobilita obchodných spoločností v Európskej únii: premiestňovanie sídla obchodnej spoločnosti ako súčasť slobody usadiť sa	22
<i>Michaela Garajová</i>	
Aplikácia „lex mercatoria“ v zmluvných vzťahoch s cudzím prvkom	40
<i>Miloš Levrinc</i>	
Opt-exit a evropská unifikace mezinárodního práva soukromého	55
<i>Michal Malacka</i>	
Litispence v evropském mezinárodním právu soukromém	72
<i>Kateřina Remsová</i>	
Volba práva a nová „římská nařízení“	91
<i>Lukáš Ryšavý</i>	
Európsky príkaz na zablokovanie účtov	107
<i>Michael Šiman</i>	
Plusy a mínusy európskeho medzinárodného práva súkromného	118
<i>Miroslav Slašťan</i>	

Určovanie fóra v prípadoch pracovných zmlúv zamestnancov v leteckej doprave

Martin Bulla

Právnická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave, Slovenská republika

Abstract in original language

Príspevok analyzuje aktuálnu judikatúru Súdneho dvora EÚ vo vzťahu k 5. oddielu II. kapitoly nariadenia 1215/2012 (Brusel I bis). Zameriava sa predovšetkým na definíciu pojmu „*miesto, kde alebo odkiaľ zamestnanec obvykle vykonáva svoju prácu*“ vo vzťahu k zamestnancom pracujúcim v medzinárodnej doprave, predovšetkým v leteckej doprave. Predmetom analýzy je ďalej vzťah medzi jednotlivými ustanoveniami oddielu 5, ako aj predmetného oddielu k ostatným ustanoveniam nariadenia.

Keywords in original language

Fórum; medzinárodná súdna právomoc; pracovná zmluva s cudzím prvkom; práca v medzinárodnej preprave; konflikt právomocí.

Abstract

The paper analyses current case law of the Court of Justice of the EU in relation to chapter II, section 5 of the Regulation 1215/2012 (Brussels I bis). It seeks, in particular, to define the concept of „*the place where or from where the employee habitually carries out his work*” in relation to employees working in international transport, especially in the air transport sector. The paper surveys also the relationship between individual provisions of section 5 as well as the relation of the section concerned to other provisions of the Regulation.

Keywords

Forum; International Jurisdiction; Employment Agreement with foreign Element; Employment in International Transport; Conflicts of Jurisdictions.

1 Úvod

Témou tohto príspevku je určovanie medzinárodnej právomoci súdov vo veciach individuálnych pracovných zmlúv v sektore medzinárodnej prepravy, s dôrazom na leteckú prepravu. Určovanie fóra v prípadoch, kedy zamestnanec obvykle vykonáva prácu na území viacerých štátov, prípadne na palube lode, lietadla, či iného dopravného prostriedku, je zložitejšie ako v bežných prípadoch, kedy je jednoducho možné identifikovať obvyklé miesto výkonu práce. Právna úprava tieto okolnosti zohľadňuje a postupne bol v rámci medzinárodného práva súkromného Európskej únie vytvorený súbor špeciálnych pravidiel určovania fóra, ale aj rozhodného práva pre pracovné zmluvy v medzinárodnej preprave. Tieto pravidlá sa postupne vyvíjajú a cizelujú, predovšetkým aktivitou Súdneho dvora EÚ, ktorý reaguje na konkrétne výzvy v aplikačnej praxi.

Keďže základným kritériom určovania medzinárodnej právomoci súdov v oblasti individuálnych pracovných zmlúv je *miesto, kde alebo odkiaľ zamestnanec obvykle vykonáva svoju prácu*, predmetom tohto príspevku bude predovšetkým interpretácia uvedeného pojmu a vyjasnenie jeho vzťahu k pojmu *domáca základňa*, ktorý používajú predpisy z iných odvetví. Príspevok je spracovaný na základe analýzy a komparácie najnovšej, ale aj skoršej judikatúry Súdneho dvora EÚ, ako aj relevantnej odbornej literatúry a ďalších zdrojov.

V posledných rokoch sme svedkami dynamického rozvoja medzinárodnej leteckej prepravy aj vďaka rastu charterovej prepravy a tzv. low-cost prepravcov a ich expanzii na trhy v strednej Európe, kde operujú viaceré miestne spoločnosti, prípadne tu zriaďujú základne zahraničné aerolinky. Problematika súkromnoprávných, vrátane pracovnoprávných, vzťahov s cudzím prvkom v oblasti medzinárodnej prepravy je preto vysoko aktuálna a je potrebné jej venovať náležitú pozornosť.

2 Určovanie fóra v prípadoch týkajúcich sa individuálnych pracovných zmlúv

Základným prameňom právnej úpravy, pokiaľ ide o určovanie právomoci súdov vo veciach individuálnych pracovných zmlúv s cudzím prvkom,

je na území členských státov Európskej únie nariadenie Brusel I bis.¹ Toto nariadenie nahrádza pôvodnú úpravu v nariadení Brusel I² s účinnosťou od 10. januára 2015. Pôvodné nariadenie z roku 2001 bolo nástupcom tzv. Bruselského dohovoru.³

Pravidlá o právomoci vo veciach individuálnych pracovných zmlúv, ktoré sa nachádzajú v nariadení, sa značne líšia od pravidiel uplatniteľných v tejto oblasti v rámci Bruselského dohovoru. V rámci tohto dohovoru bolo jediné osobitné pravidlo týkajúce sa pracovných zmlúv zavedené v roku 1989. Toto pravidlo sa nachádzalo v oddiele 2 hlavy II tohto dohovoru o osobitnej právomoci a bolo pridané ako odchýlka pre osobitné prípady v zmluvných veciach z pravidla uvedeného v článku 5 bode 1 Bruselského dohovoru.⁴

Európsky zákonodarca v nariadení Brusel I vyčlenil právomoc vo veciach individuálnych pracovných zmlúv do osobitného oddielu, ako jeden z typov tzv. ochrannej,⁵ resp. špeciálnej,⁶ príp. obligatórnej⁷ právomoci, do ktorej spadajú tiež spotrebiteľské zmluvy a poisťné zmluvy. Vyčlenenie práve uvedených zmluvných typov do osobitných ustanovení dáva tušiť zmysel tohto postupu európskeho zákonodarcu. Vo všetkých menova-

1 Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1215/2012 z 12. decembra 2012 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach.

2 Nariadenie Rady (ES) č. 44/2001 z 22. decembra 2000 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach.

3 Dohovor z 27. septembra 1968 o súdnej právomoci a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach [neoficiálny preklad] (Ú. v. ES L 299, 1972, s. 32), zmenený a doplnený Dohovorom z 9. októbra 1978 o pristúpení Dánskeho kráľovstva, Írska a Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska (Ú. v. ES L 304, s. 1, a – zmenené znenie – s. 77), Dohovorom z 25. októbra 1982 o pristúpení Helénskej republiky (Ú. v. ES L 388, s. 1), Dohovorom z 26. mája 1989 o pristúpení Španielskeho kráľovstva a Portugalskej republiky (Ú. v. ES L 285, s. 1) a Dohovorom z 29. novembra 1996 o pristúpení Rakúskej republiky, Fínskej republiky a Švédskeho kráľovstva (Ú. v. ES C 15, 1997, s. 1, ďalej len „Bruselský dohovor“).

4 Rozhodnutie z 22. mája 2008 vo veci *Glaxosmithkline a Laboratoires Glaxosmithkline proti Jean-Pierre Rouard*, C-462/06, body 15–17.

5 HAŤAPKA, M. Právomoc slovenských justičných orgánov v občianskych a obchodných veciach. In: LYSINA, P., M. ĎURIŠ, M. HAŤAPKA a kol. *Medzinárodné prvo súkromné*. 2. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2016, s. 224; Podobne tiež: PAUKNEROVÁ, M. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 106.

6 VALDHANS, J. Speciální příslušnost. In: ROZEHNALOVÁ, N., J. VALDHANS, K. DRLIČKOVÁ a T. KYSELOVSKÁ. *Mezinárodní právo soukromé Evropské unie (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 265.

7 CSACH, K. a L. ŠIRICOVÁ. *Úvod do studia mezinárodního práva soukromého a procesného*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2011, s. 144.

ných prípadoch totiž ide o tzv. *weaker party contracts*, t.j. zmluvné vzťahy typické tým, že princíp rovnosti zmluvných strán, tvoriaci základný stavebný kameň zmluvných záväzkových vzťahov, je výrazne narušený faktickou ekonomickou a mocenskou pozíciou zmluvných strán, kedy jedna z nich sa nachádza v neekvivalentnom postavení oproti druhej. Európsky zákonodarcu má ambíciu túto faktickú asymetriu kompenzovať v legislatívnej rovine. Podľa bodu 18 preambuly nariadenia Brusel I bis by slabšia strana zmluvného vzťahu mala byť chránená normami právomoci, ktoré lepšie chránia jej záujmy než všeobecné normy právomoci. Zmyslom stanovenia špeciálnych pravidiel určovania právomoci v uvedených oblastiach je teda zaistenie ochrany slabšej zmluvnej strany. Túto skutočnosť je potrebné mať na pamäti pri výklade ustanovení nariadenia Brusel I bis.

Pravidlá právomoci vo veciach individuálnych pracovných zmlúv sú upravené v 5. oddieli 2. kapitoly nariadenia Brusel I bis. Nakoľko nariadenie obsahuje aj iné druhy právomoci,⁸ ktoré by sa prípadne mohli aplikovať na individuálne pracovné zmluvy ako na zmluvné veci,⁹ je dôležité vyjasniť si vzťah medzi pravidlami právomoci stanovenými v 5. oddeli 2. kapitoly nariadenia a inými ustanoveniami nariadenia Brusel I bis. Všeobecná právomoc, založená na kritériu bydliska žalovaného,¹⁰ ani pravidlá osobitnej právomoci v zmluvných veciach,¹¹ totiž potrebu ochrany slabšej strany nezohľadňujú a nebolo by preto žiadúce, aby sa ochranné pravidlá obchádzali aplikáciou týchto *leges generales*. Hneď prvé ustanovenie 5. oddielu¹² preto stanovuje, že na určenie právomoci vo veciach individuálnych pracovných zmlúv možno aplikovať výlučne ustanovenia tohto (piateho) oddielu (druhej kapitoly). Iné ustanovenia nariadenia možno použiť len v prípade, že na ne piaty oddiel výslovne odkazuje. Takéto odkazy sú zakotvené vo vzťahu ku článku 6 (právomoc v prípadoch, kedy žalovaný nemá bydlisko na území členského

⁸ Výlučná právomoc podľa článku 24, voľba právomoci (čl. 25), implicitná voľba (čl. 26), osobitná (alternatívna) právomoc podľa čl. 7–9 a napokon všeobecná právomoc podľa článku 4 nariadenia Brusel I bis. Porovnaj: CSACH, K. a P. ŠIRICOVÁ. *Úvod do štúdia medzinárodného práva súkromného a procesného*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2011, s. 141–147.

⁹ Osobitná právomoc podľa čl. 7–9, všeobecná právomoc podľa článku 4, prípadne voľba právomoci podľa čl. 25 nariadenia Brusel I bis.

¹⁰ Článok 4 nariadenia Brusel I bis.

¹¹ Článok 7 ods. 1 nariadenia Brusel I bis.

¹² Článok 20 ods. 1 nariadenia Brusel I bis (čl. 18 ods. 1 nariadenia Brusel I).

šťátu EÚ), článku 7 bod 5 (spory týkajúce sa činnosti organizačnej zložky, obchodného zastúpenia, či pobočky) a v prípade konania začatého proti zamestnávateľovi aj vo vzťahu k článku 8 ods. 1 (pluralita odporcov).

Ide o dôležité ustanovenie, ktoré už bolo aj predmetom rozhodovania Súdneho dvora EÚ. Vo veci *Glaxosmithkline*¹³ bol Súdny dvor konfrontovaný s otázkou, či zamestnanec môže využiť pravidlo právomoci zakotvené v článku 6 ods. 1 nariadenia Brusel I, upravujúce pluralitu odporcov. Prípád sa týkal výkladu pôvodného textu nariadenia z roku 2001, kedy piaty oddiel ešte neobsahoval výslovný odkaz na ustanovenia osobitnej právomoci týkajúcu sa plurality odporcov. Súdny dvor EÚ vo svojom rozsudku potvrdil, že súd príslušný na rozhodnutie o spore týkajúcom sa individuálnej pracovnej zmluvy sa určí podľa pravidiel o právomoci uvedených v 5. oddieli nariadenia, ktoré z dôvodu ich osobitnej a vyčerpávajúcej povahy môžu byť zmenené alebo doplnené inými pravidlami o právomoci uvedenými v tomto nariadení len v prípade, že tento oddiel výslovne upravuje taký odkaz. Keďže oddiel 5 nariadenia Brusel I odkazoval len na článok 4 a článok 5 ods. 5 a neobsahoval žiaden odkaz na ustanovenie článku 6 ods. 1, pričom zároveň neupravoval ani žiadne osobitné pravidlo právomoci týkajúce sa plurality žalovaných, Súdny dvor EÚ dospel k záveru, že na vec týkajúcu sa individuálnej pracovnej zmluvy článok 6 bod 1 nemožno aplikovať. Vo svojom rozhodnutí Súdny dvor argumentoval aj prípravnými prácami, keďže v návrhu nariadenia Brusel I¹⁴ sa uvádza, že právomoc založená podľa 5. oddielu nahrádza pravidlá právomoci upravené v oddieli 1 (všeobecná právomoc), ako aj v oddieli 2 (osobitná právomoc).¹⁵ Európsky zákonodarc na toto rozhodnutie reagoval pri rekodifikácii nariadenia doplnením výslovného odkazu na článok 8 ods. 1 (pôv. článok 6 ods. 1) do piateho oddielu druhej hlavy nariadenia Brusel I bis.

¹³ Rozhodnutie Súdneho dvora EÚ z 22. mája 2008 vo veci *Glaxosmithkline a Laboratoires Glaxosmithkline proti Jean-Pierre Rouard*, C-462/06.

¹⁴ Návrh nariadenia Rady (ES) o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach (Ú. v. ES C 376 E, 1999, s. 1). Citované podľa Rozhodnutie z 22. mája 2008 vo veci *Glaxosmithkline a Laboratoires Glaxosmithkline proti Jean-Pierre Rouard*, C-462/06, bod 24.

¹⁵ Rozhodnutie z 22. mája 2008 vo veci *Glaxosmithkline a Laboratoires Glaxosmithkline proti Jean-Pierre Rouard*, C-462/06, bod 24.

Samotná vecná úprava právomoci vo veciach individuálnych pracovných zmlúv je rozčlenená podľa toho, ktorý zo subjektov je aktívne a ktorý pasívne legitimovaný v konkrétnom konaní. Zamestnávateľ totiž môže zamestnanca žalovať podľa článku 22 ods. 1 nariadenia výlučne na súdoch členského štátu, v ktorom má zamestnanec bydlisko.¹⁶

Ak však žaluje zamestnanec zamestnávateľa, právna úprava mu ponúka širšie spektrum možností. V prvom rade má možnosť podať žalobu na súde podľa bydliska zamestnávateľa. Ďalej však nariadenie umožňuje zamestnancovi podať žalobu aj na súdoch v inom členskom štáte, konkrétne:

- a) na súdoch podľa miesta, kde alebo odkiaľ zamestnanec obvykle vykonáva svoju prácu, alebo na súdoch podľa miesta, kde naposledy prácu vykonával, alebo
- b) ak zamestnanec prácu nevykonáva alebo nevykonával obvykle v jednej krajine, na súdoch podľa miesta, kde sa nachádza alebo nachádzala prevádzkareň, ktorá zamestnanca najala.

Nariadenie ďalej obsahuje aj špeciálne ustanovenia o voľbe právomoci súdu (prorogačná dohoda), ktoré majú povahu *lex specialis* voči všeobecnej úprave voľby právomoci podľa oddielu 7 druhej kapitoly nariadenia (čl. 25). Podľa článku 23 dohoda o voľbe právomoci súdu vo veciach sporov z individuálnych pracovných zmlúv môže byť dojednaná až po vzniku sporu alebo musí zamestnancovi umožniť začať konanie na iných súdoch, než tých, ktoré sú uvedené v 5. oddiele druhej kapitoly nariadenia.

Problematikou dohody o voľbe právomoci súdov vo veciach individuálnych pracovných zmlúv sa Súdny dvor EÚ zaoberal v rozhodnutí vo veci *Mahamdia*.¹⁷ Konkrétne riešil otázku, či dohoda o právomoci, uzavretá pred vznikom sporu, môže založiť právomoc súdu mimo rozsahu pôsobnosti nariadenia, ak by na základe tejto dohody zanikla právomoc založená podľa piateho oddielu druhej kapitoly nariadenia. Vo svojom rozsudku Súdny dvor pripustil možnosť založenia právomoci súdu tretieho štátu prostredníctvom prorogačnej doložky, jednoznačne však stanovil, že týmto spôsobom nie je možné vylúčiť právomoc priznanú súdom na základe ustanovení nariadenia.¹⁸

¹⁶ Toto ustanovenie nemajú vplyv na právo uplatniť vzájomný nárok na súde, na ktorom sa koná podľa 5. oddielu 2. kapitoly nariadenia o pôvodnom nároku.

¹⁷ Rozsudok Súdneho dvora EÚ z 19. júla 2012 vo veci *Ahmed Mahamdia*, č. C-154/11.

¹⁸ Ibid., bod 65.

Prorogačná dohoda uzatvorená pred vznikom sporu teda priznáva právomoc rozhodovať o návrhoch predložených zamestnancom súdom, ktoré budú pridané k súdom uvedeným v článkoch 21 a 22 nariadenia Brusel I bis. Účinkom dohody tak nie je vylúčiť právomoc súdov uvedených v článkoch 21 a 22 nariadenia Brusel I bis, ale rozšíriť možnosť zamestnanca vybrať si medzi viacerými príslušnými súdmi.¹⁹ Ustanovenie článku 23 nariadenia teda podľa Súdneho dvora nemôže byť vykladané tak, že dohoda o právomoci sa môže uplatňovať výlučne a zakáže tak zamestnancovi obrátiť sa na súdy príslušné podľa uvedených článkov 21 a 22.²⁰

3 Fórum v prípade, že *locus laboris* nie je lokalizovaný v jednej krajine

Ako bolo uvedené vyššie, základným pravidlom právomoci pri sporoch vyplývajúcich z individuálnych pracovných zmlúv, je okrem bydliska zamestnanca či zamestnávateľa *miesto obvyklého výkonu práce* zamestnanca. Existuje však mnoho typov zamestnaní, v ktorých zamestnanec nemá len jedno obvyklé pracovisko, prípadne prácu pravidelne vykonáva na území viacerých štátov. Typickým príkladom sú zamestnanci pracujúci v medzinárodnej preprave.

Pojem „*miesto, kde zamestnanec obvykle vykonáva svoju prácu*“ Súdny dvor EÚ interpretoval na účely *Rímskeho dohovoru*²¹ vo svojom rozhodnutí vo veci *Koelzsch*.²² Prípád sa týkal zamestnanca pracujúceho v medzinárodnej kamiónovej preprave.

Pán H. Koelzsch, s bydliskom v Osnabrücker (Nemecko), bol zamestnaný ako vodič v medzinárodnej doprave na základe pracovnej zmluvy, podpísanej v Luxemburgu s dcérskou spoločnosťou dánskej firmy Gasa Odense Blomster, ktorá sa zaoberá prepravou kvetov a iných rastlín z mesta Odense (Dánsko) do miest nachádzajúcich sa väčšinou v Nemecku,

¹⁹ Rozsudok z 19. júla 2012, *Mahamdia*, C-154/11, bod 62.

²⁰ Ibid., bod 63.

²¹ Dohovor o práve rozhodnom pre zmluvné záväzky z 19. júna 1980. Úradný vestník EÚ C 169, 8. 7. 2005, s. 10–22. Slovenská republika k Rímskemu dohovoru pristúpila s účinnosťou od 1. 8. 2006, viď Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí SR č. 474/2006 Z.z.; pre Českú republiku nadobudol Rímsky dohovor účinnosť dňa 1. 7. 2006 a v Zbierke medzinárodných zmlúv bol publikovaný číslom 64/2006 Sb.m.s.

²² Rozsudok Súdneho dvora EÚ z 15. marca 2011 vo veci *Koelzsch*, č. C-29/10.

ale tiež v ostatných európskych štátoch, prostredníctvom nákladných áut so základňou v Nemecku. V Nemecku však spoločnosť Gasa nemala sídlo ani kancelárske priestory. Nákladné autá boli zapísané do evidencie v Luxembursku a vodiči sa zúčastňovali na luxemburskom systéme sociálneho zabezpečenia. Po tom, ako zamestnávateľ skončil pracovný pomer s pánom Koelzschom výpoveďou a ten sa rozhodol proti tomu brániť súdnou cestou, vznikol problém s výkladom pojmu „*miesto, kde zamestnanec obvykle vykonáva svoju prácu*“.

Súdny dvor v prvom rade uviedol, že ide o autonómny pojem, ktorý nemožno vykladať na základe právneho poriadku štátu, ktorého súdu bol spor predložený, ale jeho obsah musí byť určený podľa objektívnych a samostatných kritérií, aby sa zabezpečila plná účinnosť Rímskeho dohovoru vzhľadom na ciele, ktoré sleduje.²³ Ďalej stanovil, že interpretácia musí korešpondovať s výkladom tohto pojmu v iných prameňoch, predovšetkým v Bruselskom dohovore.²⁴ Následne sa odvolal na svoju predošlú judikatúru, ktorá sa týkala interpretácie totožného pojmu, obsiahnutého v článku 5 bodu 1 Bruselského dohovoru.²⁵ Na túto judikatúru sa v konaní vo veci Koelzsch odvolávala aj Európska komisia spolu s viacerými členskými štátmi, argumentujúc, že systematický výklad kritéria miesta, kde zamestnanec „*obvykle vykonáva svoju prácu*“, vedie k tomu, aby sa umožnilo uplatňovanie tohto pravidla rovnako aj za predpokladu, že práca sa vykonáva vo viacerých členských štátoch.²⁶ Súdny dvor vo svojich predošliach rozhodnutiach pod pojem obvyklého miesta výkonu práce subsumoval jednak (i) miesto, z ktorého zamestnanec v prevažnej miere plní svoje povinnosti voči zamestnávateľovi,²⁷ ako aj (ii) miesto, v ktorom je skutočné stredisko

²³ Ibid., bod 32.

²⁴ Dohovor z 27. septembra 1968 o právomoci a výkone rozhodnutí v občianskych a obchodných veciach. Úradný vestník ES L 299, 1972, s. 32, zmenený a doplnený Dohovorom o pristúpení Rakúskej republiky, Fínskej republiky a Švédskeho kráľovstva z 29. novembra 1996 (Ú. v. ES C 15, 1997, s. 1).

²⁵ V zmysle bodu 19 preambuly nariadenia Brusel I (44/2001) výklad Bruselského dohovoru, poskytnutý Súdnym dvorom, platí aj vo vzťahu k ustanoveniam tohto nariadenia. Obdobne podľa bodu 34 preambuly nariadenia Brusel I bis (1215/2012) výklad Súdneho dvora, týkajúci sa ustanovení Bruselského dohovoru a nariadenia Brusel I (44/2001) sa naďalej vzťahuje aj na nariadenie Brusel I bis (1215/2012).

²⁶ Ibid., bod 39.

²⁷ Rozsudok z 13. júla 1993, *Mulox IBC*, C-125/92 Zb., s. I-4075, body 21–23.

jeho pracovných činností.²⁸ Napokon v prípade, že neexistujú kancelárske priestory, aj (iii) miesto, kde zamestnanec vykonáva väčšinu svojej práce.²⁹

Rozsudkom vo veci Koelzsch tak Súdny dvor opäť potvrdil, že za predpokladu, že zamestnanec vykonáva svoje činnosti vo viac ako jednom zmluvnom štáte, je štátom, v ktorom zamestnanec pri plnení zmluvy obvykle vykonáva svoju prácu štát, v ktorom alebo z ktorého vzhľadom na všetky okolnosti, ktoré sú príznačné pre túto činnosť, plní zamestnanec podstatnú časť svojich povinností vo vzťahu k zamestnávateľovi.³⁰

Vo svetle ustálenej judikatúry Súdneho dvora EÚ bol už v texte nariadenia Rím I, prijatého v roku 2008, hraničný určovateľ *lex loci laboris* modifikovaný tak, že zahŕňa aj miesto, z ktorého zamestnanec vykonáva prácu. Revidovaný text nariadenia Brusel I bis taktiež reflektoval túto judikatúru a upravenú definíciu obvyklého miesta výkonu práce prináša aj do procesnoprávnej roviny vo forme pravidla určovania súdnej právomoci vo veciach individuálnych pracovných zmlúv. Článok 21 ods. 1 písm. b) nariadenia tak okrem miesta, kde zamestnanec obvykle vykonáva svoju prácu (resp. kde naposledy prácu vykonával), zahŕňa aj miesto, odkiaľ zamestnanec obvykle vykonáva svoju prácu.

Okrem tohto základného pravidla umožňuje nariadenia založiť právomoc súdov aj na základe kritéria miesta, kde sa nachádza (alebo nachádzala) prevádzkareň, ktorá zamestnanca najala. Podľa článku 21 ods. 1 písm. b) bod ii) je však možné použiť toto pravidlo právomoci len v prípade, že zamestnanec prácu nevykonáva alebo nevykonával obvykle v jednej krajine.

Samotná skutočnosť, že zamestnanec vykonáva prácu vo viacerých štátoch, automaticky neznamená, že je možné použiť toto pravidlo právomoci. Súdny dvor totiž opakovane zdôraznil potrebu širokého výkladu pojmu *miesto obvyklého výkonu práce*.³¹ Snahou Súdneho dvora je teda subsumovať čo najviac prípadov pod pojem *miesto obvyklého výkonu práce*.³² Na určenie, či v danom prípade existuje miesto obvyklého výkonu práce, bude potrebné

²⁸ Rozsudok z 9. januára 1997, *Rutten*, C-383/95, Zb. s. I-57, bod 23.

²⁹ Rozsudok z 27. februára 2002, *Weber*, C-37/00, Zb. s. I-2013, bod 42.

³⁰ Rozsudok z 15. marca 2011, *Koelzsch*, C-29/10, bod 50.

³¹ Pozri napr. Rozsudok Súdneho dvora EÚ z 12. septembra 2013 vo veci *Scheelecker*, C-64/12, bod. 31.

³² MERRETT, L. *Employment contracts in private international law*. Oxford University Press, 2011, s. 123.

zodpovedať otázku, či zamestnanec má *základňu (base)*, ktorá bude definovaná ako miesto, z ktorého zamestnanec v prevažnej miere plní svoje povinnosti voči zamestnávateľovi alebo miesto, v ktorom je skutočné stredisko jeho pracovných činností. Ak takéto miesto nemožno nájsť v jednom členskom štáte, ale prichádza do úvahy viacero členských krajín, rozhodujúce bude časové hľadisko, t.j. kde pracoval zamestnanec najdlhšie. Pritom je potrebné vyvarovať sa čisto mechanického, resp. matematického posudzovania, ale je potrebné zohľadniť všetky okolnosti prípadu, najmä druh a objem práce, vykonávaný v jednotlivých lokalitách.³³

Až v prípade nemožnosti identifikovať *miesto obvyklého výkonu práce* v žiadnom členskom štáte z dôvodu, že zamestnanec jednoducho nepracuje pravidelne v jednom štáte, prichádza do úvahy aplikácia kritéria *miesta, kde sa nachádza prevádzkareň, ktorá zamestnanca najala*. Toto miesto je potrebné interpretovať ako miesto lokalizácie prevádzkarne, prostredníctvom ktorej bol zamestnanec zamestnaný, resp. prostredníctvom ktorej bol uzatvorený pracovnoprávny vzťah.

Pokiaľ ide o definíciu pojmu *prevádzkareň*, je potrebné ho odlíšiť od pojmov *organizačná zložka*, *obchodné zastúpenie* alebo *iná pobočka zamestnávateľa*, s ktorými nariadenie operuje v iných ustanoveniach (článok 7 ods. 5 a článok 20 ods. 2). Správa Jenarda a Möllera argumentuje v prospech širokého výkladu tohto pojmu s tým, že má zahŕňať aj subjekty bez právnej subjektivity.³⁴ Zamestnanec zamestnaný, resp. pros redým, nok 20 ods. 2 a článok ariadenie tento pojem torej bol zamestnanec zamestnaný, resp. prostred

4 Fórum v prípade výkonu práce v leteckej doprave

Ako už bolo uvedené, aj v prípade pracovnoprávnych vzťahov v medzinárodnej preprave zostáva základným kritériom určovania fóra *miesto, kde alebo odkiaľ zamestnanec obvykle vykonáva svoju prácu*. Súdny dvor vo svojej ustálenej judikatúre vytvoril širokú definíciu tohto pojmu, v zmysle ktorej je *locus laboris* miestom, kde sa nachádza skutočné centrum profesijných činností

³³ Ibid., s. 116–117, s odvolaním na stanovisko generálneho advokáta Jacobsa vo veci *Herbert Weber proti Universal Ogden Services Ltd*, C-37/00.

³⁴ Report on the Lugano Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters done at Lugano on 16 September 1988 (*Jenard – Möller Report*), s. 73.

pracovníka, z ktorého vykonáva podstatnú časť svojich povinností voči zamestnávateľovi. Ak zamestnanec vykonáva prácu pravidelne na území viacerých členských štátov a takéto centrum profesijných činností neexistuje, výklad Súdneho dvora smeruje k určeniu miesta, s ktorým má spor najväčšiu spojitosť tak, aby sa predišlo situácii, v ktorej by malo medzinárodnú právomoc viacero súdov súčasne.³⁵ Právomoc súdu by s preto mala určiť podľa miesta, v ktorom alebo z ktorého pracovník v skutočnosti vykonáva podstatnú časť svojich povinností voči svojmu zamestnávateľovi.³⁶ Z tohto miesta totiž môže pracovník iniciovať súdne konanie, resp. sa obhajovať s čo najnižšími nákladmi a súd v tomto mieste má optimálne podmienky na rozhodnutie sporu týkajúceho sa pracovnej zmluvy.³⁷

V prípade medzinárodnej prepravy väčšinou nie je možné jednoznačne určiť miesto, kde zamestnanec obvykle vykonáva svoju prácu. Je preto potrebné určiť miesto, z ktorého zamestnanec fakticky vykonáva prevažnú časť svojich povinností voči zamestnávateľovi. Keďže ide o faktické miesto, jeho určenie sa spravidla nezaobíde bez dôkladného preskúmania a dokazovania skutkového stavu. Vychádzať sa musí zo *súboru indícií*, ktoré spoločne vedú k záveru o určení takéhoto miesta. Nutné je pritom zohľadňovať všetky prvky, ktoré charakterizujú činnosť pracovníka,³⁸ ale takisto predchádzať tomu, aby pojem miesta obvyklého výkonu práce nepredstavoval umelo vykonštruované miesto alebo neprispel k realizácii stratégií obchádzania.³⁹

Súdny dvor vo svojej judikatúre už v minulosti bližšie špecifikoval niektoré z indícií, ktoré môžu viesť k záveru o určení fóra. Patrí medzi ne predovšetkým miesto, z ktorého pracovník vykonáva svoje úlohy týkajúce sa dopravy; miesto, kam sa vracia po vykonaní úlohy, dostáva pokyny k úlohám a organizuje svoju prácu; ako aj miesto, kde sa nachádzajú pracovné prostriedky zamestnanca.⁴⁰

³⁵ Rozsudok Súdneho dvora EÚ zo 14. septembra 2017 v spojených veciach C-168/16, *S. Nogueira proti Crenlink Ireland Ltd* a C-169/16, *M. Osacar proti Ryanair*, bod 58.

³⁶ Ibid., bod 58.

³⁷ Rozsudok Súdneho dvora EÚ z 27. februára 2002 vo veci *Weber*, C37/00, bod 49.

³⁸ Rozsudok Súdneho dvora EÚ z 15. marca 2011 vo veci *Koelzsch*, C29/10, bod 48.

³⁹ Rozsudok Súdneho dvora EÚ z 27. októbra 2016 *D'Oultremont a i.*, vo veci C290/15, bod 48.

⁴⁰ Pozri napr. Rozsudok Súdneho dvora EÚ z 15. marca 2011 *Koelzsch*, vo veci C29/10, bod 49; rozsudok Súdneho dvora EÚ z 15. decembra 2011 vo veci *Voogseerd*, C384/10, body 38–41.

V leteckej doprave sa často stretávame s pojmom **domáca základňa**, či už vo vzťahu k lietadlu alebo ku členom posádky. Miesto domácej základne býva v praxi často výslovne uvedené aj v pracovnej zmluve. Vystáva preto otázka relevancie tohto pojmu vo vzťahu k určovaniu fóra vo veciach individuálnych pracovných zmlúv zamestnancov v leteckej preprave.

Súdny dvor EÚ bol s touto otázkou konfrontovaný v rozhodnutí zo 14. septembra 2017 v spojených veciach *S. Nogueira proti Crewlink* (C-168/16) a *M. Osacar proti Ryanair* (C-169/16). V tomto rozhodnutí v prvom rade poukazuje na to, že pojem domáca základňa je definovaný v niektorých prameňoch práva EÚ, ide však o definície výlučne na účely príslušných osobitných prameňov a tento pojem v žiadnom prípade nie je možné stotožňovať alebo zamieňať s pojmom *miesto, v ktorom alebo z ktorého zamestnanec obvykle vykonáva svoju prácu*.

Nariadenie č. 3922/91⁴¹ upravuje harmonizáciu predpisov členských štátov v oblasti bezpečnosti civilného letectva, ktoré sa týkajú prevádzky a údržby lietadiel a subjektov zapojených do týchto úloh. Toto nariadenie stanovovalo prevádzkovateľom civilných lietadiel povinnosť určiť *domácu základňu* pre každého člena posádky.⁴² Pojem *domáca základňa* tu bol zároveň definovaný ako: „*miesto, ktoré členovi posádky určí prevádzkovateľ. Z tohto miesta člen posádky bežne začína a končí službu alebo sériu služieb a prevádzkovateľ za normálnych podmienok nie zabezpečí* [nie je povinný zabezpečiť – neoficiálny preklad] *danému členovi posádky ubytovanie*“.⁴³

⁴¹ Nariadenie Rady (EHS) č. 3922/91 zo 16. decembra 1991 o harmonizácii technických požiadaviek a správnych postupov v oblasti civilného letectva (Ú. v. ES L 373, 1991, s. 4; Mim. vyd. 07/001, s. 348), zmenené nariadením Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1899/2006 z 12. decembra 2006 (Ú. v. EÚ L 377, 2006, s. 1) (ďalej len „nariadenie č. 3922/91“). Toto nariadenie bolo zrušené nariadením Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 216/2008 z 20. februára 2008 o spoločných pravidlách v oblasti civilného letectva a o zriadení Európskej agentúry pre bezpečnosť letectva, ktorým sa zrušuje smernica Rady 91/670/EHS, nariadenie (ES) č. 1592/2002 a smernica 2004/36/ES (Ú. v. EÚ L 79, 2008, s. 1).

⁴² Príloha III, článok Q, predpis (OPS) 1.1090 bod 3.1 nariadenia č. 3922/91.

⁴³ Príloha III, článok Q, predpis OPS 1.1095, bod 1.7 nariadenia č. 3922/91. Cit. podľa rozsudku Súdneho dvora EÚ zo 14. septembra 2017 v spojených veciach *S. Nogueira proti Crewlink Ireland Ltd*, C-168/16 a *M. Osacar proti Ryanair*, C-169/16, bod 13.

Okrem toho sa pojmom *domáca základňa* operovalo aj nariadenie č. 883/2004,⁴⁴ ktorého preambula odkazovala na definíciu tohto termínu v nariadení č. 3922/91 a odporúčala jeho používanie ako kritéria pri určovaní právnych predpisov uplatniteľných na členov posádky lietadla. Článok 11 ods. 5 nariadenia č. 883/2004 potom stanovoval, že činnosť člena letovej posádky alebo palubného sprievodcu, ktorý poskytuje služby v oblasti osobnej alebo nákladnej leteckej dopravy, sa má považovať za činnosť vykonávanú v členskom štáte, v ktorom sa nachádza *domáca základňa*, ako sa vymedzuje v prílohe III k nariadeniu č. 3922/91.

Súdny dvor vo svojom rozhodnutí poukázal na fakt, že nariadenie Brusel I (ani nariadenie Brusel I bis), neodkazuje na nariadenie č. 3922/91 a ani nesleduje rovnaké ciele. Pojmy *domáca základňa* a *miesto, v ktorom alebo z ktorého zamestnanec obvykle vykonáva svoju prácu* preto nemožno porovnávať a už vôbec nie stotožňovať.⁴⁵ To isté platí o pojme štátna príslušnosť lietadiel v zmysle Chicagského dohovoru.⁴⁶ Okrem toho *miesto, v ktorom alebo z ktorého zamestnanec obvykle vykonáva svoju prácu* je v zmysle ustálenej judikatúry Súdneho dvora EÚ (pozri vyššie) autonómny pojem práva EÚ a ako taký nemôže byť kompromitovaný odkazmi na iné pojmy, používané v iných prameňoch, sledujúcich odlišné ciele.⁴⁷

Nakoľko však pri výklade pojmu *miesto, v ktorom alebo z ktorého zamestnanec obvykle vykonáva svoju prácu* je potrebné postupovať metódou indícií, *domáca základňa* môže v tomto kontexte zohrávať zásadnú úlohu ako jedna z významných indícií.⁴⁸ Domáca základňa je totiž miestom, z ktorého členovia posádky systematicky začínajú a končia svoj pracovný deň, pričom si tam organizujú svoju dennú prácu a v blízkosti ktorého sa počas obdobia vykonávania pracovnej zmluvy skutočne usadili a sú k dispozícii

⁴⁴ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 883/2004 z 29. apríla 2004 o koordinácii systémov sociálneho zabezpečenia (Ú. v. EÚ L 166, 2004, s. 1; Mim. vyd. 05/005, s. 72), zmenené nariadením Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 465/2012 z 22. mája 2012 (Ú. v. EÚ L 149, 2012, s. 4), ďalej len „nariadenie č. 883/2004“.

⁴⁵ Rozsudok Súdneho dvora EÚ zo 14. septembra 2017 v spojených veciach *S. Nogueira proti Crewlink Ireland Ltd*, C-168/16 a *M. Osacar proti Ryanair*, C-169/16, body 65 a 66.

⁴⁶ Dohovor o medzinárodnom civilnom letectve podpísaný v Chicagu 7. decembra 1944 (ďalej len „Chicagský dohovor“), článok 17.

⁴⁷ Rozsudok Súdneho dvora EÚ zo 14. septembra 2017 v spojených veciach *S. Nogueira proti Crewlink Ireland Ltd*, C-168/16 a *M. Osacar proti Ryanair*, C-169/16, bod 74.

⁴⁸ Ibid., body 67–69.

leteckého dopravcu.⁴⁹ Pri výklade pojmu *domáca základňa* je tiež potrebné mať na pamäti, že ide o miesto, ktoré nie je určené dohodou zamestnávateľa a zamestnanca, ani svojvoľne jednostranne vybrané zamestnancom či zamestnávateľom, ale je určené zamestnávateľom v zmysle ustanovení nariadenia č. 3922/91.

V konkrétnom prípade je však vždy nevyhnuté dôsledne preskúmať skutkový stav a okolnosti, keďže *miesto, v ktorom alebo z ktorého zamestnanec obvykle vykonáva svoju prácu* je faktickým pojmom a nemožno sa spoliehať čisto len na formálne zmluvné deklarácie. Preto ak by zo skutkových okolností vyplynulo, že individuálna pracovná zmluva má užšiu väzbu s iným miestom, ako je miesto domácej základne, iné indicie, smerujúce k identifikácii *miesta, v ktorom alebo z ktorého zamestnanec obvykle vykonáva svoju prácu*, by prevážili domácu základňu.

5 Záver

Súdna právomoc sa v prípadoch týkajúcich sa individuálnych pracovných zmlúv s cudzím prvkom určuje primárne prostredníctvom kritéria *miesta, kde alebo odkiaľ zamestnanec obvykle vykonáva svoju prácu*. Ide o autonómny pojem práva EÚ, ktorý nemožno vykladať pomocou ustanovení vnútroštátneho právneho poriadku štátu, ktorého súdu bol spor predložený, ale musí byť vykladaný podľa objektívnych a samostatných kritérií. Je potrebné ho chápať skutočné stredisko pracovných činností zamestnanca, t.j. ako miesto, v ktorom alebo z ktorého vzhľadom na všetky okolnosti, ktoré sú príznačné pre túto činnosť, plní zamestnanec podstatnú časť svojich povinností vo vzťahu k zamestnávateľovi.

U zamestnancov vykonávajúcich prácu v medzinárodnej preprave môže byť identifikovanie tohto miesta pomerne komplikované. Vychádzať sa musí zo súboru faktických indícií, ktoré vo vzájomnej súhre vedú k záveru o určení takéhoto miesta.

V medzinárodnej leteckej preprave majú zamestnanci spravidla určenú tzv. *domácu základňu*. Prirodzene sa preto ponúka možnosť využiť domácu základňu pri definícii pojmu *miesto, kde alebo odkiaľ zamestnanec obvykle vykonáva*

⁴⁹ Rozsudok Súdneho dvora EÚ zo 14. septembra 2017 v spojených veciach *S. Nogueira proti Crewlink Ireland Ltd*, C-168/16 a *M. Osacar proti Ryanair*, C-169/16, bod 70.

svoju prácu. Súdny dvor vzt'ah týchto dvoch pojmov jednoznačne vymedzil vo svojom rozsudku zo 14. decembra 2017 v spojených veciach Nogueira a Osacar (cit. vyššie).

Pojmy *miesto, kde alebo odkiaľ* zamestnanec obvykle vykonáva svoju prácu a *domáca základňa* podľa Súdneho dvora EÚ nemožno stotožňovať ani porovnávať. Miesta obvyklého výkonu práce je autonómnym pojmom práva EÚ a faktickým pojmom, ktorý musí byť identifikovaný na základe dôsledného zistenia skutkového stavu a nemôže byť oslabený odkazom na terminológiu právnych predpisov iných odvetví, sledujúcich odlišné ciele ako nariadenie Brusel I. Pojem *domáca základňa* však predstavuje významnú indíciu na účely určenia *miesta, kde zamestnanec obvykle vykonáva svoju prácu*.

Literature

CSACH, K. a E. ŠIRICOVÁ. *Úvod do štúdia medzinárodného práva súkromného a procesného*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2011.

FAWCETT, J., J. CARRUTHERS a P. NORTH. *Cheshire, North & Fawcett: Private international law*. 14th edition. Oxford: Oxford University Press, 2008.

LYSINA, P., M. ĎURIŠ, M. HAŤAPKA a kol. *Medzinárodné prvo súkromné*. 2. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2016.

MERRETT, L. *Employment Contracts in Private International Law*. Oxford: Oxford University Press, 2011.

PAUKNEROVÁ, M. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013.

ROZEHNALOVÁ, N., J. VALDHANS, K. DRLIČKOVÁ a T. KYSELOVSKÁ. *Mezinárodní právo soukromé Evropské unie (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 265.

Van CALSTER, G. *European Private International Law*. Hart Publishing 2013.

Contact

martin.bulla@truni.sk

Cezhraničná mobilita obchodných spoločností v Európskej únii: premiestňovanie sídla obchodnej spoločnosti ako súčasť slobody usadiť sa

Michaela Garajová

Právnická fakulta, Masaryková univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Zlomovým bodom riadneho výkonu podnikateľskej činnosti v rámci spoločenstva štátov ako je Európska únia, ktorá má vysoký stupeň integrácie, vytvorený jednotný trh a zaručuje súbor práv a slobôd nielen pre jednotlivcov, ale aj pre právnické osoby, je jednoznačne i mobilita obchodných spoločností, ktorá doteraz podliehala mnohým limitom. Ani posun vo výklade slobody usadzovania, ktorý mohli obchodné spoločnosti zaznamenať v posledných rokoch, dostatočne neuspokojil potreby obchodných spoločností¹. Naďalej prevláda názor, že členské štáty obmedzujú obchodné spoločnosti pri rozhodovaní o ich budúcom rozvoji. Súdny dvor Európskej únie sa síce v minulosti k tejto problematike vyjadril už mnohokrát, otázkou ale aj napriek tomu zostáva, či smer, ktorým sa pri výklade práva na usadzovanie uberá, zodpovedá dnešným podmienkam obchodného práva.

Keywords in original language

Obchodná spoločnosť; presun sídla; rozhodné právo; sloboda usadzovania.

Abstract

The breaking point of proper economic output within the community of states such the European Union with a high level of integration, a single market and a set of rights and freedoms not only for individuals, but legal entities as well, is a mobility of companies which has been subjected to many limits so far. Not even the change in interpretation of the freedom of establishment that the companies could notice in the last years has satisfied their

¹ Ide výlučne o kapitálové obchodné spoločnosti v zmysle čl. 2 bodu 1 smernice Európskeho parlamentu a Rady 2005/56/ES z dňa 26. októbra 2005 o cezhraničných zlúčeníach alebo splynutiach kapitálových spoločností.

needs. The opinion that the member states limit companies in the possibility of deciding upon their further development is still valid. The Court of Justice of the European Union had expressed the opinion on this matter many times, but the question is, whether the direction of interpretation of the freedom of establishment, which the Court of Justice of the European Union chose, corresponds to the conditions of company law today.

Keywords

Applicable Law; Company; Freedom of Establishment; Transfer of Registered Office.

1 Úvod

Silnejúcu globalizáciu pociťujeme aj v Európskej únii. Z hľadiska obchodného práva sa prejavuje aj na stúpajúcom počte obchodných spoločností, ktoré sa pokúšajú o cezhraničnú mobilitu. Táto mobilita sa prejavuje nielen vo forme sekundárneho usadzovania, a teda zriaďovania zastúpení, pobočiek alebo dcérskych spoločností v inom členskom štáte, ale tiež v presunoch sídiel² a ústredných správ obchodných spoločností zo štátu pôvodu, do iného, mnohokrát výhodnejšieho právneho režimu, v zmysle primárneho usadzovania. Členské štáty sa k možnosti mobility obchodných spoločností často stavajú negativisticky. Uplatňujú výnimky a obmedzenia vo svojich právnych úpravách tak, aby sťažili až znemožnili výkon práva na primárne usadzovanie obchodných spoločností.

Je takýto prístup členských štátov v súlade s primárnym úniovým právom? Je súčasťou slobody usadzovania aj právo na premiestňovanie sídiel obchodných spoločností v rámci Európskej únie? Spadá úprava podmienok, ktoré musia obchodné spoločnosti splniť, aby im bol umožnený cezhraničný presun ich sídiel do právomoci jednotlivých členských štátov?

Obchodná spoločnosť, ktorá má za cieľ zmenu osobného štatútu, teda práva rozhodného určujúceho vznik, zmenu a zánik spoločnosti, právnu formu, právnu osobnosť a úpravu vnútorných pomerov obchodnej spoločnosti³

² Sídlom v zmysle miesta, v ktorom je obchodná spoločnosť zapísaná v príslušnom verejnom registri štátu.

³ PAUKNEROVÁ, Monika. *Společnosti v mezinárodním právu soukromém*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998, s. 28.

(ďalej len „právo rozhodné pre obchodnú spoločnosť“) tak môže urobiť presunom svojho sídla do iného členského štátu. Takýto presun má byť garantovaný primárnym právom Európskej únie, konkrétne právom usadzovania zakotvenom v čl. 49 a 54 Zmluvy o fungovaní Európskej únie⁴. V praxi však takéto cezhraničné premiestnenie sídla obchodnej spoločnosti bez toho, aby došlo zároveň aj k presunu ústrednej správy, čelí ďalším mnohým prekážkam, ktoré sa nepodarilo prekonať ani na únieovej úrovni. Tieto okolnosti sú dôvodom prečo nemôžu obchodné spoločnosti uplatňovať právo usadzovania v miere, ktorá im po práve náleží.⁵

Tento príspevok sa zameriava na analyzovanie možnosti obchodných spoločností v Európskej únii k cezhraničnému presunu sídla z dôvodu dosiahnutia zmeny osobného štatútu, rozbor podmienok úspešného premiestnenia sídla ako aj na postoj Súdneho dvora Európskej únie k výkladu práva usadzovania stanoveného v čl. 49 a 54 Zmluvy o fungovaní Európskej únie.

2 Základný rámec cezhraničného presunu sídla obchodnej spoločnosti

Obchodným spoločnostiam založeným a zapísaným na území Európskej únie náleží právo usadiť sa v jednom z členských štátov. Založenie obchodných spoločností je vo väčšine, ak nie vo všetkých členských štátoch Európskej únie podmienený zápisom do príslušného verejného registra. Takýmto zápisom daná obchodná spoločnosť nadobúda právnu osobnosť a právne tak začína existovať. Miesto, v ktorom dôjde k zápisu spoločnosti do verejného registra zohráva zásadnú úlohu z pohľadu medzinárodného práva súkromného a jeho teórií. Určuje totižto osobný štatút obchodnej spoločnosti – *lex societatis*, ktorý stanovuje podmienky, ktoré musia byť splnené v prípade, že spoločnosť počas svojho fungovania dospeje k rozhodnutiu o cezhraničnom premiestnení svojho sídla.

Čo vedie obchodné spoločnosti k premiestneniu sídla a následnej zmene osobného štatútu?

⁴ Konsolidované znenie Zmluvy o Európskej únii a Zmluvy o fungovaní Európskej únie (2012/C 326/01).

⁵ RAMMELOO, Stephan. 14th EC Company Law Directive on the Cross-Border Transfer of the Registered Office of Limited Liability Companies – Now or Never. *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 2008, č. 15, s. 363.

Jednoznačne ide o zvýšenie prosperity. Jednou z možností je výber právneho režimu určitého členského štátu, ktorý bude obchodným spoločnostiam poskytovať optimálny priestor a adekvátne podmienky pre uskutočňovanie a rast hospodárskej činnosti. Rozdielnosť národných úprav obchodného práva, garancia slobody usadiť sa primárnym právom EÚ, priaznivejšie podmienky vstupu na určitý trh alebo flexibilnejší systém riadenia spoločností.⁶ Aj tieto skutočnosti zohrávajú zásadnú úlohu pri rozhodovaní o preferovanom právnom režime pre obchodnú spoločnosť. Aj napriek tomu, že čl. 49 a 54 Zmluvy o fungovaní Európskej únie garantujú širokú slobodu usadzovania pre obchodné spoločnosti v Európskej únii, rozdielnosť národných úprav zamedzuje spoločnostiam plné využitie tejto slobody.⁷ Faktom je, že Súdny dvor Európskej únie vykladá znenie čl. 49 Zmluvy o fungovaní Európskej únie⁸ pomerne široko, čím do rozsahu tohto článku zaraďuje nielen diskriminačné opatrenie, ale aj národné opatrenie „(...) ktoré, aj keď sa uplatňuje bez rozdielu na základe štátnej príslušnosti, sú spôsobilé sťažiť výkon slobody usadiť sa zaručenej Zmluvou pre príslušníkov členských štátov Únie alebo urobiť ho menej príťažlivým.“⁹ Rozsah slobody obchodných spoločností usadiť sa nie je absolútny. Členský štát môže z dôvodu ochrany verejného poriadku, verejnej bezpečnosti a zdravia uložiť obmedzenia mobility obchodných spoločností. Tieto obmedzenia však musia byť odôvodnené naliehavými dôvodmi všeobecného záujmu.^{10, 11}

⁶ SZYDLO, Marek. The Right to Cross-Border Conversion under the TFEU Rules on Freedom of Establishment. *European Company*, 2010, č. 7, s. 416; a FERRAN, Eilís. Corporate Mobility and Company Law. *Modern Law Review*, 2016, č. 79, s. 813–814.

⁷ BAERT, Anneloes. Crossing Borders: Exploring the Need for a Fourteenth EU Company Law Directive on the Transfer of the Registered Office. *European Business Law Review*, 2015, č. 26, s. 581.

⁸ Znenie čl. 40 Zmluvy o fungovaní Európskej únie: „V rámci nasledujúcich ustanovení sa zakazujú obmedzenia slobody usadiť sa štátnych príslušníkov jedného členského štátu na území iného členského štátu.“

⁹ Vid' bod 33 rozhodnutia Súdneho dvora Európskej únie z dňa 20. júna 2013 vo veci *Impacto Azul Lda proti BPSA 9 – Promoção e Desenvolvimento de Investimentos Imobiliários SA, Bonygues Imobiliária – SGPS Lda, Bonygues Immobilier SA, Aniceto Fernandes Viegas, Óscar Cabanez Rodriguez*, C-186/12.

¹⁰ Naliehavými dôvodmi všeobecného záujmu sú napr. ochrana záujmov veriteľov, menšinových akcionárov a zamestnancov, ako aj zabezpečenie účinnosti daňových kontrol a poctivosti v obchodnom styku, vid' bod 39 rozhodnutie vo veci VALE.

¹¹ BAERT, Anneloes. Crossing Borders: Exploring the Need for a Fourteenth EU Company Law Directive on the Transfer of the Registered Office. *European Business Law Review*, 2015, č. 26, s. 584.

Zjednodušenie a zrýchlenie cezhraničného presunu sídla obchodných spoločností a dosiahnutie zmeny osobného štatútu teda závisí na národných prístupoch, ktoré určujú podmienky založenia a zápisu zahraničnej obchodnej spoločnosti do tuzemského verejného registra. Faktom je, že štát pôvodu¹² a štát určenia¹³ môžu zastávať odlišné právne teórie, určujúce rozhodné obchodné právo, od ktorého sa následne odvíjajú podmienky pre výmaz z registra v štáte pôvodu, tak aj pre zápis do verejného registra v štáte určenia. Predpoklad, že daná obchodná spoločnosť bude aj po zmene svojho štatútu naďalej existovať ako subjekt práva bez hrozby jej zrušenia, je pri rozhodovaní konkrétnej obchodnej spoločnosti o prípadnej cezhraničnej mobilite meritórnym.¹⁴

2.1 Teória sídla a inkorporačná zásada – ich význam vo vzťahu k cezhraničnému presunu sídla obchodnej spoločnosti

Obchodné spoločnosti sú na rozdiel od fyzických osôb výtvorom práva a ich existencia sa preto odvíja od národných právnych poriadkov, ktoré stanovujú podmienky ich založenia a fungovania.¹⁵ Prístup členských štátov Európskej únie k otázke harmonizácie medzinárodného práva súkromného v časti týkajúcej sa obchodných korporácií je ale naďalej nejednotný. Členské štáty majú možnosť definovať si väzbu, na základe ktorej by sa určil osobný štatút obchodnej spoločnosti. Zmluva o fungovaní Európskej únie v čl. 54 poskytuje pre členské štáty tri možné hľadiská posudzovania väzby – sídlo, ústredná správa alebo hlavná prevádzka.¹⁶ Následkom rozdielnosti prístupov členských štátov k určeniu väzby je existencia dvoch odlišných teórií, ktoré určujú otázku osobného štatútu právnických osôb. Európska únia namiesto toho, aby sa jasne

¹² Členský štát, v ktorom je obchodná spoločnosť pred presunom svojho sídla zapísaná vo verejnom registri.

¹³ Členský štát, do ktorého chce obchodná spoločnosť premiestniť svoje sídlo, teda zapísať svoje sídlo do verejného registra.

¹⁴ SZYDLO, Marek. The Right to Cross-Border Conversion under the TFEU Rules on Freedom of Establishment. *European Company*, 2010, č. 7, s. 415.

¹⁵ Bod 104 rozhodnutia Súdneho dvora EÚ z dňa 16. decembra 2008 vo veci *Cartesio Oktató és Szolgáltatás bt.* C-210/06.

¹⁶ Znenie čl. 54 Zmluvy o fungovaní Európskej únie: „So spoločnosťami založenými podľa zákonov členského štátu a ktoré majú svoje sídlo, ústredie alebo hlavné miesto podnikateľskej činnosti v Únii, sa pre účel tejto kapitoly zaobchádza rovnako ako s fyzickými osobami, ktoré sú štátnymi príslušníkmi členských štátov. Spoločnosťami sa rozumejú spoločnosti založené podľa občianskeho alebo obchodného práva vrátane družstiev a iných právnických osôb podľa verejného alebo súkromného práva s výnimkou nezávislých spoločností.“

priklonila k aplikácii jednej teórie, a tým pristúpila k vymedzeniu jedného kritéria väzby, je v tejto otázke nejednotná.¹⁷ Problematika cezhraničného presúvania sídiel obchodných spoločností je do veľkej miery poznačená práve rozdielnymi pravidlami medzinárodného práva súkromného jednotlivých členských štátov.¹⁸

Právo rozhodné pri aplikácii teórie sídla je určené podľa miesta, kde sa nachádza skutočné sídlo obchodnej spoločnosti, pričom všeobecne uznávanú definíciu pojmu „skutočné sídlo“ by sme hľadali márne. Medzi odborníkmi je však za skutočné sídlo obchodnej spoločnosti považované miesto, z ktorého je vykonávaná ústredná správa na každodennej báze.¹⁹ Túto teóriu aplikujú tie členské štáty, ktoré si zakladajú na silnej ochrane vnútroštátnych záujmov a riadneho fungovania hospodárskeho prostredia.²⁰ Ťažiskom teórie sídla je väzba medzi obchodnou spoločnosťou a štátom, v ktorom reálne prebieha hospodárska činnosť spoločnosti. Práve tento štát je najviac ovplyvňovaný existenciou spoločnosti a preto by mal mať pôsobnosť nad právnou reguláciou vnútornej správy obchodnej spoločnosti. Pokiaľ sa na podstatu teórie sídla pozrieme z hľadiska zlepšenia fungovania medzinárodného obchodu a zrýchlenia cezhraničnej mobility obchodných spoločností, zistíme, že tvorí bariéru. K tomuto záveru dospel aj Súdny dvor Európskej únie vo svojej judikatúre²¹. Predmetom jeho rozhodovania bolo skúmanie, či teória sídla je vo svojej podstate kompatibilná s primárnym právom Európskej únie.²² Môžeme povedať, že teória sídla obmedzuje autonómiu vôle podnikateľov pri výbere právneho režimu obchodnej spoločnosti.²³

¹⁷ Report of the Reflection Group on the Future of EU Company Law. *European Commission*, 2011, s. 18.

¹⁸ SIEMS, M. M. Convergence, Competition, Centros and Conflicts of Law: European Company Law in the 21st Century. *European Law Review*, 2002, č. 27, s. 47–48.

¹⁹ EBKE, R. Werner. The „Real Seat“ Doctrine in the Conflict of Corporate Laws. *The International Lawyer*, 2002, č. 36, s. 1022.

²⁰ Ide napríklad o Belgicko, Francúzsko, Grécko, Maďarsko, Nemecko alebo Španielsko. Je nutné poznamenať, že teóriu sídla v čistej forme nenájdeme v žiadnom z členských štátov. Skutočné sídlo ako väzba obchodnej spoločnosti na vnútroštátny poriadok je však uznávaná vo všetkých týchto štátoch.

²¹ Vid' rozhodnutie Súdneho dvora EU z dňa 9.marca 1999 vo veci *Centros Ltd v Erhvervs- og Selskabsstyrelsen*, C-212/97, z dňa 5.novembra 2002 vo veci *Überseering BV v Nordic Construction Company Baumanagement GmbH*, C-208/00, a z dňa 30. septembra 2003 vo veci *Kamer van Koophandel an Fabrieken vor Amsterdam v Inspire Art Ltd*. *Überseering, Inspire Art*, C-167/01.

²² EBKE, R. Werner. The „Real Seat“ Doctrine in the Conflict of Corporate Laws. *The International Lawyer*, 2002, č. 36, s. 1024.

²³ BAERT, Anneloes. Crossing Borders: Exploring the Need for a Fourteenth EU Company Law Directive on the Transfer of the Registered Office. *European Business Law Review*, 2015, č. 26, s. 587.

Druhý spôsob určovania osobného štatútu obchodných spoločností presadzujú napríklad štáty ako Česká republika, Dánsko, Holandsko, Spojené Kráľovstvo, či Slovensko. V ich prípade sa jedná o teóriu inkorporácie. Právom rozhodným obchodných spoločností je právny poriadok štátu, podľa ktorého bola spoločnosť založená.²⁴ Bezvýznamným pri určovaní osobného štatútu sa stáva miesto hospodárskej činnosti spoločnosti. Výber práva rozhodného je ponechaný na obchodnej spoločnosti a poverených členoch, ktorí sa v rámci autonómie vôle rozhodnú, pod ktorú jurisdikciu bude ich spoločnosť spadať. Práve možnosť obchodnej spoločnosti vybrať si právny režim so sebou spravidla nesie aj početné obmedzenia, ktoré slúžia hlavne na ochranu práv veriteľov a akcionárov a na zamedzenie vzniku tzv. *Delaware effect*.²⁵ Štáty aplikujúce teóriu inkorporácie sa musia vysporiadať s kritikou z dôvodu umožnenia vzniku tzv. *letterbox companies*, ktoré nemajú okrem zapísanej adresy na ich území žiadnu inú väzbu.²⁶

Názory sa zhodujú, že pre riadne fungovanie jednotného trhu, ktorého hnacím motorom sú obchodné spoločnosti, je dôležitý aktívny prístup Európskej únie nielen k obmedzovaniu a odstraňovaniu prekážok členských štátov, ktoré stoja v ceste k cezhraničnej mobilite obchodných spoločností, ale aj k zjednoteniu a harmonizácii pravidiel určovania osobného štatútu.

3 Možnosť cezhraničného presunu sídla obchodnej spoločnosti z pohľadu úniového práva

Národné právo nie vždy dovoľuje obchodnej spoločnosti, aby presunula svoje sídlo do štátu určenia a súčasne ponechala ústrednú správu na území

²⁴ PAUKNEROVÁ, Monika. *Spoločnosti v mezinárodném právu soukromém*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998. s. 71.

²⁵ *Delaware effect* je výraz spojený s americkým štátom Delaware. Takmer všetky štáty USA zastávajú teóriu inkorporácie, čím umožňujú jednoduchšiu mobilitu obchodných spoločností. Štát Delaware prijal za účelom prilákania investorov a kapitálu pomerne liberálnu právnu úpravu, čím sa stal atraktívnym pre zakladanie a premiestňovanie obchodných spoločností z celých Spojených štátov. Tento jav bol prvýkrát pomenovaný sudcom Brandeisom, ktorý použil výraz „race to the bottom“, teda preteky smerujúce ku dnu, viď tiež ERK, Nadja Kubat. Cross-Border Transfer of Seat in European Company Law: A Deliberation about the Status Quo and the Fate of the Real Seat Doctrine. *European Business Law Review*, 2010, č. 21, s. 417.

²⁶ BAERT, Anneloes. Crossing Borders: Exploring the Need for a Fourteenth EU Company Law Directive on the Transfer of the Registered Office. *European Business Law Review*, 2015, č. 26, s. 587–588.

štátu pôvodu. Pri takomto „manévri“ jej hrozí zrušenie v štáte pôvodu a následná potreba o znovu založenie v členskom štáte určenia. Dochádza k strate právnej osobnosti a likvidácii, stojí to spoločnosť nielen peniaze, ale aj čas a spôsobuje to zbytočnú administratívnu záťaž.²⁷ Nejde o proces, ktorý by lákal spoločnosti a zjednodušoval a urýchlňoval by tak ich cezhraničnú mobilitu. Ide o medzeru, ktorú by malo vyplniť únieové právo.

Sú kroky Európskej únie o vysporiadanie sa s týmto problémom dostatočné?

3.1 Snahy Európskej komisie a zabudnutý návrh 14. smernice

Aj napriek tomu, že v sekundárnom práve Európskej únie nájdeme pravidlá upravujúce cezhraničnú mobilitu sídiel obchodných spoločností, nedá sa povedať, že by bol ich praktický dopad prelomový.²⁸ Okrem prijatých právnych aktov – nariadenia o stanovách európskej spoločnosti (ďalej len „nariadenie o SE“)²⁹ a smernice o cezhraničných zlúčeníach alebo splynutiach kapitálových spoločností (ďalej len „smernica CBM“)³⁰, ktoré neupravujú cezhraničné premiestňovanie sídiel spoločností priamo, boli legislatívne snahy Európskej únie, dotýkajúce sa presunu sídla spoločnosti, rozsiahle, čo potvrdzujú opakujúce sa diskusie odborníkov k tejto téme.³¹

Konflikt medzi teóriou sídla a teóriou inkorporácie a hrozba zrušenia obchodnej spoločnosti v prípade presunu sídla, ktoré brzdili a zamedzovali rozvoj cezhraničnej mobility v Európskej únii, vyvrcholili v roku 1997. Výsledkom diskusií medzi členskými štátmi, zástupcami podnikateľských subjektov a odborníkov z oblasti obchodného práva bol záver, že potreba právne upraviť možnosť migrácie obchodných spoločností z jedného štátu do druhého, je viac ako vítaná.³² Cesta ponechania úpravy otázky migrácie

²⁷ BAERT, Anneloes. Crossing Borders: Exploring the Need for a Fourteenth EU Company Law Directive on the Transfer of the Registered Office. *European Business Law Review*, 2015, č. 26, s. 599.

²⁸ MEEUSEN, Johan. Freedom of establishment, conflict of laws and the transfer of a company's registered office: towards full cross-border corporate mobility in the internal market? *Journal of Private International Law*, 2017, č. 13, s. 298.

²⁹ Nariadenie Rady (ES) č. 2157/2001 z 8. októbra 2001 o stanovách európskej spoločnosti (SE).

³⁰ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2005/56/ES z dňa 26. októbra 2005 o cezhraničných zlúčeníach alebo splynutiach kapitálových spoločností.

³¹ European Added Value Assessment: Directive on the cross-border transfer of a company's registered office (14th Company Law Directive). Brusel: Európska únia, 2013, s. 24.

³² RAMMELOO, Stephan. *Corporations in Private International Law: A European Perspective*. Oxford: Oxford University Press, 2001, s. 300.

obchodných spoločností len jednotlivými vnútroštátnymi právnymi poriadkami nebola realizovateľná.³³ Rovnako tak sa vyslovil aj Súdny dvor Európskej únie vo svojej judikatúre pre stanovenie jednotných pravidiel cezhraničného presunu sídiel obchodných spoločností, vyjadrením, že je potrebné prijať sekundárny právny akt, ktorý by túto oblasť harmonizoval.³⁴

Nejednotnosť právnych predpisov členských štátov v otázke určovania pravidiel premiestňovania sídla alebo ústrednej správy obchodnej spoločnosti v rámci jednotného trhu, riziko spojené so zamestnanosťou, či administratívna záťaž, zbytočné náklady a nedostatok právnej istoty viedli k opakujúcim sa odporúčaniam Európskeho parlamentu k prijatiu 14. smernice o práve obchodných spoločností o cezhraničnom premiestňovaní sídiel spoločností (ďalej len „14. smernica“).³⁵ Hlavnými cieľmi 14. smernice bolo zabezpečenie rovnakých podnikateľských príležitostí zlepšením konkurenčného postavenia obchodných spoločností v rámci Európskej únie a umožnenie spoločnostiam vybrať si právny režim, ktorý by lepšie vyhovoval ich podnikaniu a to zjednotením cezhraničného presunu sídla.³⁶ Podľa názoru Európskej komisie mala 14. smernica umožňovať presuny sídiel obchodných spoločností z jedného členského štátu do druhého za podmienky, že sídlo spoločnosti aj jej ústredná správa sa budú nachádzať na území Európskej únie.³⁷ Premiestnenie sídla tak podľa navrhovaného znenia smernice nebolo podmienené presunom ústrednej správy spoločnosti do štátu určenia.³⁸

³³ RAMMELOO, Stephan. *Corporations in Private International Law: A European Perspective*. Oxford: Oxford University Press, 2001, s. 311.

³⁴ Viď bod 38 Rozhodnutie Súdneho dvora Európskej únie z dňa 12. júla 2012 vo veci *V/ALE Építési kft.* C 378/10.

³⁵ Uznesenie Európskeho parlamentu z 10. marca 2009 s odporúčaniami pre Komisiu o cezhraničnom premiestňovaní sídiel spoločností (2008/2196(INI)) a uznesenie Európskeho parlamentu z dňa 2. februára 2012 s odporúčaniami pre Komisiu o 14. smernici o práve obchodných spoločností o cezhraničnom premiestňovaní sídiel spoločností (2011/2046(INI)).

³⁶ MEEUSEN, Johan. Freedom of establishment, conflict of laws and the transfer of a company's registered office: towards full cross-border corporate mobility in the internal market? *Journal of Private International Law*, 2017, č. 13, s. 297; a BAERT, Anneloes. Crossing Borders: Exploring the Need for a Fourteenth EU Company Law Directive on the Transfer of the Registered Office. *European Business Law Review*, 2015, č. 26, s. 607.

³⁷ RAMMELOO, Stephan. *Corporations in Private International Law: A European Perspective*. Oxford: Oxford University Press, 2001, s. 302.

³⁸ RAMMELOO, Stephan. 14th EC Company Law Directive on the Cross-Border Transfer of the Registered Office of Limited Liability Companies – Now or Never. *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 2008, č. 15, s. 375.

Odporúčanie Európskeho parlamentu, že cezhraničný presun sídla obchodnej spoločnosti má byť garantovaný bez jej zrušenia alebo inej straty právnej osobnosti v štáte pôvodu sa nestretol so súhlasom Európskej komisie. Rovnako tak ani návrh, že od dňa kedy štát určenia zapíše obchodnú spoločnosť do príslušného registra spoločnosť podlieha právu štátu určenia, nebol vítaný.³⁹

14. smernica nebola nikdy prijatá a priestor na vyriešenie problematiky cezhraničného presunu sídiel obchodných spoločností bol ponechaný Súdnemu dvoru Európskej únie.

3.2 Otázka premiestňovania sídla obchodnej spoločnosti v judikatúre Súdneho dvora Európskej únie

Rozhodnutie vo veci *VALE*⁴⁰ ako prvé objasnilo postoj Súdneho dvora Európskej únie v bezprecedentnej oblasti obchodného práva – cezhraničného presunu sídla obchodnej spoločnosti. Aj napriek tomu, že sa v tomto prípade jednalo o presun nielen sídla, ale aj ústrednej správy obchodnej spoločnosti, rozhodnutie načrtlo, ktorým smerom sa bude judikatúra v tomto smere v budúcnosti uberať.

Súdny dvor Európskej únie pripustil cezhraničnú premenu obchodnej spoločnosti, ktorá bola založená podľa talianskeho práva s cieľom presídliť a preložiť svoje ústredie do Maďarska a podrobiť sa tak právu tohto štátu. Maďarské vnútroštátne právo však povoľovalo premenu len tuzemských, nie zahraničných spoločností. Takáto právna úprava bola Súdnym dvorom Európskej únie správne vyhodnotená ako diskriminačná a zamedzujúca riadnemu výkonu práva usadiť sa.⁴¹ Súdny dvor tak rozšíril výklad slobody usadzovania obchodných spoločností zakotvenej v čl. 49 a 54 Zmluvy o fungovaní Európskej únie, pretože právo štátu určenia nedovoľuje

³⁹ Príloha k uzneseniu Európskeho parlamentu z dňa 2. februára 2012 s odporúčaniami pre Komisiu o 14. smernici o práve obchodných spoločností o cezhraničnom premiestňovaní sídiel spoločností (2011/2046(INI)): Odporúčanie č. 1 (účinky cezhraničného presunu sídla).

⁴⁰ Rozhodnutie Súdneho dvora Európskej únie z dňa 12. júla 2012 vo veci *VALE Építési kft.*, C 378/10.

⁴¹ Viď bod 36 rozhodnutia Súdneho dvora Európskej únie z dňa 12. júla 2012 vo veci *VALE Építési kft.*, C 378/10; a viď BAERT, Anneloes. Crossing Borders: Exploring the Need for a Fourteenth EU Company Law Directive on the Transfer of the Registered Office. *European Business Law Review*, 2015, č. 26, s. 596–597.

presun sídla a ústredia zahraničnej obchodnej spoločnosti na svoje územie, ale sloboda usadzovania takúto premenu garantuje. Vnútroštátne právo obmedzujúceho štátu sa tak dostáva do rozporu s primárnym právom Európskej únie.

Rozhodnutím vo veci *Polbud*⁴², ktoré sa priamo týkalo cezhraničného premiestňovania sídla obchodnej spoločnosti v rámci územia členských štátov, Súdny dvor Európskej únie opätovne rozprúdil diskusie o výklade a rozsahu slobody usadzovania sa obchodných spoločností. Na otázku, či sa čl. 49 a 54 Zmluvy o fungovaní Európskej únie zakotvujúce slobodu usadzovania vzťahujú aj na presun samotného sídla obchodnej spoločnosti medzi členskými štátmi bez zámeru presunúť ústrednú správu spoločnosti alebo vykonávať akúkoľvek hospodársku činnosť v štáte určenia, odpovedal Súdny dvor Európskej únie nečakane pozitívne.⁴³

Čo vyplýva z tohto rozhodnutia pre obchodné spoločnosti založené na území členských štátov?

Rozšírenie výkladu slobody usadiť sa. Formulácia, ktorú si však Súdny dvor Európskej únie pre takýto veľký krok vybral, je podľa názoru autora trochu nešťastná. Pri výklade záverov Súdneho dvora Európskej únie je nutné brať ohľad na to, že rozhoduje *in concreto*. Spoločnosť *Polbud* je obchodná spoločnosť založená podľa poľského práva so zapísaným aj reálnym sídlom v Poľsku. Zhromaždenie spoločníkov sa rozhodlo pre premiestnenie (zapísaného) sídla spoločnosti *Polbud* do Luxemburska bez toho, aby došlo k zániku právnej osobnosti tejto spoločnosti a s ponechaním všetkých hospodárskych činností v Poľsku. Spoločnosť *Polbud* splnila všetky požiadavky stanovené luxemburským právom a bola zapísaná do príslušného registra. Posledným krokom bol výmaz z registra v Poľsku. Poľské vnútroštátne právo podmieňuje výmaz spoločnosti z registra sídla likvidáciou, teda zrušením obchodnej spoločnosti.⁴⁴ Veľmi podstatným je, že Poľsko je z hľadiska doktrínálneho zástancom teórie sídla, Luxembursko sa naopak radí medzi štáty aplikujúce teóriu inkorporácie. Súdny dvor tvrdí, že sloboda

⁴² Rozhodnutie Súdneho dvora Európskej únie z dňa 25. októbra 2017 vo veci *Polbud – Wykonawstwo sp. z o.o.*, C-106/16.

⁴³ Vid' *Ibid.*, body 29–35.

⁴⁴ Vid' *Ibid.*, body 8–15.

usadenia sa vzťahuje „na situáciu, v ktorej sa spoločnosť založená podľa právnej úpravy členského štátu chce premeniť na obchodnú spoločnosť podľa práva iného členského štátu, pričom je splnené kritérium stanovené týmto druhým členským štátom na účely väzby spoločnosti na jeho vnútroštátny právny poriadok“⁴⁵ z čoho vyplýva, že obchodná spoločnosť, ktorá má záujem zmeniť sa na spoločnosť podľa práva štátu zastávajúceho teóriu inkorporácie, musí splniť kritérium väzby, teda zápis do registra na území tohto štátu. K tomu Súdny dvor dodáva, že sloboda usadenia sa uplatní „aj vtedy, keby táto spoločnosť vykonávala v prvom členskom štáte svoje hlavné, či dokonca všetky hospodárske činnosti.“⁴⁶ V prípade, že by štátom určenia bol štát zastávajúci teóriu sídla, tento záver by bol nezlučiteľný s vyššie uvedeným vyjadrením Súdneho dvora. Možnosť presunu sídla bez nutnosti premiestnenia aj ústrednej správy je preto možná len v prípade, že štát určenia zastáva teóriu inkorporácie. Ak by vnútroštátne právo štátu určenia vyžadovalo pre zápis do registra aj presun ústrednej správy na svoje územie, jednalo by sa teda o štát zastávajúci teóriu sídla, je menej jasné, či by sa uplatnili závery z tohto rozhodnutia. Priestor na vyjasnenie je tak ponechaný na odborníkov.

Druhým zásadným záverom plynúcim z rozhodnutia *Polbud* pre obchodné spoločnosti ako aj členské štáty je rozšírenie obmedzení, ktoré limitujú výkon slobody usadiť sa. Členský štát, ktorý podmieňuje výmaz obchodnej spoločnosti z registra likvidáciou, tzn. ukončením obchodov, vymáhaním pohľadávok, speňažením majetku a uspokojením veriteľov, a samotnou stratou právnej osobnosti, sťažuje až bráni cezhraničnému premiestňovaniu. Takáto právna úprava predstavuje obmedzenie slobody usadiť sa.⁴⁷

Súdny dvor Európskej únie naznačil, ktorým smerom sa bude jeho judikatura v oblasti mobility sídiel obchodných spoločností uberať. No zároveň ponechal široký priestor pre diskusie nad potrebou harmonizácie právnych pravidiel pri premiestňovaní. Aj napriek tomu, že Európska únia rešpektuje slobodu členských štátov vybrať si väzbu obchodnej spoločnosti – sídlo, ústrednú správu alebo hlavnú prevádzku – na vnútroštátny právny poriadok,

⁴⁵ Rozhodnutie Súdneho dvora Európskej únie z dňa 25. októbra 2017 vo veci *Polbud – Wykonawstwo sp. z o.o.*, C-106/16, bod 38.

⁴⁶ *Ibid.*, bod 38.

⁴⁷ *Ibid.*, bod 48-51.

nejednotnosť v prístupoch členských štátov brzdí cezhraničnú mobilitu odhliadnuc od pomerne liberálneho prístupu Súdneho dvora k otázke premiestňovania sídla obchodných spoločností.

Podľa názoru autora Súdny dvor Európskej únie opätovne vyjadril svoj postoj k uplatňovaniu teórie sídla v členských štátoch. Z vyjadrenia, že spoločnosť môže presunúť sídlo z jedného členského štátu do druhého bez premiestnenia skutočného sídla danej spoločnosti, tak vyplýva, že Súdny dvor potláča do úzadia ústrednú správu (skutočné sídlo) ako kritérium väzby obchodnej spoločnosti na vnútroštátny poriadok.

3.3 Prijaté právne akty Európskej únie

Podľa Európskej komisie, ciele, ktoré mala naplniť 14. smernica, boli dosiahnuteľné existenciou ďalších právnych nástrojov upravujúcich presun sídla obchodnej spoločnosti, ktorými sú smernica CBM a nariadenie o SE.⁴⁸

3.3.1 Smernica CBM

Jednou z možností ako doceliť premiestnenie sídla obchodnej spoločnosti z jedného členského štátu do druhého je aj využitie právnej úpravy zakotvenej v smernici CBM. Vytvorenie dcérskej spoločnosti v štáte, do ktorého sa chce materská spoločnosť presunúť a následná cezhraničná fúzia materskej a dcérskej spoločnosti v tomto štáte. Aj napriek tomu, že sa jedná o možnosť ako nepriamo dosiahnuť zmenu osobného štatútu obchodnej spoločnosti bez toho, aby musela byť spoločnosť zrušená a stratila by právnu osobnosť, nie je v praxi veľmi využívaná.⁴⁹ Problémom je zložitosť postupu, časová a finančná náročnosť.⁵⁰

3.3.2 Nariadenie o stanovách európskej spoločnosti – vyšší stupeň integrácie?

Veľký posun k jednotnému vnútornému trhu a k posilneniu slobody usadzovania sa a slobody pohybu v rámci Európskej únie malo priniesť aj prijatie nariadenia o SE. Jednou z hlavných výhod tohto nariadenia mala byť práve možnosť premiestnenia sídla spoločnosti vytvorenej podľa tohto nariadenia

⁴⁸ European Added Value Assessment: Directive on the cross-border transfer of a company's registered office (14th Company Law Directive). Brusel: Európska únia, 2013, s. 25.

⁴⁹ Ibid., s. 26.

⁵⁰ BAERT, Anneloes. Crossing Borders: Exploring the Need for a Fourteenth EU Company Law Directive on the Transfer of the Registered Office. *European Business Law Review*, 2015, č. 26, s. 602-603.

v rámci členských státov, a teda územia Európskej únie bez obmedzení, ktoré boli typicky stavané národnými právnymi úpravami do cesty obchodným spoločnostiam, ktoré sa pokúsili o zmenu. Zrušenie spoločnosti a jej následná likvidácia v štáte jej pôvodného sídla neboli práve úkony, ktoré by podporovali európsky výkon podnikateľskej činnosti, vzájomné presúvanie spoločností medzi členskými štátmi, uplatňovanie slobody usadzovania sa a tým pádom ani riadne fungovanie vnútorného trhu.⁵¹

Je vytvorenie obchodnej spoločnosti s európskou dimenziou, tzv. *Societas Europaea* naozaj tou cestou, ktorá umožňuje plnohodnotné premiestňovanie sídiel obchodných spoločností a neobmedzuje ich tak pri výkone ich slobody usadzovania sa?

Nariadenie o SE v skutku umožňuje preloženie sídla európskej spoločnosti do iného členského štátu bez toho, aby došlo v štáte pôvodného sídla ku likvidácii tejto spoločnosti alebo k vytvoreniu novej právnickej osoby.⁵² Pojem „sídlo“, s ktorým nariadenie pracuje zodpovedá nie skutočnému miestu, kde má európska spoločnosť svoje ústredie a odkiaľ vykonáva svoju ekonomickú a podnikateľskú činnosť, ale miestu, kde táto spoločnosť administratívne sídli, resp. miesto, kde je zapísaná vo verejnom registri. Umožnenie presunu len sídla európskej spoločnosti bez presunu ústredia tejto spoločnosti však nie je podľa nariadenia o SE úplnou realitou. Samotný presun sídla európskej spoločnosti musí samozrejme podliehať určitým formálnym úkonom, ako je vytvorenie návrhu preloženia, jeho zverejnenie po určitú dobu, a pod⁵³.

Z pohľadu viacerých autorov je rozporné znenie čl. 7 nariadenia o SE, podľa ktorého musí byť sídlo európskej spoločnosti a zároveň aj jej ústredná správa v rovnakom členskom štáte.⁵⁴ Práve toto ustanovenie môže byť považované za nezlučiteľné s primárnym úniovým právom – čl. 49 a 54 Zmluvy

⁵¹ ERK, Nadja Kubat. Cross-Border Transfer of Seat in European Company Law: A Deliberation about the Status Quo and the Fate of the Real Seat Doctrine. *European Business Law Review*, 2010, č. 21, s. 427–428.

⁵² Čl. 8 odst. 1 nariadenia o SE.

⁵³ Vid' čl. 8 odst. 2–16 nariadenia o SE.

⁵⁴ RINGE, Wolf-George. The European Statute in the Context of Freedom of Establishment. *Journal of Corporate Law Studies*, 2007, č. 7, s. 186–188.

o fungovaní Európskej únie.⁵⁵ Navyiac, ak by sa európska spoločnosť týmto ustanovením neriadila, hrozilo by jej, že by členský štát, v ktorom má sídlo, musel prijať vhodné opatrenia a prinútiť tak európsku spoločnosť buď k znovu založeniu svojho ústredia v členskom štáte, v ktorom má sídlo, alebo k preloženiu svojho sídla do členského štátu, kde má svoje ústredie, a teda by bol aplikovaný postup podľa čl. 8 nariadenia o SE. Ak by európska spoločnosť neučinila ani jeden z vyššie popísaných krokov, podliehala by tak likvidácii v štáte jej sídla.⁵⁶ Ani nariadenie o SE tak neumožňuje preloženie len samotného sídla obchodnej spoločnosti do iného členského štátu a zanechanie tak svojho ústredia v štáte pôvodu.

4 Aké je riešenie?

Nevyhneme sa záveru, že aj napriek liberálnemu postoju Súdneho dvora Európskej únie v rozhodnutí vo veci *Polbud*, potreba kodifikovať jednotné pravidlá presunu sídla obchodnej spoločnosti je veľká. Žiaľ, na národných úrovniach naďalej existujú veľké rozdiely v prístupoch k mobilite obchodných spoločností. Dá sa povedať, že členské štáty zastávajúce teóriu inkorporácie sú voči obchodným spoločnostiam v tomto smere benevolentnejšie. Samozrejme, ochrana právnych, ekonomických a sociálnych hodnôt sú pre štáty dôležité oblasti. Kompromis medzi zabezpečením verejných a súkromných záujmov členských štátov a riadnym výkonom slobody usadzovania sa obchodných spoločností je základom pre riadne fungovanie jednotného trhu Európskej únie. Náhrada za 14. smernicu v podobe smernice CBM a nariadenia o SE je výhodná z pozície členských štátov. Pre obchodné spoločnosti však znamená nadbytočnú administratívnu záťaž a časovú a finančne náročnú cestu dosiahnutia premiestnenia sídla.

Súčasťou slobody usadzovania obchodných spoločností podľa čl. 49 a 54 Zmluvy o fungovaní Európskej únie je aj právo na premiestnenie registrovaného sídla spoločnosti s cieľom premeniť sa na spoločnosť podľa práva štátu určenia bez premiestnenia skutočného sídla tejto spoločnosti. Podmienkou, pochopiteľne, naďalej zostáva, že spoločnosť, ktorá zamýšľa

⁵⁵ ERK, Nadja Kubat. Cross-Border Transfer of Seat in European Company Law: A Deliberation about the Status Quo and the Fate of the Real Seat Doctrine. *European Business Law Review*, 2010, č. 21, s. 428.

⁵⁶ Čl. 64 odst. 1 a 2 nariadenia o SE.

svoje premiestnenie, musí splniť náležitosti stanovené vnútroštátnym právom štátu určenia. Ak bude jednou z podmienok presun skutočného sídla spoločnosti, môže sa podľa výkladu Súdneho dvora Európskej únie jednať o zamedzovanie či bránenie riadneho výkonu slobody usadiť sa. Práve takéto nejasnosti aj po rozhodnutí vo veci *Polbud* naďalej existujú.

Podľa názoru autora aj samotné závery Súdneho dvora Európskej únie vedú k potrebnosti prijatia 14. smernice, ktorá by zodpovedala otázky, ktoré naďalej visia nad obchodnými spoločnosťami a členskými štátmi. Jasné pravidlá transferu sídla, jednoznačné vymedzenie kritéria väzby, či zamedzenie straty právnej osobnosti obchodnej spoločnosti pri ich cezhraničnom presunu.

Literature

Monografia

PAUKNEROVÁ, Monika. *Společnosti v mezinárodním právu soukromém*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998, 219 s. ISBN 80-7184-598-1.

RAMMELOO, Stephan. *Corporations in Private International Law: A European Perspective*. Oxford: Oxford University Press, 2001, 349 s. ISBN 0-19-829925-7.

Články a príspevky

BAERT, Anneloes. Crossing Borders: Exploring the Need for a Fourteenth EU Company Law Directive on the Transfer of the Registered Office. *European Business Law Review*, 2015, č. 26, s. 581-612.

EBKE, R. Werner. The „Real Seat” Doctrine in the Conflict of Corporate Laws. *The International Lawyer*, 2002, č. 36, s. 1015-1037.

ERK, Nadja Kubat. Cross-Border Transfer of Seat in European Company Law: A Deliberation about the Status Quo and the Fate of the Real Seat Doctrine. *European Business Law Review*, 2010, č. 21, s. 413-447.

FERRAN, Eilís. Corporate Mobility and Company Law. *Modern Law Review*, 2016, č. 79, s. 813-839.

MEEUSEN, Johan. Freedom of establishment, conflict of laws and the transfer of a company's registered office: towards full cross-border corporate mobility in the internal market? *Journal of Private International Law*, 2017, č. 13, s. 294–323.

RAMMELOO, Stephan. 14th EC Company Law Directive on the Cross-Border Transfer of the Registered Office of Limited Liability Companies – Now or Never. *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 2008, č. 15, s. 359–394.

RINGE, Wolf-George. The European Statute in the Context of Freedom of Establishment. *Journal of Corporate Law Studies*, 2007, č. 7, s. 185–212.

SIEMS, M. M. Convergence, Competition, Centros and Conflicts of Law: European Company Law in the 21st Century. *European Law Review*, 2002, č. 27, s. 47–59.

SZYDLO, Marek. The Right to Cross-Border Conversion under the TFEU Rules on Freedom of Establishment. *European Company*, 2010, č. 7, s. 414–443.

Právne predpisy

Nariadenie Rady (ES) č. 2157/2001 z 8. októbra 2001 o stanovách európskej spoločnosti (SE).

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2005/56/ES z dňa 26. októbra 2005 o cezhraničných zlúčeníach alebo splynutiach kapitálových spoločností.

Konsolidované znenie Zmluvy o Európskej únii a Zmluvy o fungovaní Európskej únie (2012/C 326/01).

Rozhodnutia Súdneho dvora Európskej únie

Rozhodnutie Súdneho dvora EU z dňa 16. decembra 2008 vo veci *Cartesio Oktató és Szolgáltató bt.*, C-210/06.

Rozhodnutie Súdneho dvora Európskej únie z dňa 12. júla 2012 vo veci *VALE Építési kft.*, C 378/10.

Rozhodnutie Súdneho dvora Európskej únie z dňa 20. júna 2013 vo veci *Impacto Azul Lda proti BPSA 9 – Promoção e Desenvolvimento de Investimentos Imobiliários SA, Bouygues Imobiliária – SGPS Lda, Bouygues Immobilier SA, Aniceto Fernandes Viegas, Óscar Cabanez Rodriguez*, C-186/12.

Rozhodnutie Súdneho dvora Európskej únie z dňa 25. októbra 2017 vo veci *Polbud – Wykonawstwo sp. z o.o.*, C-106/16.

Iné zdroje

European Added Value Assesement: Directive on the cross-border transfer of a company's registered office (14th Company Law Directive). Brusel: Európska únia, 2013, 50 s. ISBN 978-92-823-4079-0.

Uznesenie Európskeho parlamentu z 10. marca 2009 s odporúčaniami pre Komisiu o cezhraničnom premiestňovaní sídiel spoločností (2008/2196(INI)).

Uznesenie Európskeho parlamentu z dňa 2. februára 2012 s odporúčaniami pre Komisiu o 14. smernici o práve obchodných spoločností o cezhraničnom premiestňovaní sídiel spoločností (2011/2046(INI)).

Príloha k uzneseniu Európskeho parlamentu z dňa 2. februára 2012 s odporúčaniami pre Komisiu o 14. smernici o práve obchodných spoločností o cezhraničnom premiestňovaní sídiel spoločností (2011/2046(INI)): Odporúčanie č. 1 (účinky cezhraničného presunu sídla).

Report of the Reflection Group on the Future of EU Company Law. *European Commission*, 2011, 80 s.

Contact e-mail

407720@mail.muni.cz

Aplikácia „lex mercatoria“ v zmluvných vzťahoch s cudzím prvkom¹

Miloš Levrinc

Právnická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici,
Slovenská republika

Abstract in original language

Princíp zmluvnej autonómie patrí medzi základné princípy pre riadne fungovanie vnútorného trhu. Autonómia strán v oblasti zmluvných záväzkov je uznávaným inštitútom v rámci hmotnoprávnej úpravy jednotlivých štátov. Jednou z množstva diskutovaných otázok v rámci práva medzinárodného obchodu patrí otázka možnosti a rozsahu uplatnenia pravidiel neštátneho pôvodu vytvorených súkromnými osobami (inštitúciami). Ako uvádza prof. Kučera tieto pravidlá (prostriedky), ktoré si vytvorila a používa medzinárodná obchodná prax, síce neodstraňujú rozdiely v úprave jednotlivých právnych poriadkov, ale v konkrétnych právnych vzťahoch rozdiely prekleňujú a zabráňujú ich nepriaznivým dôsledkom pre právnu istotu účastníkov.²

Keywords in original language

Autonómia vôle; voľba práva; neštátne pravidlá v medzinárodnom obchode.

Abstract

The principle of contractual autonomy is one of the basic principles for the proper functioning of the internal market. The autonomy of the parties in the area of contractual obligations is a recognized institute within the framework of the national substantive regulation. One of the many issues discussed in the context of international trade law is the question of the scope and scope of non-state rules created by private individuals (institutions). As prof. Kucera, despite the fact that these rules (means) that have been created and used by international business practice do not eliminate

¹ Tento príspevok je podporený Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-14-0852.

² KUČERA, Z. *Mezinárodní právo soukromé*. Bmo: Doplněk, 2001, s. 206.

the differences in the regulation of individual legal orders but, in specific legal relations, the differences bridle and prevent their adverse consequences for the legal certainty of the participants.

Keywords

Autonomy of Will; Choice of Law; Non-state Rules in International Trade.

1 Úvod

Vzhľadom na technologický a informačný „boom“ sa počet medzinárodných obchodných operácií stále zvyšuje. V rámci kontraktnej činnosti sa vytvárajú nové situácie s ktorými platná právna úprava nepočíta. V záujme právnej istoty a bezproblémového fungovania medzinárodných obchodných vzťahov sú vytvárané súkromné neštátne úpravy (pravidlá neštátneho pôvodu), ktoré vznikajú nezávisle od právnych noriem vytváraných štátmi, resp. medzinárodnými organizáciami. Harmonizácia a unifikácia obchodnoprávných úprav jednotlivých štátov nepostupuje dostatočne rýchlo tak, aby vedela zabezpečiť efektívne fungovanie nových obchodnoprávných vzťahov vznikajúcich v medzinárodnom obchode. Pre zjednodušenie fungovania zmluvných záväzkových vzťahov v medzinárodnom obchode vznikajú ucelené súbory pragmatických pravidiel vytvárané medzinárodnou obchodnou praxou, ktoré sa dokážu pružnejšie prispôsobovať meniacim sa potrebám než priame normy, resp. harmonizované vnútroštátne právne úpravy. Spoločným menovateľom týchto noriem (pravidiel) je skutočnosť, že nevznikli legislatívnu činnosťou štátu alebo štátov, ale mimo tejto činnosti.³ A to jednak živelné v praxi samej, resp. umelo v rámci činnosti rôznych inštitúcií, medzinárodných organizácií, obchodných komôr, popripade vedeckou činnosťou určitých skupín osôb, zaoberajúcich sa uvedenou problematikou. Čo sa týka aplikácie takýchto neštátnych pravidiel v zmluvných vzťahoch s cudzím prvkom je potrebné sa zamyslieť, či ich je možné aplikovať subsidiárne v medziach kogentných noriem rozhodného práva, či ich aplikácia je rovnocenná s aplikáciou vnútroštátneho právneho poriadku niektorého štátu, resp. či možno hovoriť dokonca prednostnej aplikácii *lex mercatoria*. Odpovede na uvedené otázky je potrebné hľadať v prístupe

³ ROZEHNALOVÁ, N. *Právo mezinárodního obchodu*. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 197.

jednotlivých štátov, predovšetkým v prístupe noriem miesta riešenia sporu (miesta fóra). Cieľom príspevku je poukázať na prístup k aplikácii uvedených neštátnych pravidiel v prípade slovenského právneho poriadku.

2 Slovenské právo a aplikácia pravidiel neštátneho charakteru („lex mercatoria“)

Význam právnych pravidiel neštátneho charakteru (vytvorených mimo normatívnej činnosti štátnych zákonodarných orgánov) akými sú obchodné zvyklosti, vzorové zmluvy, obchodné podmienky atď. súvisí s nevýhodami použitia kolíznych noriem medzinárodného práva súkromného, resp. noriem hmotného práva. Pri kolíznej metóde úpravy sa často poukazuje na tzv. „slepý výber rozhodného práva“, to znamená, že kolízne normy nie sú schopné zohľadniť kvalitu hmotnoprávných noriem na ktoré odkazujú. Čo sa týka výhrad voči samotnej hmotnoprávnej úprave určeného právneho poriadku, negatívny postoj vyplýva z nedostatočnej úpravy právnej regulácie zmlúv uzatváraných v medzinárodnom obchode – zmlúv „transnacionálneho“ charakteru.

Pri takejto argumentácii sa skutočne aplikácia špecifických úprav prostredníctvom zaužívaných pravidiel v medzinárodnom obchodnom styku nejaví ako nepotrebná, skôr naopak. Potrebné je však jednoznačne vymedziť postoj vlastného právneho poriadku k takýmto úpravám. Uznanie noriem neštátneho charakteru, regulujúcich medzinárodné obchodné vzťahy, zo strany národného práva je rozhodujúcou otázkou ich existencie a legitimacy. V modernom právnom prostredí sa všeobecne presadzuje výrazná miera autonómie zmluvných strán smerom k voľbe práva neobmedzenej objektívnou podmienkou vzťahu zmluvy ku konkrétnemu právnemu poriadku určitého štátu, všeobecne k právnemu poriadku štátu *lex fori*. V takomto prípade možno hovoriť o „voľne krúžiacej autonómie“. Takáto „voľne krúžiacia autonómia“ nachádza svoje opodstatnenie najmä v rozhodcovskom konaní. Zatiaľ čo väzba miesta, kde je spor riešený, a právom štátu tam platným, je v súdnom konaní nesporná, v rozhodcovskom konaní sa v tomto smere v európskych úpravách stretávame s koncepciou prepojujúcou miesto, kde sa spor rieši s právom daného štátu ale taktiež s koncepciou uvoľňujúcou alebo úplne popierajúcou väzbu medzi *lex fori* a rozhodcovským konaním.

V rámci takéhoto netradičného poňatia sa stretávame s označením tzv. delokalizovaného alebo denacionalizovaného konania.⁴

Možno konštatovať, že slovenské právo má jasno v aplikácii „lex mercatoria“⁵ v rámci zmluvných vzťahov neprekračujúcich hranice právneho poriadku SR, zároveň vo vzťahoch vznikajúcich v medzinárodnom obchode, pod podmienkou, že sa spravujú slovenským právnym poriadkom. Konceptia a spôsob aplikácie neštátnych noriem slúžiacich pre zmluvnú úpravu je subsidiárna; pričom slovenský právny poriadok (§ 264, § 729, § 730 OBZ⁶) tvorí základ možnosti použitia pravidiel neštátneho pôvodu, naviac im vytvára akési právne pozadie.

Spôsob aplikácie právnych pravidiel neštátneho pôvodu v prípade regulácie zmluvných vzťahov vznikajúcich v medzinárodnom obchode už nie je tak jednoznačný. Pri jeho analýze je potrebné podrobne skúmať postoj právneho poriadku k použitiu právnych pravidiel neštátneho pôvodu určených pre reguláciu zmluvných vzťahov.

Základom pre takúto právnu analýzu budú predovšetkým ust. § 9 ZMPS⁷, čl. 3 Rímskeho dohovoru o práve použiteľnom pre zmluvné záväzky z r. 1980, čl. 9 Viedenského dohovoru o zmluvách o medzinárodnej kúpe tovaru⁸, taktiež v rámci rozhodcovského súdnictva, § 31 zákona o rozhodcovskom konaní⁹, no v neposlednom rade čl. 3 Nariadenia Rím I¹⁰.

Ustanovenie § 9 ZMPS dáva účastníkom zmluvy možnosť zvoliť si právo, ktorým sa majú spravovať ich vzájomne majetkove vzťahy, článok 3 ods. 1 Rímskeho dohovoru stanovuje, že zmluva sa spravuje právnym poriadkom, ktorý si zvolia účastníci zmluvy.

⁴ ROZEHNALOVÁ, N. *Právo medzinárodného obchodu*. Praha: ASPI, 2006, s. 215.

⁵ Tento pojem je často používaný ako obchodné zvyklosti.

⁶ Obchodný zákonník – Zákon č. 513/1991 Zb. v znení neskorších predpisov.

⁷ Zákon o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom – Zákon č. 97/1963 Zb. v znení neskorších predpisov.

⁸ Dohovor OSN o zmluvách o medzinárodnej kúpe tovaru – Oznámenie MZV č. 160/1991 Zb.

⁹ Zákon č. 244/2002 Z. z. o rozhodcovskom konaní v znení neskorších predpisov.

¹⁰ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 zo 17. 6. 2008 o rozhodnom práve pre zmluvné záväzky (Rím I), Ú. v. EÚ L177, 4. 7. 2008, s. 6–16. V rozsaahu, v ktorom toto nariadenie nahrádza ustanovenia Rímskeho dohovoru, každý odkaz na dohovor sa považuje za odkaz na toto nariadenie.

Pri komparácii vyššie špecifikovaných ustanovení netreba zabúdať, že ZMPS a zákon o rozhodcovskom konaní podliehajú výlučne interpretácii v súlade vnútroštátnym právnym poriadkom SR, pričom ustanovenia Rímskeho dohovoru a Viedenského dohovoru sa spravujú pravidlom jednotnej interpretácie, teda v rámci uskutočňovaného výkladu je potrebné brať zreteľ aj na rozhodnutia sudov iných štátov, ktoré sú dohovormi viazané.

Podľa aktuálneho čl. 3 Nariadenia Rím I, zmluva sa spravuje právnym poriadkom, ktorý si zvolia zmluvné strany. Voľba musí byť urobená výslovne alebo jasne preukázaná ustanoveniami zmluvy alebo okolnosťami prípadu. Zmluvné strany si môžu zvoliť právny poriadok, ktorým sa bude spravovať celá zmluva alebo jej časť. Pri výklade tohto ustanovenia je však potrebné prihliadať na bod (13) úvodných ustanovení nariadenia, podľa ktorého: „*Toto nariadenie stranám nebráni v zahrnutí odkazu na právny poriadok neštátnej povahy alebo na medzinárodný dohovor do ich zmluvy.*“

Pri výklade ustanovenia § 9 ZMPS doteraz platil nemenný právny názor ohľadne pojmu právo, ktoré si účastníci zmluvy môžu zvoliť.¹¹ Doposiaľ sa vždy argumentovalo, že pod pojmom právo možno rozumieť platný právny poriadok určitého štátu. Čo sa týka čl. 3 Rímskeho dohovoru, a v súčasnosti aj Nariadenia Rím I, existujú taktiež netradičné právne názory, že pre pojem právny poriadok, ktorý si účastníci zmluvy môžu zvoliť; nie je jednoznačne stanovené, že sa musí jednať o výber národného právneho poriadku.¹² Pravdou však je, že pokiaľ k voľbe nedôjde uplatní sa podľa čl. 4 Rímskeho dohovoru, podľa čl. 4 Nariadenia Rím I právny poriadok štátu, s ktorým má zmluva najužšiu väzbu.¹³

Čo sa týka polemík pre a proti priamej voľbe „lex mercatoria“ prostredníctvom článku 3 ods. 1 Rímskeho dohovoru, Nariadenia Rím I prikláňam

¹¹ Pozri argumentácie v dielach Z. Kučeru a Z. Valentoviča.

¹² Vysvetlenie nedáva ani Správa Giuliana a Lagarda, i keď odkazuje na francúzske rozhodnutie *American Trading v. Quebec Steamship Co.* a belgické rozhodnutie v prípade *S.A. Antwerpian v. Mesto Antverpy*, ktoré je možno považovať za rozhodnutia podporujúce myšlienku zmluvy spravujúcej sa nenárodným právnym poriadkom.

¹³ Obdobný prístup ako Rímsky dohovor zaujíma taktiež i Medzi-americká dohoda, pričom v čl. 9 stanovuje, že v prípade neuskutočnenia voľby práva je rozhodným právom právny poriadok štátu s najtesnejším spojením. Čl. 10 Medzi-americkej dohody však znamená výrazný posun smerom k podpore „lex mercatoria“, pretože stanovuje, možnosť voľby lex mercatoria, resp. „rules of law“.

sa skôr k druhému stanovisku. Nie som stotožnený s myšlienkou „lex mercatoria“ ako samostatného a uceleného nadnárodného systému z viacerých dôvodov:

Pri skúmaní uvedenej problematiky je potrebné sa najsamprv vysporiadať s vymedzením pojmu „právny poriadok“, anglické znenie textu čl. 3 Rímskeho dohovoru a Nariadenia Rím I ako „law“, čiže možno povedať aj „právo“. Vychádzajúc z doterajších teoretických poznatkov, podľa bežného a často bez premýšľania prijímajúceho všeobecného názoru sa objektívnym právom rozumie súbor (množina) právnych noriem, vymedzené pravidlá pôvodom od toho istého právotvorného subjektu (štátu); z tohto hľadiska pojem práva objektívneho splyva s pojmom práva vôbec. Právo objektívne ako usporiadaný súbor platných právnych noriem určitého štátu sa nazýva právny poriadok dotknutého štátu.¹⁴ Právo je v spoločnosti vytvárané, nejde teda o systém, ktorý vzniká bez účasti ľudí. Sotva teda možno pojem právo vysvetliť bez prihliadnutiu k právotvornému subjektu. Prevažuje názor, že subjektom spoločenskej právotvornej vôle je štát, že teda štát je tvorcom práva v spoločnosti, resp. že právo je v spoločnosti vytvárané štátom.¹⁵ Ďalším komponentom definície práva býva moc, t. zn. moc príkazy dávať a moc vynucovať ich splnenie. Touto mocou sa v prevažnej miere definícií práva rozumie štátna moc. Tým sa ďalším definičným znakom práva stáva štát ako subjekt právotvorný a zároveň ako subjekt majúci možnosť splnenie právneho príkazu vynútiť a zároveň jediný subjekt povolaný k tomu ho vynucovať. Normy práva sú spravidla formálne publikované a ich plnenie je vynucované štátnou mocou. Z hľadiska vzniku práva je subjektom moci štát, ktorý nadobúda samostatnú existenciu. Práve prostredníctvom realizácie moci vzniká právo.¹⁶

Prostriedky neštátneho pôvodu regulujúce zmluvné vzťahy vznikajúce v medzinárodnom obchode, označované jednotným pojmom „lex mercatoria“, neupravujú všetky dôležité oblasti medzinárodných obchodných vzťahov, preto samostatne nemôžu tvoriť ecný normatív – úplný a systematický poriadok. Tieto pravidlá nemajú vlastné prostriedky k zabezpečeniu

¹⁴ KNAPP, V. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995, Právnické učebnice, s. 51.

¹⁵ Ibid., s. 49.

¹⁶ Ibid., s. 30.

núteného výkonu rozhodnutí v prípade nedobrovoľného plnenia. Medzi hlavné slabiny a sivé stránky „lex mercatoria“ patrí značná neurčitosť a vágnosť, a to predovšetkým nepísaných pravidiel, čo so sebou prináša právnu neistotu. Napokon v neprospech ich aplikácie ako samostatného „transnacionálneho právneho poriadku“ svedčí slabá prax arbitrážnych rozhodnutí a časté odmietanie uznania ich rozhodnutí v praxi.

Článok 9 ods.1 Viedenského dohovoru o zmluvách o medzinárodnej kúpe tovaru však na rozdiel Rímskeho dohovoru, resp. Nariadenia Rím I doslova stanovuje, že strany sú viazané akoukoľvek zvyklosťou, na ktorej sa dohodli, a praxou, ktorú medzi sebou zaviedli. Podľa článku 9 ods. 2 Viedenského dohovoru pokiaľ nie je stranami zmluvy dohodnuté inak sa doslova predpokladá, že strany sa nepriamo dohodli, že na zmluvu alebo na jej uzavretie sa ma použiť zvyklosť, ktorú obe strany poznali alebo mali poznať, a ktorú v medzinárodnom obchode v širokej miere poznajú strany zmluvy toho istého druhu v príslušnom obchodnom odvetví a spravidla ju dodržiavajú; čím sa už obchodným zvyklostiam *de facto* dáva normatívny charakter, pričom budú mať prednosť pred unifikovanými ustanoveniami Viedenského dohovoru, ktoré majú okrem (mimo jedinu výnimku) povahu dispozitívnych noriem.¹⁷ Toto rozporuplné ustanovenie je zároveň považované za najslabšie miesto Viedenského dohovoru a nemôže svojou formuláciou uspokojiť ani zástancov priority zákonných ustanovení pred zvyklosťami ani ich odporcov.¹⁸ Pôvodným zámerom tohto ustanovenia bolo zrejme vyhnúť sa odkazu na neurčitý súbor pravidiel – zvyklostí. Charakteristika zvyklostí, ktoré sa majú na zmluvu použiť v čl. 9 ods. 2 Viedenského dohovoru naplneniu takéhoto zámeru nepomohla.

Nehľadiac na uvedené v každom prípade vzhľadom na význam pravidiel neštátneho pôvodu používaných v medzinárodnom obchode, by ich aplikácia ako „pravidiel práva“ nemala byť a priori odmietaná, naopak je žiadúce postupne dospieť k odpovedi na otázku, či by „lex mercatoria“ mohlo postupne prevziať rolu iných tradičných inštrumentov práva medzinárodného obchodu.

¹⁷ KANDA, A. *Kupní smlouva v mezinárodním obchodním styku (Úmluva OSN o mezinárodní koupě zboží)*. Praha, LINDE, a. s., 1999, s. 36.

¹⁸ Návrh ČSSR, aby bolo výslovne stanovené, že môžu byť aplikované iba zvyklosti, ktoré nie sú v rozpore s ustanovením Viedenského dohovoru (doc.A/CONF:97/C.1/L.40), bol zamietnutý.

De lége ferenda sa už aj doposiaľ objavili snahy, najmä v európskom regióne v rámci integračného procesu ES/EÚ, o hľadanie priestoru pre takéto uplatnenie. Zaujímavé predsavzatie si stanovila komunitárna legislatíva v Návrhu Nariadenia Rím I, kde v čl. 3, ods. 3 – Voľba rozhodného práva zákonodarca prejavil vôľu umožniť zmluvným stranám, aby si pri uzatváraní zmlúv s medzinárodným (zahraničným, cudzím, cezhraničným) prvkom, mohli ako rozhodné právo zvoliť aj zásady a normy zmluvného hmotného práva, ktoré sa uznávajú na medzinárodnej úrovni alebo v Spoločenstve, čím bola *expressis verbis* vytvorená platforma pre priamu voľbu pravidiel neštátneho pôvodu, bez toho, že by bolo potrebné uskutočniť voľbu právneho poriadku určitého štátu.¹⁹ Cieľom zvolenej formulácie bolo umožniť najmä výber Zásad UNIDROIT a PECL, alebo prípadného budúceho opčného nástroja Spoločenstva. Zároveň sa však zakazoval všeobecný výber „*lex mercatoria*“, keďže ho zákonodarca nepovažuje za dostatočne presný. Obdobne nie je povolená ani súkromná kodifikácia, ktorá nie je dostatočne uznávaná medzinárodným spoločenstvom.²⁰ Konečná platná verzia prijatého Nariadenia Rím I²¹ však toto navrhované ustanovenie, s možnosťou priamej voľby neštátnych pravidiel úpravy záväzkových vzťahov, neobsahuje. Uvedená snaha o priamu voľbu neštátnych pravidiel ako samostatného práva bola obmedzená na bod 13 preambuly Nariadenia Rím I, podľa ktorého: „*Toto nariadenie stranám nebráni v zahrnutí odkazu na právny poriadok neštátnej povahy alebo na medzinárodný dohovor do zmluvy*“. Vychádzajúc z takejto normatívnej právnej úpravy je zrejmé, že otázka existencie „právneho poriadku neštátnej povahy“ ako samostatného súboru právnych noriem ostáva naďalej diskutabilná. Vychádzajúc z doslovného výkladu tohto ustanovenia, najmä čo sa týka slovného spojenia „zahrnutie odkazu“ a „do zmluvy“ je nutné prikloniť sa k názoru, že Nariadenie Rím I síce nebráni používaniu noriem neštátneho pôvodu, ale iba prostredníctvom tzv. zahrnutia odkazu na právny poriadok neštátneho charakteru do zmluvy, čím

¹⁹ Návrh Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady o rozhodnom práve pre zmluvné záväzky (Rím I), KOM(2005) 650 v konečnom znení 2005/0261 (COD).

²⁰ GALDUNOVÁ, K. Rím – dohovor alebo nariadenie? In: *Komunitárne a súkromné právo členského štátu, Zborník z konferencie Nové trendy v MPS v zjednotenej Európe*. Banská Bystrica: Právnická fakulta UMB, 2007, s. 112.

²¹ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 zo 17. 6. 2008 o rozhodnom práve pre zmluvné záväzky (Rím I), Ú. v. EÚ L177, 4. 7. 2008, s. 6–16.

sa podľa vytvoril predpoklad pre inkorporáciu ustanovení pravidiel neštátnej povahy do zmluvy. Pravidlá neštátneho charakteru zahrnuté prostredníctvom takéhoto odkazu do zmluvy je možné potom posudzovať ako akékoľvek iné zmluvné dojednanie, ktoré je prejavom dispozície zmluvných strán, avšak musí byť právom aprobevané a nemôže byť v rozpore s kogentnými normami príslušných hmotnoprávných predpisov. V konečnom dôsledku autonómny výklad Nariadenia Rím I je zverený do rúk Súdneho dvora EÚ.

Doteraz uvedený rozbor a možný spôsob aplikácie pravidiel neštátneho charakteru („lex mercatoria“) platí predovšetkým v konaniach vedených štátnymi súdmi. Ako už bolo skôr prezentované, podmienky používania pravidiel neštátneho charakteru sú upravené osobitne pre rozhodcovské konanie v ust. § 31 zákona o rozhodcovskom konaní.

Obsah pojmu rozhodcovské konanie často nájdeme v rozhodovacej praxi štátnych súdov, vrátane Ústavného súdu SR, ale taktiež v dôvodovej správe k zákonu č. 336/2014 Z. z.: *„Ide o alternatívne riešenie súdnych sporov, definované ako súkromnoprávne konanie, ktoré sa uskutočňuje pod kontrolou a na základe zmluvy účastníkov, ktorou je spor predpokladaný k posúdeniu nimi vybranému nezávislému subjektu a v ktorom výsledkom konania je rozhodnutie sporu s konečnou platnosťou vo forme rozhodcovského rozsudku. Výsledkom je rozhodnutie záväzné pre účastníkov a vynútiteľné zákonnými prostriedkami. V rámci kategorizácie konaní je to konanie pred mimosúdnyimi orgánmi.“*²²

*„Rozhodcovské konanie je inštitútom súkromného práva, v ktorom rozhodcovia ako osoby súkromného práva rozhodujú spory na základe súkromnoprávneho aktu účastníkov konania. Rozhodcom ani rozhodcovským súdom nie je formálne ani materiálne zverený výkon verejnej moci. Nemožno ho charakterizovať ako súd v zmysle čl. 141 Ústavy SR.“*²³

„Rozhodcovské konanie je flexibilný súkromnoprávny proces, ktorého jednotlivé procesné pravidlá si strany v zásade môžu v rámci svojej autonómie dohodnúť (a to buď priamo v rozhodcovskej zmluve, odkazom na rozhodcovské pravidlá alebo rokovací poriadok

²² GYÁRFÁŠ, J., M. ŠTEVČEK a kol. *Zákon o rozhodcovskom konaní. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 1.

²³ Ústavný súd SR, Plz. ÚS 5/2015.

určitého rozhodcovského súdu, alebo aj v priebehu konania). Mantinelom tejto autonómie je sú kogentné zásady rozhodcovského konania medzi ktoré patrí najmä rovnosť účastníkov a právo každého účastníka byť vypočutý²⁴.

Osobitný, nový prístup k pravidlám neštátneho charakteru v rozhodcovskom konaní, v určitom slova zmysle vytvára aj určitú dvojkoľajnosť aplikácie pravidiel „lex mercatoria“ v rámci právneho poriadku Slovenskej republiky, s dôrazom na osobitnú úpravu v rámci neštátneho rozhodcovského procesu vedeného zvoleným rozhodcom, resp. rozhodcovským súdom.

Podľa § 31 zákona č. 244/2002 Z. z. (o rozhodcovskom konaní), v znení novely č. 366/2014 Z. z., rozhodcovský súd v spore vzniknutom z obchodnoprávneho vzťahu s medzinárodným prvkom alebo z občianskoprávneho vzťahu s medzinárodným prvkom rozhoduje podľa pravidiel práva, na ktorých sa účastníci rozhodcovského konania dohodli. Ak sa nedohodli inak, každá dohoda o rozhodujúcom práve sa považuje za dohodu o hmotnom práve štátu, nie o jeho kolíznych normách. Ak sa účastníci rozhodcovského konania nedohodnú na rozhodujúcom práve v obchodnoprávných vzťahoch s medzinárodným prvkom alebo v občianskoprávných vzťahoch s medzinárodným prvkom, rozhodcovský súd rozhoduje spor podľa právneho poriadku určeného kolíznymi normami, ktoré považuje za vhodné. Podľa ods. 2, ust. § 31 zákona č. 244/2002 Z. z. (o rozhodcovskom konaní), v znení novely č. 366/2014 Z. z., v spore vzniknutom z tuzemských obchodnoprávných a občianskoprávných vzťahov rozhoduje rozhodcovský súd podľa pravidiel práva, na ktorých sa účastníci rozhodcovského konania dohodli v rozsahu, v akom voľbu práva alebo odkaz na tieto pravidlá pripúšťajú kolízne normy platné na území Slovenskej republiky.¹³⁾ Ak sa nedohodli inak, každá dohoda o rozhodnom práve sa považuje za dohodu o hmotnom práve štátu. Ak sa účastníci rozhodcovského konania nedohodnú na rozhodujúcom práve, rozhodcovský súd rozhoduje spor podľa právneho poriadku určeného kolíznymi normami platnými na území Slovenskej republiky. Podľa ods. 3, ust. § 31 zákona č. 244/2002 Z. z. (o rozhodcovskom konaní) rozhodcovský súd rozhoduje v súlade so zmluvou uzatvorenou medzi účastníkmi rozhodcovského konania a vezme do úvahy obchodné zvyklosti vzťahujúce

²⁴ ŠTEVČEK, M., S. FICOVÁ, J. BARICOVÁ, S. MESIARKINOVÁ, J. BAJÁNKOVÁ, M. TOMAŠOVIČ a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 90.

sa na spor, zásady poctivého obchodného styku a dobrých mravov. Ods. 4, ust. § 31 zákona č. 244/2002 Z. z. (o rozhodcovskom konaní) stanovuje pravidlo, podľa ktorého rozhodcovsky sud môže obchodnoprávny spor rozhodnúť podľa zásad spravodlivosti len vtedy, ak ho účastníci rozhodcovského konania na to výslovne oprávili.

Je možné konštatovať, že novely č. 366/2014 Z. z., zákonodarca v otázke určenia rozhodného práva, podľa ktorého má rozhodovať rozhodcovský súd, kladie dôraz na širšie uplatnenie zmluvnej voľnosti strán, pokiaľ nie je zákonom obmedzená.²⁵ Úprava § 31 sa pritom týka výhradne rozhodného práva upravujúceho hmotnoprávny vzťah medzi stranami, tzv. *lex causae*. Právny poriadok zvolený podľa § 31 bude mať priamy vplyv na rozhodnutie vo veci prostredníctvom posúdenia práva a povinností z daného právneho vzťahu.²⁶

Slovenský zákonodarca nahradil v odsekoch 1 a 2 cit. ust. § 31 pojem „*právny poriadok*“ pojmom „*pravidlá práva*“, v anglickom preklade ako „*rules of law*“ pričom sa zjavne nechal inšpirovať čl. 28 Modelového zákona UNCITRAL²⁷ o medzinárodnej obchodnej arbitráži. Nepochybné, Rozhodcovské pravidlá UNCITRAL boli určené na podporu a uľahčenie procesu rozhodcovského konania pri riešení sporov strán, ktoré vznikli pri transakciách v medzinárodnom obchode. V súvislosti ich právnou záväznosťou je potrebné však upozorniť, že predmetné pravidlá majú odporúčací charakter, t.j. stávajú sa záväzným procesným predpisom len pre arbitrážny orgán, ktorý je určený ako rozhodovací orgán v rozhodcovskej zmluve alebo rozhodcovskej doložke sporových strán.²⁸ Zakomponovaním uvedených ustanovení do slovenského zákona o rozhodcovskom konaní, nadobudli uvedené pojmy zákonný normatívny charakter. Pravidlá práva, na ktorých sa účastníci rozhodcovského konania dohodli, môžu, ale nemusia mať štátny charakter. Vychádzajúc z dôvodovej správy cieľom tejto zmeny bolo umožniť sporovým stranám zvoliť si okrem právneho poriadku určitého štátu aj neštátne pravidlá. Tieto môžu, ale aj nemusia byť zvolené pre všetky otázky posudzovaného

²⁵ Vid'. Dôvodová správa k zákonu č. 336/2014 Z. z.

²⁶ GYÁRFÁŠ, J., M. ŠTEVČEK a kol. *Zákon o rozhodcovskom konaní. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 31.

²⁷ Komisia Organizácie spojených národov pre medzinárodné obchodné právo.

²⁸ CHOVANCOVÁ K. *International commercial arbitration/Medzinárodná obchodná arbitráž*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2009, s. 73.

vzt'ahu, podmienkou je ich právny charakter. Uvedené pravidlá, vychádzajúc z ponímanej širokej autonómie zmluvných strán, je možné si zvoliť kedykoľvek počas rozhodcovského konania, alebo aj pred jeho začatím, nie je ani vylúčené, aby si strany zvolili rôzne pravidlá pre rôzne otázky posudzovaného právneho vzt'ahu. Zákon pritom nijako neobmedzuje voľbu takýchto pravidiel pre obchodnoprávne vzt'ahy s medzinárodným prvkom alebo občianskoprávne vzt'ahy s medzinárodným prvkom.²⁹ Tu sa vytvára doslova širokú autonómiu pre súkromnoprávne vzt'ahy s medzinárodným prvkom. Čo sa týka vzt'ahov tuzemských, tu už zákonodarca obmedzuje voľbu pravidiel práva rozsahu, v akom voľbu práva alebo odkaz na tieto pravidlá pripúšťajú kolízne normy platné na území Slovenskej republiky.³⁰ Ak by sme chceli byť doslovný, tak musíme konštatovať, ako bolo uvedené už vyššie, že kolízne normy platné na území Slovenskej republiky, predovšetkým Nariadenie Rím I, ako aj Nariadenie Rím II, samostatnú voľbu neštátnych pravidiel práva nepripúšťajú. Podľa názoru niektorých autorov, ak by sa odkaz na kolízne normy vykladal ako úplné vylúčenie voľby neštátnych pravidiel práva, bol by odkaz na pravidlá práva v prvej časti komentovanej vety obsoletný, prikláňajú sa preto skôr k výkladu, že voľba neštátnych pravidiel je prípustná aj v tuzemskom vzt'ahu, prednostne sa však budú uplatňovať kogentné normy slovenského práva v zmysle čl. 3 ods. 3 Nariadenia Rím I a čl. 14 ods. 2 Nariadenia Rím II.³¹

V rámci uvedeného rozboru nie je možné vylúčiť, že sporové strany, si v rámci pojmu pravidlá práva zvolia „lex mercatoria“, resp. obchodné zvyklosti. V takomto prípade, vychádzajúc z doteraz uvedeného, nadobúda „lex mercatoria“, resp. obchodná zvyklosť nadobúda charakter hmotnoprávneho normatívu. V praktických podmienkach však bude potrebné ustáliť, čo všetko spadá pod uvedené pojmy, resp. čo tieto pojmy zahŕňajú, pretože žiadne jednotné, univerzálne právo obchodníkov neexistuje a nie je ani nikde zadefinované. V aplikačnej praxi bude potrebné podrobne,

²⁹ Ust. § 31 ods. 1 Zákona č. 244/2002 Z. z. o rozhodcovskom konaní v znení novely č. 336/2014 Z. z.

³⁰ Ust. § 31 ods. 2 Zákona č. 244/2002 Z. z. o rozhodcovskom konaní v znení novely č. 336/2014 Z. z.

³¹ GYÁRFÁŠ, J., M. ŠTEVČEK a kol. *Zákon o rozhodcovskom konaní. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 441–442.

v intenciách skutkových okolností daného prípadu, skúmať čo všetko bude pod tieto pojmy patriť.

Rozdielna situácia nastáva v prípade, ak sa účastníci rozhodcovského konania nedohodnú na rozhodujúcom práve. V takomto prípade, či už sa jedná o spor vzniknutý z obchodnoprávneho vzťahu alebo občianskoprávneho vzťahu s medzinárodným prvkom, alebo sa jedná o spor z tuzemských právnych vzťahov, zákon neumožňuje, aby v prípade absencie voľby, boli pre rozhodcovské konanie použité pravidlá práva, ktoré nie sú súčasťou právneho poriadku určitého štátu, resp. výslovne za rozhodujúce právo v takomto prípade stanovuje výlučne právny poriadok určitého štátu. V prípade sporov vzniknutých z obchodnoprávneho vzťahu alebo občianskoprávneho vzťahu s medzinárodným prvkom rozhodcovský súd (rozhodca) rozhodne spor podľa právneho poriadku určeného kolíznymi normami, ktoré považuje za vhodné, pritom ani zrejme nemusí ísť o kolízne normy platné v mieste rozhodcovského konania. V prípade sporov z tuzemských právnych vzťahov rozhodcovský súd (rozhodca) rozhodne spor podľa právneho poriadku určeného kolíznymi normami platnými na území Slovenskej republiky, predovšetkým zrejme podľa kolíznych noriem Nariadenia Rím I a Rím II. Dôvodom pre takúto rozdielnú úpravu je ochrana strán pred svojvoľnou voľbou rozhodcov, ktorá by aplikovala neštandardné právne režimy. Na rozdiel od strán konania, teda nemôžu rozhodcovia ani v sporoch s medzinárodným prvkom, ani v tuzemských sporoch určiť ako rozhodné pravidlá práva, ktoré nie sú právnym poriadkom určitého štátu.³²

V prípade absencie voľby rozhodného práva zo strany účastníkov sporu, sa „lex mercatorie“, resp. obchodné zvyklosti budú aplikovať subsidiárne v súlade so znením ust. § 31 ods. 3 Zákona o rozhodcovskom konaní.

Ani z pohľadu slovenského zákona o rozhodcovskom konaní nie je aplikácia noriem „lex mercatoria“ ako samostatného transnacionálneho medzinárodného obchodného práva jednoznačná a to napriek skutočnosti, že novelou č. 366/2014 Z.z. došlo k širokej liberalizácii systému voľby rozhodného hmotného práva v rozhodcovskom konaní. Aj v rámci ust. § 31 ods. 4 zákona č. 244/2002 Z.z. kde sa stanovilo pravidlo, že rozhodcovský súd môže

³² GYÁRFÁŠ, J., M. ŠTEVČEK a kol. *Zákon o rozhodcovskom konaní. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 444.

obchodnoprávny spor rozhodnúť podľa zásad spravodlivosti ak ho účastníci rozhodcovského konania na to výslovne oprávnilí, nemožno pod takýmito zásadami spravodlivosti bez ďalšieho rozumieť „lex mercatoria“. Prikláňam sa k názoru, že rozhodovanie sporov vyplývajúcich z medzinárodných obchodných zmlúv, podľa zásad spravodlivosti, je potrebné skôr podložiť komparatívnou analýzou dotknutých právnych poriadkov, nie neobmedzeným hľadaním „ekvity – spravodlivosti podľa svojho“ (z praktického hľadiska môže výsledok takejto analýzy zvýšiť šancu pre vykonateľnosť rozhodnutia).³³

3 Záver

Ako vyplýva z doteraz uvedeného rozboru, voľbu, odkaz na súbor jednotlivých pravidiel „lex mercatoria“, ktoré neboli prijaté v rámci legislatívnej činnosti štátu, štátov resp. medzinárodných organizácií, nie je zatiaľ možné ani v rámci slovenskej právnej úpravy vnímať ako odkaz na „non-national law“, skôr je vhodné vnímať takéto pravidlá ako súčasť použiteľného národného práva, pričom odkazom (voľbou) sa tieto pravidlá začleňujú (inkorporujú) do obsahu zmluvy. V rámci európskeho priestoru nemožno však dopredu vylúčiť myšlienkové názory, ktoré obhajujú a chápu takúto voľbu, ako voľbu samostatného systému pravidiel. Tradičná slovenská komercionalistika však nie je zrejme na takýto názor ešte dostatočne pripravená. Nepochybne uvedené vízie budú záležať výlučne od aplikačnej praxe rozhodovacích orgánov v rámci členských štátov európskeho spoločenstva. Tak či onak, podnikateľa vykonávajúceho svoju podnikateľskú činnosť, či už vo vnútri alebo mimo hraníc vlastného štátu (domáceho právneho poriadku), zaujíma predovšetkým úspešná realizácia obchodu. Právo ho de facto začína zaujímať v prípade sporu, problému, ktorý musí riešiť. Pri súčasnom nejednoznačnom stanovisku jednotlivých národných právnych úprav k „lex mercatoria“, akademických názorových odlišností na tento fenomén, ba dokonca búrlivej odbornej diskusie (v SR a ČR až po r. 1989, kedy sa systém obchodných zvyklostí po čase opäť inkorporoval prostredníctvom Obchodného zákonníka do obchodnoprávnej úpravy; i keď čo sa týka Slovenskej republiky diskusie iba v obmedzenom rozsahu) sa na bezprostredné použitie „lex mercatoria“ v rámci zmlúv uzatváraných

³³ RADOŠOVSKÝ, P. *Rozhodné právo v záväzkových vzťahoch z medzinárodného obchodu – Lex mercatoria-časť II.*, 2003. Dostupné z: <http://epravo.cz>

v medzinárodnom obchode, najmä v prípade ak nebolo stranami rozhodné právo zvolené, v žiadnom prípade nemožno spoliehať. I keď na strane druhej, je potrebné podrobne sledovať rozhodovaciu prax v rozhodcovskom konaní, ktoré ako sa zdá, bude v podmienkach Slovenskej republiky, akýmsi pionierom v oblasti uvedených názorových prúdov o „lex mercatoria“ ako „non-national law“.

Najvhodnejším riešením v takýchto prípadoch bude zrejme čo najdetailnejšie vymedzenie práv a povinností účastníkov zmluvného vzťahu priamo v obsahu uzatvárateľnej písomnej zmluvy, a nakoniec vo zvyšku odkaz na rozhodné právo.

Literature

GALDUNOVÁ, K. Rím – dohovor alebo nariadenie? In: *Komunitárne a súkromné právo členského štátu, Zborník z konferencie Nové trendy v MPS v jednotnej Európe*. Banská Bystrica: Právnická fakulta UMB, 2007, s. 112.

GYÁRFÁŠ, J., M. ŠTEVČEK a kol. *Zákon o rozhodcovskom konaní. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016.

CHOVANCOVÁ, K. *International commercial arbitration / Medzinárodná obchodná arbitráž*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2009.

KANDA, A. *Kupní smlouva v mezinárodním obchodním styku (Úmluva OSN o mezinárodní koupě zboží)*. Praha: Linde, a. s., 1999.

KNAPP, V. *Teorie práva. Právnické učebnice*. Praha: C. H. Beck, 1995.

KUČERA, Z. *Mezinárodní právo soukromé*. Bmo: Doplněk, 2001.

RADOŠOVSKÝ P. *Rozhodné právo v záväzkových vzťahoch z mezinárodného obchodu- Lex mercatoria-časť II*, 2003. Dostupné z: <http://epravo.cz>

ROZEHNALOVÁ, N. *Právo mezinárodního obchodu*. Brno: Masarykova univerzita, 2001.

ŠTEVČEK, M., S. FICOVÁ, J. BARICOVÁ, S. MESIARKINOVÁ, J. BAJÁNKOVÁ, M. TOMAŠOVIČ a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016.

Contact – e-mail

Milos.Levrinc@umb.sk

***Opt-exit* a evropská unifikace mezinárodního práva soukromého**

Michal Malacka

Právnická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci, Česká republika

Abstract in original language

Proces *opt-exit* nebo také Brexit tvoří sám o sobě právní výzvu. Přesto Brexit vyžaduje zásadnější úvahu o budoucnosti mezinárodního práva soukromého EU. Členské státy mohou čelit populistickým varováním a rozhodnout se pro „méně intenzivní integraci“, nebo naopak integraci posunou kupředu. Rozhodnutí Spojeného království opustit Evropskou unii bude mít zásadní důsledky pro mezinárodní právo soukromé. Právo EU je začleněno do právních předpisů Spojeného království mnoha způsoby, které budou obtížně rozpoznatelné, a zdá se být žádoucí, aby byla zajištěna kontinuita smyslu a účelu ustanovení právních předpisů tak, aby se zabránilo vzniku mezer v právní úpravě.

Keywords in original language

Opt-exit; Brexit; mezinárodní právo soukromé EU; právo EU; soudy; mezinárodní právo procesní soukromé; směrnice; nařízení.

Abstract

The process of *opt-exit* or Brexit forms a major legal challenge in itself. Yet Brexit also necessitates a more fundamental reflection on the future of the EU privat international law. Member States can heed the populist warning and opt for 'less integration', whilst others leap forward. And would such flexibility even be legally and institutionally possible? The United Kingdom's decision to leave the European Union will have major consequences for privat international law. EU law is integrated into the UK's laws in many ways that will be difficult to disentangle and a continuity of laws provision seems desirable in order to avoid gaps in the law appearing.

Keywords

Opt-exit; Brexit; EU Privat International Law, EU Law, Courts, Civil Procedure Law, Directives, Regulations.

1 Úvod

Podstatou tohoto pojednání je význam termínu *opt*. „If you *opt* for something, or *opt* to do something, you choose it or decide to do it in preference to anything else.“¹ *Opt out* je tedy z hlediska významu bezpochyby psychologickým, politologickým a také právním předstupněm postupné neúčasti na systému a tedy také jednou z iniciačních platform exitu ze systému samotného a tedy předstupněm situace zde označované jako *opt-exit*.² Pokud se Velká Británie rozhodla pro Brexit, rozhodla se tedy také pro *opt-exit* ve vztahu k EU.

Spojené království díky nezájmu oprávněných voličů a podcenění komplexního významu referenda o setrvání v EU způsobilo reálné rozdělení intenzivního unifikačního procesu mezinárodního práva soukromého EU na revitalizovaný proces evropské unifikace mezinárodního práva soukromého a úvahy o budoucnosti dalších postupů v rámci unifikace mezinárodního práva soukromého EU. Faktem zůstává, že Brexit je pro EU novou zkouškou. Ať už se ze strany Velké Británie bude jednat o izolacionistickou politiku a z ní vyplývající budoucnost této země, či dojde ke změně celé politické situace a Velká Británie vstoupí do nové éry plnohodnotného členství v EU bez požadavku na jakákoliv zvýhodnění či výjimečné režimy, je a bude to jistě zkouška náročná. Výsledek referenda sám nemá sice z hlediska evropského práva příliš velký význam, ale velmi důležitý je stav nejistoty, který toto referendum zapříčinilo a poměrně rozsáhlý prostor ke spekulacím a domněnkám, stejně tak jako analýzám a předpovědím, které by se mohly naplnit. Právně se sice v důsledku referenda příliš nezměnilo, ale procesy které jsou díky němu iniciovány a probíhají již v této chvíli, mění politické postavení Velké Británie uvnitř EU. Velká Británie se dostala do pozice hráče na střídačce. Zástupci Velké Británie v Evropském parlamentu jsou zpochybňováni³, někteří evropští poslanci také odmítají vést rozpravu anglickém

¹ <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/opt>

² Srovnej výsledky referenda ve Spojeném království ze dne 23. června 2016.

³ Kritika UKIP v Evropském parlamentu 28. 6. 2016 – „*Co tady ještě děláte...*“.

jazyce a důležité mítinky o budoucnosti EU se konají již bez přítomnosti Velké Británie. Tato pozice Velké Británie uvnitř EU je samozřejmě svázána s rozsahem změny v rámci postavení Spojeného království v Evropské unii samotné.

Při pohledu na současné právní a politické dimenze členství Velké Británie v EU se ukazuje, že EU již dlouhou dobu, byť s Velkou Británií jako členským státem, existuje jako unie bez Velké Británie. Velká Británie byla sice formálně plnohodnotným členem EU nicméně se zvláštním statutem, zejména s ohledem na hlavní operativní cíle unie samotné.⁴ Británie se nepodílí plnohodnotným způsobem na vnitřním prostoru svobody a bezpečnosti, plně nepodporuje justiční a policejní spolupráci v rámci boje proti kriminalitě⁵ a jak je zřejmé a dlouhodobě jasné, nepodílí se ani na měnové unii. Samozřejmě, že existuje také malý protokol k členství Velké Británie v rámci vnitřního trhu⁶. Pozice Velké Británie v rámci bezpečnostní politiky je tedy zcela v duchu varování Charlese de Gaulla srovnatelná s pozicí nečlenského státu, dle jeho tehdejších slov: „*England is not much any more*“⁷ a obecně lze konstatovat, že „plnohodnotné“ členství a vztah Velké Británie k EU je možné označit za velmi raritní.

Rozhodnutí britských voličů nelze přes veškeré snahy o korektní politiku chápat jinak než rozhodnutí v rámci referenda směřujícího proti EU.⁸ Zároveň je toto rozhodnutí rozhodnutím směřujícím proti trendům nastaveným rámci unifikačního procesu, týkajícího se mezinárodního práva soukromého EU a mezinárodního práva civilního procesu EU. *Opt-exit* je jistě existenčně významným historickým milníkem, který může mít pro platformu unifikačních procesů v rámci EU neočekávané, nepříjemné, ale také fatální důsledky. Z pohledu výše zmíněných skutečností, participaci na prostoru svobody, bezpečnosti a práva a povinností Velké Británie participovat na této platformě, se britské referendum a jeho výsledek jeví nicméně

4 DAUSES, Manfred. *Handbuch des EU-Wirtschaftsrechts*. Mnichov, 2012, s. 1–191.

5 Srovnej k tomu z: http://www.natoaktual.cz/britanie-brexita-bezpecnost-di4-/na_analyzy.aspx?c=A160627_202109_na_analyzy_m02

6 Srovnej *Úřední věstník Evropské unie*, C 202, 7. června 2016, s. 293.

7 Blíže k proslovu francouzského prezidenta z roku 1963 z: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2012/oct/13/britain-europe-david-cameron-eu>

8 Srovnej k tomu obrat u UKIP a Nigela Farage z: <http://www.spiegel.de/politik/ausland/brexit-nigel-farage-fordert-zweites-referendum-a-1187483.html>

takřka zmatečně. Velká Británie, stejně jako Irsko a Dánsko využívala bezuzdně dvourychlostní Evropy a svého zvláštního postavení, kdy nebyla nucena participovat na jejích unifikačních snahách. Nicméně na rozdíl od Dánska, které se takřka zásadně rozhodovalo pro známý *opt-out*, Velká Británie ve věcech mezinárodního práva soukromého takřka vždy přistoupila k *opt-in* systému.⁹ Je sice možné, že nově zvolená elita ve Spojeném království nastaví proces Brexitu kosmetickým způsobem, případně Brexit zcela zastaví, nicméně s ohledem na neutuchající ochotu celosvětové populace odevzdávat moc do rukou novodobé šlechty hospodářského a průmyslového sektoru, se tato možnost jeví jako krajně nejistá.¹⁰

S ohledem na význam Velké Británie z hlediska hospodářského a politického, mezinárodněprávního a evropského by měl tvrdý Brexit, který by mohl být a také pravděpodobně bude inspirací pro ostatní státy, které se případně rozhodnou jít podobnou cestou, významný dopad na osud realizovaných nařízení z oblasti mezinárodního práva soukromého EU a mezinárodního práva civilního procesu EU.

2 Režim v oblasti mezinárodního práva civilního procesu EU

Mezinárodní pravomoc soudu a uznání a výkon rozhodnutí u občanských a obchodních věcí ve spojení se přeshraniční svobodou v rámci pohybu žalob a výkonu rozhodnutí v občanských a obchodních věcech má málo zmiňovaný, ale přesto nesmírný hospodářský význam. Bruselská cesta, završená nařízením Brusel I bis, přinesla mnohé pokroky v této oblasti a Velká Británie se, jak již bylo výše naznačeno, výslovně k Bruselu I bis připojila. Prostřednictvím vystoupení z EU se Velká Británie vrací k režimu Bruselské úmluvy z roku 1968.¹¹

⁹ K opt outům Velké Británie dále srovnej z: <http://euractiv.cz/factsheet/budoucnost-eu/eu-a-velka-britanie-historie-vztahu-a-cesta-k-referendu-000142/>

¹⁰ Populismus a volební výsledky v členských státech EU svědčí o opaku – srovnej racionálně a politologicky rozporuplné volební vítězství ANO v českých parlamentních volbách v roce 2017.

¹¹ Úmluva o příslušnosti a výkonu rozhodnutí v občanských a obchodních věcech z roku 1968 a souvislost s Nařízením Rady (ES) č. 44/2001, o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (Brusel I) v komparativní rovině k Nařízením Rady (ES) Brusel Ia č. 1215/2012 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech.

Tato úmluva byla uzavřena původními zakládajícími členy Evropského hospodářského společenství, ke kterému Velká Británie přistoupila. Prostřednictvím Bruselské úmluvy bylo poprvé v rámci vnitřního trhu dosaženo vytvoření jednotného systému úpravy pravomoci soustav justičních orgánů, což mělo významný dopad zejména na britské soudy v kontextu doktríny *forum non conveniens*. Zároveň byly zakázány u britských soudů rozšířené *antisuit injunctions*.¹² Prostřednictvím bruselského nařízení Brusel I a I bis došlo k výraznému posunu a modernizaci, které dokumentují zastaralost Bruselské úmluvy. Připomeňme pouze zjednodušení režimu uznání a výkonu, řešení otázky litispendence, reakci na žalobní torpéda, chceme-li italská torpéda a exequatur soudní řízení a jeho odstranění. Bruselské nařízení ale nenahradilo Bruselskou úmluvu a tato zůstala dále v platnosti a účinnosti. V souvislosti s vystoupením Velké Británie z EU tato úmluva opět významně ožívá.

Úmluva bude závazná pro britské soudy za předpokladu, že budou rozhodovat o mezinárodní pravomoci a výkonu rozhodnutí ve vztahu ke starším členským státům EU, které jsou zároveň členskými státy Bruselské úmluvy. Ve vztahu k třinácti mladším členským státům, které přistoupily po roce 2004 a nejsou členskými státy úmluvy, bude britský soudce aplikovat své autonomní mezinárodní právo soukromé procesní. Je nutné podotknout, že pro výklad Bruselské úmluvy je stejně tak jako u doposud platných a účinných nařízení příslušný Evropský soudní dvůr, kterému budou i nadále nejvyšší instance britské justiční soustavy předkládat otázky předběžnému posouzení. Aplikace Bruselské úmluvy bude tedy limitována také ze strany členských států EU, s ohledem na skutečnost že třináct výše zmíněných členských států bude ve vztahu k velké Británii používat při posouzení mezinárodní pravomoci a k uznání a výkonu rozhodnutí nařízení Brusel I bis a ne vlastní autonomní mezinárodní právo soukromé procesní. Starší členské státy, tedy zbývající čtrnáctka, jsou z hlediska mezinárodního práva veřejného vázány Bruselskou úmluvou a tou jsou také povinny se řídit. Tento aspekt vázanosti z hlediska mezinárodního práva veřejného komplikuje také situaci v rámci spotřebitelského a pracovně právního režimu řešení sporu.

¹² K teoriím samotným více z: <https://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.cz/&httpsredir=1&article=3543&context=california-lawreview> a https://www.mpi.lu/fileadmin/mpi/medien/research/Pietro_Orotolani_WPS_2015-1.pdf

Univerzální působnost u aplikace nařízení Brusel I bis bude dále k dispozici pouze třinácti mladším členským státům.

K této situaci je nutno poznamenat, že jednostranné vypovězení Bruselské úmluvy smluvními státy nemá oporu v samotné Bruselské úmluvě a tudíž se řešení této situace prostřednictvím pravidel vázaných na mezinárodní právo veřejné jeví jako nerealistické. Koexistence nařízení a Bruselské úmluvy znamená samozřejmě komplikaci v rámci dosaženého stavu unifikace a jeho nepříznivou stránku můžeme dokumentovat situací, která panovala mezi členskými státy ES a věčně tvrdohlavým Dánskem.¹³

Alternativou k Bruselské úmluvě je Luganská úmluva ošetřující oblast mezinárodního práva soukromého procesního v rámci aktivit EFTA.¹⁴ Tato úmluva je na rozdíl od Bruselské úmluvy přizpůsobena pozitivním trendům Bruselského nařízení I bis jako reformovaná Luganská úmluva z roku 2007, která nahradila předchozí Luganskou úmluvu, tudíž je použití Luganské úmluvy z roku 1988 vyloučeno.¹⁵ Velká Británie má ovšem vůči Luganské úmluvě problematické postavení, jelikož Luganská úmluva byla uzavřena ES s ostatními státy EFTA – Islandem, Norskem a Švýcarskem a tudíž na rozdíl od Bruselské úmluvy zavazuje všechny členské státy EU a v případě Brexitu jí nebude Velká Británie vázána. Musela by tedy k Luganské úmluvě z roku 2007 přistoupit. Aby tak mohla učinit, musela by se nejprve stát členským státem EFTA, ze kterého ovšem vystoupila v roce 1973. Přístup bez členství v EFTA by předpokládal předchozí souhlas všech smluvních států. EU ovšem vystupuje jménem všech členských států a Velká Británie by tedy rozhodně neměla jednoduchou pozici.

Mimo tyto formální komplikace má Luganská úmluva také vlastní vnitřní nedostatky. Jednak zaostává za Bruselským nařízením I bis, neřeší italské torpédo, a předpokládá řízení *exequatur*. Dále opět vnímáme nesmyslnost samotného Brexitu, pokud by měl být odůvodněn osvobozením Británie

¹³ Srovnej k problematice z: http://english.eu.dk/en/denmark_eu/danishoptouts

¹⁴ Blíže k EFTA z: <http://www.efta.int/>

¹⁵ Srovnej ROZEHNALOVÁ, Naděžda. Luganská úmluva o příslušnosti soudů a uznání a výkonu a soudních rozhodnutí. Část II. Pravomoc. *EMP*, Utrecht, Praha: Stichting EMP, Nadace EMP, 2000, roč. 9, č. 2, s. 31–35; Dále na <http://www.curia.eu.int/en/coopju/index.htm> texty Bruselské a Luganské úmluvy, včetně rozhodnutí ESD a národních soudů k těmto úmluvám a také článek 69 odst. 6 LU z roku 2007.

od vlivu EU a jejích orgánů a institucí, tak u Luganské úmluvy je také dána povinnost dodržovat jednotný výklad a v rámci režimu bruselského a luganského respektovat Evropský soudní dvůr.

Nabízí se také možnost řešení celé situace prostřednictvím Haagské úmluvy o dohodách o volbě soudu z roku 2005. K této úmluvě může Velká Británie přistoupit bez překážek. EU úmluvu v rámci regionální hospodářské integrace ratifikovala s účinností pro její členské státy. Úmluva sice řeší pouze otázky, které se týkají sjednané mezinárodní příslušnosti, nicméně zejména pro oblast mezinárodního obchodu, který se autonomie vůle stran významně dotýká, by to částečně řešilo vzniklý problematický aspekt související s režimem po Brexitu. Navíc bude mít Velká Británie nepochybně velký zájem na tom, aby vznikl prostor pro prorogaci ku prospěchu britských soudů, neboť za předpokladu, že by Haagská úmluva byla aplikovatelná a jednalo se o obsahově odlišné ustanovení od Bruselského nařízení Brusel Ibis, měla by před bruselským nařízením u poměrů vázaných ke členským státům EU a Velké Británii přednost.¹⁶

Bruselskému režimu náleží po dlouhou dobu také Bruselské nařízení II bis¹⁷. Po vystoupení z EU budou zbývající členské státy vůči Británii aplikovat své autonomní předpisy v mezinárodním právu soukromém procesním v otázkách rozvodu manželství, pokud nebudou vázány Haagskou úmluvu z roku 1970 o uznávání rozvodů a zrušení manželského soužití.¹⁸ Haagská úmluva z roku 1996 o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti, je závazná pro všechny členské státy EU a Spojené království a představuje pro tuto oblast právní akt, který je možno využít s ohledem na podobný obsah jako nařízení Brusel II bis spolu s Bruselskou úmluvou z roku 1980 o soukromoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí na kterou také Brusel II bis odkazuje.¹⁹

¹⁶ Srovnej k tomu článek 1 odst. 1 a čl. 24 odst 3 Haagské úmluvy o dohodách o volbě soudu z roku 2005.

¹⁷ Bruselské nařízení Ibis – Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000.

¹⁸ Haagská úmluva o uznávání rozvodů a zrušení manželského soužití v ČR pod č. 131/1976 Sb.

¹⁹ HERBST, Jochen. *German Law Journal* 6, 2005, s. 1755 (1757); RAUSCHER, Thomas. *EuZPR/EuIPR. Svazek IV, komentář k Brüssel IIa-VO*. 4. vyd. 2015, s. 8 a násl.

Ve věcech výživného co do mezinárodního práva soukromého procesního bude situace komplikovanější. Nařízení z roku 2009 o výživném²⁰ tuto oblast upravovalo poměrně úspěšně a bylo závazné pro členské státy včetně Velké Británie. Po Brexitu nastane obdobná situace jako u Bruselského nařízení I bis. Čtrnáct starších členských států bude odkázáno na Bruselskou úmluvu a její článek 5 odstavec 2, přičemž třináct mladších států, které nejsou vázány Bruselskou mluvou, bude postupovat v režimu Haagské úmluvy z roku 1973 o uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech výživného za předpokladu, že ji ratifikovaly. Za předpokladu že ji neratifikovaly, budou aplikovat své autonomní mezinárodní právo soukromé procesní. Otázky výživného dále nejsou z Bruselské úmluvy vyňaty, nicméně jsou vyňaty díky nařízení o výživném z působnosti Bruselského nařízení I bis. V tomto režimu by opět bylo realizováno řízení exequatur v rámci uznání britských rozhodnutí a to vzhledem k tomu, že se Velká Británie neúčastní Haagského protokolu o vyživovací povinnosti z roku 2007.²¹

Opt- exit se samozřejmě dotkne také nařízení pro posílení justiční spolupráce. Tato nařízení budou dotčena samozřejmě negativně. Jedná se o nařízení o provádění důkazů, které je aplikovatelné pouze za předpokladu, kdy žádající a dožádaný soud jsou členskými státy EU – s výjimkou Dánska.²² Na tomto nařízení se Británie doposud podílela. Po Brexitu může být tato situace ošetřena sice Haagskou úmluvou o provádění důkazů v cizině ve věcech občanských a obchodních z roku 1970²³ bez výrazných negativních důsledků, nicméně opět – Haagská úmluva ovšem váže pouze dvacet tři členských států EU.

V rámci nařízení o doručování²⁴ dojde k opětovné aplikaci Haagské úmluvy o doručování soudních písemností do zahraničí občanských a obchodních věcech roku 1965, kterou ratifikovaly všechny členské státy EU – ovšem s výjimkou Rakouska.

²⁰ Nař. č. 4/2009 ze dne 18. prosince 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností.

²¹ Srovnej z: <https://assets.hcch.net/docs/347381af-5af2-4158-a529-4775da34a9b4.pdf>

²² Nařízení Rady (ES) č. 1206/2001 ze dne 28. května 2001 o spolupráci soudů členských států při dokazování v občanských nebo obchodních věcech.

²³ V ČR Haagská úmluva o provádění důkazů v cizině ve věcech občanských a obchodních po č. 129/1976 Sb.

²⁴ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1393/2007 ze dne 13. listopadu 2007 o doručování soudních a mimosoudních písemností ve věcech občanských a obchodních v členských státech („doručování písemností“) a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 1348/2000.

U nařízení o exekučním titulu²⁵ se rozhodlo Spojené království pro účast, nicméně u tohoto nařízení jeho režim zakládáný pro Velkou Británii odpadne bez náhrady, jelikož se musí jednat o řízení mezi členským státem původu rozhodnutí a členským státem výkon rozhodnutí. Zde se jedná o ztrátu a negativní stav zejména s ohledem na řízení exequatur v této oblasti.

V souvislosti s nařízením, kterým se zavádí řízení o evropském platebním rozkazu²⁶ a na němž Spojené království také participovalo, bylo poprvé dosaženo jednotného evropského režimu v této oblasti a tento režim bohužel odpadá taktéž bez náhrady ve vztahu k dlužníkům ve Spojeném království. Věřitelé ze Spojeného království ovšem mohou využít institutu zvláštní pravomoci soudu v odůvodněných případech a to podle dotčených ustanovení nařízení Brusel I bis. U bagatelních sporů je situace obdobná. V kontextu příslušného nařízení²⁷, na kterém se Británie podílela, režim zaváděný tímto nařízením odpadá pro občany členských států vůči dlužníkům ve Spojeném království.²⁸

Nejvýraznější následky má rozhodnutí v intencích *opt-exit* pro exkursní problematiku mezinárodního insolvenčního řízení a nařízení č. 1346/2000. Dne 25. 6. 2015 sice vstoupilo v platnost nové nařízení o insolvenčním řízení, kterým bylo v celém jeho rozsahu nahrazeno Nařízením o úpadkovém řízení a nová úprava se vztahuje až na řízení zahájená po 26. 6. 2017, ale v intencích dopadů *opt-exit* na mezinárodní insolvenční řízení a dotčené nařízení²⁹ po vystoupení Velké Británie z EU v této oblasti neexistuje žádná mezinárodní úmluva, které by se dalo v rámci závaznosti dle mezinárodního práva veřejného ze strany Spojeného království využít.

Evropská insolvenční úmluva z roku 1995 nikdy nevstoupila v platnost – opětovně také díky tomu, že Spojené království jí odmítlo podepsat.³⁰

²⁵ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 805/2004. ze dne 21. dubna 2004, kterým se zavádí evropský exekuční titul pro nesporné nároky.

²⁶ Nařízení (ES) č. 1896/2006 – zavedení řízení o evropském platebním rozkazu.

²⁷ Nařízení evropského parlamentu a rady (ES) č. 861/2007. ze dne 11. července 2007, kterým se zavádí evropské řízení o drobných nárocích.

²⁸ RAÜSCHER, Thomas. *EuZPR/EuIPR. Svazek IV, komentář k Brüssel IIa-VO*. 4. vyd. 2015, s. 6.

²⁹ Nařízení rady (ES) č. 1346/2000 ze dne 29. května 2000 o úpadkovém řízení a Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2015/848, o insolvenčním řízení.

³⁰ Evropská úmluva o některých mezinárodních aspektech úpadku z roku 1995.

Úmluva z roku 1990 byla doposud ratifikována pouze Kypru a jednotná paralelní úprava je například po vzoru Luganské úmluvy doposud pouze diskutována.³¹ Autonomní národní mezinárodní insolvenční právo zůstává realizovatelnou variantou pro tuto oblast poměrů s cizím prvkem a v této oblasti tedy aplikuje každý ze zbylých členských států EU po Brexitu vlastní autonomní insolvenční právo ve vztahu k velké Británii.

3 Unifikace kolizního režimu a *opt-exit*

Nařízení Řím I³² a jeho kolizní unifikační rámec souvisí s metodou přímou a s ní spojenou úmluvu CISG.³³ Je otázkou, zda bude či nebude překvapením, že Spojené království k této úmluvě nepřistoupilo. Z historického hlediska je jako jednu z příčin možné reflektovat období štěpení římské tradice na britských ostrovech v období 1066–1603 a etablování *Common Law* a jeho expansi v rámci koloniální britské politiky do konce druhé světové války. Ve dvacátém století se ve Velké Británii prosazuje zákonná úprava, ale zejména ve správním právu a veřejnoprávním sektoru vůbec.³⁴ S ohledem na tyto skutečnosti je nový režim po vystoupení z EU s ohledem na britské autonomní předpisy velmi důležitý.

Uvnitř EU – samozřejmě s výjimkou Dánska – byla unifikace kolizních norem u závazků ze smluv realizována prostřednictvím nařízení Řím I na kterém Británie participuje. Po Brexitu bude povolána opětovně Římská úmluva z roku 1980.³⁵ Na rozdíl od Bruselské úmluvy přistoupili kromě Chorvatska k Římské úmluvě všechny státy EU a změny oproti bruselskému režimu by byly takřka minimální. Nicméně v otázkách výkladu bude Británie opět odkázána na Evropský soudní dvůr a tudíž Brexit v této oblasti nezpůsobí žádné drastické obtíže.

³¹ Úmluva Rady Evropy o určitých aspektech konkursu z roku 1990 a úvahy k této v WESSELS, Bob. *Current Topics in International Insolvency Law*. Deventer: Kluwer Law Publishers, 2004, 626 s., s. 376.

³² Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008, o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I).

³³ Úmluva OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží. Publikováno ve Sbírce zákonů ČR pod č. 160/1991 Sb.

³⁴ KOCH Harald, Ulrich MAGNUS a Peter WINKLER VON MOHRENFELS. *IPR und Rechtsvergleichung*. 3. vyd. 2004, s. 334–393.

³⁵ Úmluva o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy z roku 1980.

Nařízení Řím II z roku 2007³⁶ by bylo ovšem opouštěno s negativními následky. Tato oblast je značně problematictější a navíc řízení Řím II o právu rozhodném pro mimosmluvní závazky představuje významný počín v rámci unifikace evropské kolizní materie a jedná se také z hlediska kvality o počín první svého druhu. V tomto případě nebude dána možnost povolát úmluvy z oblasti mezinárodního práva veřejného, jelikož předchází pokusy Evropského hospodářského společenství týkající, se harmonizace a unifikace v této oblasti ztroskotaly. Tragikomické je, že ztroskotaly také díky odporu Spojeného království 70. letech minulého století.³⁷

Samozřejmě existuje materie vázaná na Haagskou konferenci a jednotlivé speciální oblasti, zejména odpovědnost za škody způsobené provozem dopravního automobilu z roku 1971 a také Haagskou úmluvu o právu rozhodném při odpovědnosti za vadu výrobku z roku 1973³⁸, těmito ovšem nejsou vázány mnohé členské státy EU ani Velká Británie. Teprve v souvislosti s Brexitem je jasně patrný význam nařízení Řím II, které představuje právní jistotu pro veškeré mimosmluvní závazky a také nástroj, který potlačil aspekty spojované s *forum shopping*. „Pozůstalé“ členské státy budou dále aplikovat nařízení Řím II i vůči Spojenému království v režimu třetího státu z povahy působnosti nařízení, které je koncipováno jako univerzální. Důsledky budou zřejmé zejména pro londýnský finanční trh a odpovědnost při realizaci obchodů spojených s finančními nástroji v případě škody vázané na bankovní konta v členských státech EU.

Dotčen nebude jistě režim nařízení Řím III a jím nastavená úprava kolizní problematiky rodinného a dědického práva.³⁹ Nařízení Řím III je nařízením, které spadá do konceptu „posílené spolupráce“. Toto nařízení je realizováno bez participace Spojeného království. U nařízení o právu rozhodném

³⁶ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007, o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (Řím II).

³⁷ Srovnej k postojům VB FINKÉ, Daniel. *European Integration and Its Limits: Intergovernmental Conflicts and their Domestic Origins*. ECPR Press, 2010, 252 s., s. 82.

³⁸ Srovnej k Úmluvě o právu použitelném pro dopravní nehody č. 130/1976 Sb. Haagská úmluva o právu použitelném pro dopravní nehody, Haag 4. 5. 1971, vyhlášená vyhláškou ministerstva zahraničních věcí č. 130/1976 a dále Haagskou úmluvu z roku 1973 o právu používáním pro odpovědnost za vadné výrobky.

³⁹ Nařízení Rady (EU) č. 1259/2010 ze dne 20. prosince 2010, kterým se zavádí posílená spolupráce v oblasti rozhodného práva ve věcech rozvodu a rozluky (tzv. „nařízení Řím III“).

pro dědictví je situace obdobná jako u předchozí problematiky.⁴⁰ Spojené království od počátku na tomto nařízení neparticipovalo. Toto nařízení nicméně představovalo nařízení univerzální a bylo by realizováno s dopadem i na Velkou Británii po možném Brexitu. Procesní částí tohoto nařízení by byly ovšem britské soudy nedotčeny.

Unifikační platformu v rámci nařízení o výživném⁴¹ nemůže nahradit Haagský protokol o výživném z roku 2007⁴², jelikož Spojené království jej doposud řádně neratifikovalo. Velká Británie je vázána v rámci mezinárodního práva veřejného Haagskou úmluvou z roku 1956 a 1973 o právu aplikovatelné na otázky výživného.⁴³ Tyto se ovšem z hlediska obsahu a způsobu úpravy sledované problematiky od Haagského protokolu z roku 2007 výrazně odlišují.

4 Závěr

Vystoupení Velké Británie z EU bezpochyby spouští mechanismy, které se dotýkají nejen mezinárodního práva soukromého. Znamená jednak opětovný návrat a částečně již opuštěnému důrazu na autonomní národní předpisy mezinárodního práva soukromého. Znamená také nový negativní jev – posílení dvojkoľejnosti, která se zdála být v rámci Evropy na ústupu díky integračním snahám v mezích a působnosti EU. Velká Británie se i přes rétoriku jejích politických reprezentantů dostává do nevýhodného postavení z hlediska právní jistoty jejích občanů v komparaci s právním postavením občanů zbývajících evropských států. I přestože primární právo, konkrétně článek 50 odstavec 2 Smlouvy o EU předpokládá, že při vystoupení některého členského státu mají být brány na zřetel právě budoucí vztahy s tímto státem, nebude se v žádném případě jednat o proces slavný a jednoduchý

⁴⁰ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. července 2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení je nařízením, které podobně jako nařízení Řím III demonstrovalo oslabení EU prostřednictvím umožnění režimu posílené spolupráce.

⁴¹ Nařízení Rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. prosince 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech výživovacích povinností.

⁴² Haagský Protokol o právu rozhodném pro výživovací povinnosti z 23. 11. 2007.

⁴³ Srovnání znění Haagské úmluvy ze dne 24. října 1956 o právu použitelném na výživovací povinnosti a Haagské úmluvy ze dne 2. října 1973 o právu použitelném na výživovací povinnosti.

a pokud by jich do budoucna mělo být více – a tato možnost není s ohledem na situaci ve Španělsku a Maďarsku nereálná, trůfám si tvrdit, že by znamenaly konec výraznější široké evropské integrace.

Literature

Monografie a komentáře

CARRUTHERS, Janeen M., John NORTH a James FAWCETT. *Private International Law*. 14. vyd. Oxford: OUP Oxford, 2008, 1390 s.

COMITÉ FRANÇAIS DE DROIT INTERNATIONAL PRIVÉ. *Droit International Privé. Travaux de l'année 1960*. Paris: Pedone.

DAUSES, Manfred. *Handbuch des EU-Wirtschaftsrechts*. Mnichov, 2012.

DICEY, A. V., John H. C. MORRIS a Lord of Mapesbury COLLINS. *The Conflict of Laws*. London: Sweet & Maxwell, 2016, 1950 s.

FINKE, Daniel. *European Integration and Its Limits: Intergovernmental Conflicts and their Domestic Origins*. ECPR Press, 2010, 252 s., s. 82.

KOCH Harald, Ulrich MAGNUS a Peter WINKLER VON MOHRENFELS. *IPR und Rechtsvergleichung*, 3. vyd. 2004, s. 380.

KÜHNE, Gunther. *IPR-Gesetz-Entwurf. Entwurf eines Gesetzes zur Reform des internationalen Privat- und Verfahrensrechts*. Heidelberg Karlsruhe: C. F. Müller Juristischer Verlag, 1980, 231 s.

RAUSCHER, Thomas. *EuZPR/EuIPR. Svazek IV, komentár k Brüssel IIa-VO*. 4. vyd. 2015.

WESSELS, Bob. *Current Topics in International Insolvency Law*. Deventer: Kluwer Law Publishers, 2004, 626 s.

Články a příspěvky

GARCIMARTÍN ALFÉREZ, Francisco. The Rome I Regulation: Much ado about nothing? *The European Legal Forum*, 2008, s. I-77–I-83.

HENRICH, Dieter. In: *Zeitung für das gesamte Familienrecht*, 1986, s. 841.

HERBST, Jochen. In: *German Law Journal* 6, 2005, s. 1755 (1757).

JAYME, Erik. Internationales Familienrecht heute. In: *FS für Wolfram Müller-Freienfels*, 1986, s. 341–348.

KEGEL, Gerhard. Zur Reform des internationalen Rechts der persönlichen Ehwirkungen und des internationalen Scheidungsrechts. In: BEITZKE, Günther (ed.). *Vorschläge und Gutachten zur Reform des deutschen internationalen Personen-, Familien- und Erbrechts*. Tübingen: Mohr Siebeck, 1981, s. 114–122.

LEIBLE, Stefan. Der Vorschlag für eine Rom I-Verordnung. *Zeitschrift für Europarecht*, 2006, s. 78–79.

MANSEL, H.-P., K. THORN a R. WAGNER. Europäisches Kollisionsrecht 2010: Verstärkte Zusammenarbeit als Motor der Vereinheitlichung? *Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts*, 2011, roč. Januar, č. 1, s. 2.

ROZEHNALOVÁ, Naděžda. Luganská úmluva o příslušnosti soudů a uznání a výkonu a soudních rozhodnutí. Část II. Pravomoc. *EMP*, Utrecht, Praha: Stichting EMP, Nadace EMP, 2000, roč. 9, č. 2.

RÜHL, Gisela. Zur Rom I-VO Rechtswahlfreiheit im europäischen Kollisionsrecht. In: BÄTGE, Dietmar, Jan VON HEIN a Michael VON HINDEN (eds.). *Die richtige Ordnung. Festschrift für Jan Kropholler zum 70. Geburtstag*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2008, s. 187–189.

TARKO, Ihor. Ein Europäischer Justizraum: Errungenschaften auf dem Gebiet der justitiellen Zusammenarbeit in Zivilsachen. *Österreichische Juristen Zeitung*, 1999, s. 401–407.

WAGNER, R. In: *Zeitung für das gesamte Familienrech*, 2003, s. 803.

WILDERSPIN, Michael. The Rome II Regulation: Some policy observations. *Nederlands Internationaal Privat Recht*, 2008, č. 4, s. 408 a násl.

Legislativa

Úmluva o právu použitelném pro dopravní nehody č. 130/1976 Sb.

Haagská úmluvu z roku 1973 o právu používaném pro odpovědnost za vadné výrobky.

Haagský Protokol o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti z 23. 11. 2007.

Haagská úmluva ze dne 24. října 1956 o právu použitelném na vyživovací povinnosti.

Haagská úmluva ze dne 2. října 1973 o právu použitelném na vyživovací povinnosti.

Haagská úmluva o dohodách o volbě soudu z roku 2005.

Haagská úmluva o uznávání rozvodů a zrušení manželského soužití v č. 131/1976 Sb.

Konsolidované znění Smlouvy o Evropské Unii a Smlouvy o Fungování Evropské Unie (2010/C 83/47).

Nářízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 ze dne 17. června 2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I).

Nářízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007 ze dne 11. července 2007 o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (Řím II).

Nářízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. července 2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení (zkráceně tzv. nařízení o dědictví).

Nářízení Rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. prosince 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností.

Návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I) KOM (2005) 650.

Preambule k Nařízení Rady (EU) č. 1259/2010 ze dne 20. prosince 2010, kterým se zavádí posílená spolupráce v oblasti rozhodného práva ve věcech rozvodu (nařízení Řím III).

Nariadení Rady (ES) č. 1206/2001. ze dne 28. května 2001. o spolupráci soudů členských států při dokazování v občanských nebo obchodních věcech.

Nariadení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti.

Nariadení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1393/2007 ze dne 13. listopadu 2007 o doručování soudních a mimosoudních písemností ve věcech občanských a obchodních v členských státech («doručování písemností») a o zrušení nariadení Rady (ES) č. 1348/2000.

Nariadení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 805/2004. ze dne 21. dubna 2004, kterým se zavádí evropský exekuční titul pro nesporné nároky.

Nariadení (ES) č. 1896/2006 – zavedení řízení o evropském platebním rozkazu.

Nariadení evropského parlamentu a rady (ES) č. 861/2007. ze dne 11. července 2007, kterým se zavádí evropské řízení o drobných nárocích a o zrušení nariadení (ES) č. 1347/2000.

Nariadení rady (ES) č. 1346/2000 ze dne 29. května 2000 o úpadkovém řízení a Nariadení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2015/848, o insolvenčním řízení.

Evropská úmluva o některých mezinárodních aspektech úpadku z roku 1995.

Úmluva Rady Evropy o určitých aspektech konkursu z roku 1990.

Úmluva OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží č. 160/1991 Sb.

Úmluva o příslušnosti a výkonu rozhodnutí v občanských a obchodních věcech z roku 1968.

Úřední věstník Evropské unie, C 202, 7. června 2016, s. 293.

Internetové zdroje

EUROPEAN GROUP FOR PRIVATE INTERNATIONAL LAW.

Dostupné z: <http://www.gedip-egpil.eu/>

WINKLER VON MOHRENFELS, Peter. *Die Rom III-VO und die Parteiautonomie* [online]. Dostupné z: http://www.jura.uni-rostock.de/Winkler/Festschr_vonHoffmann_39_PeterWinklervMohrenfels.pdf

COLLINS DICTIONARY. Dostupné z: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/opt>

NATOAKTUAL. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/britanie-brexit-a-bezpecnost-di4-/na_analyzy.aspx?c=A160627_202109_na_analyzy_m02

THE GUARDIAN. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2012/oct/13/britain-europe-david-cameron-eu>

DER SPIEGEL. Dostupné z: <http://www.spiegel.de/politik/ausland/brexit-nigel-farage-fordert-zweites-referendum-a-1187483.html>

EURACTIV. Dostupné z: <http://euractiv.cz/factsheet/budoucnost-eu/eu-a-velka-britanie-historie-vztahu-a-cesta-k-referendu-000142/>

BERKLEY. Dostupné z: <https://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.cz/&httpsredir=1&article=3543&context=californialawreview>

MAX PLANCK INSTITUTE. Dostupné z: https://www.mpi.lu/fileadmin/mpi/medien/research/Pietro_Orotolani_WPS_2015-1.pdf

DANISH PARLIAMENT. Dostupné z: http://english.eu.dk/en/denmark_eu/danishoptouts

EFTA. Dostupné z: <http://www.efta.int/>

HAAGSKÁ KONFERENCE. Dostupné z: <https://assets.hcch.net/docs/347381af-5af2-4158-a529-4775da34a9b4.pdf>

Contact – e-mail

Michal.Malacka@upol.cz

Litispence v evropském mezinárodním právu soukromém

Kateřina Remsová

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Ustanovení § 8 odst. 2 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů nově zakotvuje pravidlo o litispenci. Zákon o mezinárodním právu soukromém je však aplikovatelný pouze v mezích ustanovení vyhlášených mezinárodních smluv, kterými je Česká republika vázána, a přímo použitelných ustanovení práva Evropské unie. Vzhledem ke stávající úpravě litispence obsažené v unijních předpisech a mezinárodních smlouvách se tak nabízí otázka, zdali existuje prostor pro aplikaci ustanovení § 8 odst. 2 zákona o mezinárodním právu soukromém.

Keywords in original language

Litispence; Luganská úmluva (2007); Nařízení Brusel Ibis; Nařízení Brusel IIbis; Nařízení o dědictví; Nařízení o výživném; Zákon o mezinárodním právu soukromém.

Abstract

Section 8(2) of the Act No. 91/2012 Coll., on Private International Law, as amended, newly establishes lis pendens rule. However, the Act on Private International Law shall applied only within the limits of the provisions of promulgated international treaties by which the Czech Republic is bound and directly applicable provisions of the European Union Law. In the view of the current adjustments on the lis pendens contained in the European Union regulations and international treaties, the question is whether there is scope for the application of Section 8(2) of the Act on Private International Law.

Keywords

Lis pendens; Lugano Convention (2007); Brussels Ibis Regulation; Brussels IIbis Regulation; Succession Regulation; Maintenance Regulation; Act on Private International Law.

1 Úvod

Institut litispendence je tradičně používán v kontinentálním právním systému k řešení problému paralelních soudních řízení. Jeho cílem je minimalizovat možnost souběžných řízení a předejít tak vydání vzájemně neslučitelných rozhodnutí soudy různých států. Pravidlo o litispendenci je nově zakotveno rovněž v ustanovení § 8 odst. 2 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů¹. Tento se použije pouze v mezích ustanovení vyhlášených mezinárodních smluv, kterými je Česká republika vázána, a přímo aplikovatelných ustanovení práva Evropské unie, jak plyne rovněž z ustanovení § 2 tohoto zákona.

Příspěvek se zabývá aplikovatelností ustanovení o litispendenci obsaženého v zákoně o mezinárodním právu soukromém. Vzhledem ke stávající úpravě litispendence nacházející se v řadě unijních předpisů a mezinárodních smluv se nabízí otázka, zdali existuje prostor pro aplikaci ustanovení § 8 odst. 2 zákona o mezinárodním právu soukromém. Cílem příspěvku tak je přinést přehled významných mezinárodních smluv závazných pro Českou republiku a unijních nařízení upravujících institut litispendence a zhodnotit okolnosti, za nichž je pravidlo o litispendenci obsažené v zákoně o mezinárodním právu soukromém aplikovatelné.

2 Úprava litispendence dle zákona o mezinárodním právu soukromém

V zákoně č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů² nebyl institut litispendence výslovně upraven. Zákon o mezinárodním právu soukromém nově zakotvuje tzv. měkké³ pravidlo litispendence v ustanovení § 8 odst. 2: „*Rízení zahájené v jiném státě nebrání zahájení řízení o téže věci mezi týmiž účastníky u českého soudu. Bylo-li řízení u českého soudu zahájeno později než řízení zahájené v jiném státě, může je český soud v odůvodněných případech přerušit, lze-li předpokládat, že rozhodnutí zahraničního orgánu bude v České republice uznáno.*“

¹ Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 3. 12. 2017].

² Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 3. 12. 2017].

³ BŘÍZA, P., T. BŘICHÁČEK, Z. FIŠEROVÁ, P. HORÁK, L. PTÁČEK a J. SVOBODA. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 69.

Dle uvedeného ustanovení tedy řízení zahájené u soudu cizího státu nepředstavuje překážku pro zahájení řízení o téže věci mezi týmiž účastníky u tuzemského soudu, český soud nicméně může řízení dříve zahájené u soudu jiného státu za určitých okolností zohlednit. Ustanovení § 8 odst. 2 zákona o mezinárodním právu soukromém tak umožňuje tuzemskému soudu respektovat pravomoc justičních orgánů cizího státu, jsou-li kumulativně splněny dále uvedené podmínky.⁴ Především se musí jednat o řízení v téže věci mezi týmiž účastníky, řízení u soudu cizího státu musí být zahájeno dříve než řízení u českého soudu, musí se jednat o odůvodněný případ a rovněž musí existovat předpoklad, že rozhodnutí cizího soudu bude v České republice uznatelné.

Jako východisko pro interpretaci pojmu „řízení o téže věci mezi týmiž účastníky“ lze použít ustanovení § 83 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.^{5, 6} Tento vymezil Nejvyšší soud ČR v rozsudku ze dne 5. 4. 2001, sp. zn. 21 Cdo 906/2000⁷ jako „*tentýž nárok nebo stav, o němž již bylo pravomocně rozhodnuto, opírá-li se o tentýž právní důvod a týká-li se těchž osob. Tentýž předmět řízení je dán tehdy, jestliže tentýž nárok nebo stav vymezený žalobním petitem vyplývá ze stejných skutkových tvrzení, jimiž byl uplatněn (ze stejného skutku). Řízení se týká těchž osob i v případě, dojde-li podle hmotného práva k přechodu práv a povinností z právního vztahu, o který se jedná, na jiný subjekt, neboť nový subjekt vstupuje současně i do procesních práv a povinností.*“

Týmiž účastníky se tedy rozumí rovněž případní procesní nástupci dle ustanovení § 107 a § 107a občanského soudního řádu, nadto totožnost účastníků zůstává zachována i v případech, změní-li se jejich procesní postavení (žalobce – žalovaný).⁹ Okamžik zahájení řízení definuje ustanovení § 82

⁴ PAUKNEROVÁ, M., N. ROZEHNALOVÁ, M. ZAVADILOVÁ a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 74.

⁵ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 7. 12. 2017].

⁶ PAUKNEROVÁ, M., N. ROZEHNALOVÁ, M. ZAVADILOVÁ a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 75.

⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. 4. 2001, sp. zn. 21 Cdo 906/2000. *Nejvyšší soud* [online]. 2001 [cit. 7. 12. 2017]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/3791ADF26982CD77C1257A4E006A79C1?openDocument&Highlight=0

⁸ Resp. zahájeno řízení.

⁹ PAUKNEROVÁ, M., N. ROZEHNALOVÁ, M. ZAVADILOVÁ a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 75.

občanského soudního řádu jako den, kdy soudu došel návrh na zahájení řízení. Vymezením termínu „odůvodněný případ“ se judikatura doposud nezabývala. Jako výkladové vodítko by nicméně bylo lze využít bod 24 Preamble Nařízení Brusel Ibis¹⁰ vztahující se k interpretaci obdobného pojmu „řádný výkon spravedlnosti“ obsaženého v článku 33 odst. 1 písm. b) tohoto nařízení.¹¹

Pro stanovení, zdali se jedná o odůvodněný případ, by tak měl soud posoudit veškeré okolnosti, zejména souvislost mezi skutečnostmi případu a účastníky a cizím státem, fázi, do které řízení před zahraničním soudem dospělo v době, kdy bylo řízení zahájeno u tuzemského soudu, skutečnost, zda cizí soud vydá rozhodnutí v přiměřené době, jakož i otázku případné výlučné pravomoci cizího soudu za situace, kdy by český soud mohl být výlučně pravomocný.¹² Tuzemský soud je pak rovněž povinen zabývat se otázkou, zdali rozhodnutí cizího soudu bude uznatelné v České republice.

Předběžně tak posoudí možnou existenci některého z důvodů pro odepření uznání rozhodnutí dle ustanovení § 15 zákona o mezinárodním právu soukromém, popřípadě dle příslušného unijního předpisu či mezinárodní smlouvy. Předem například bude zřejmé, že případnému uznání cizího rozhodnutí brání výlučná pravomoc českých soudů, absence vzájemnosti, pokud by cizí rozhodnutí směřovalo proti státnímu občanovi České republiky nebo české právnické osobě, či skutečnost, že český soud zahájil řízení o témže právním poměru dříve než soud cizího státu.¹³

Výlučnou pravomoc českých soudů stanoví zákon o mezinárodním právu soukromém, tato však může vyplývat rovněž z ustanovení závazné mezinárodní smlouvy nebo přímo použitelného předpisu práva Evropské unie, jakož i z povahy věci ve spojení s ustanovením § 88 občanského soudního

¹⁰ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1215/2012 ze dne 12. prosince 2012 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech. In: *EUR-lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 7. 12. 2017]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1458723236261&uri=CELEX:32012R1215>

¹¹ BŘÍZA, P., T. BŘICHÁČEK, Z. FIŠEROVÁ, P. HORÁK, L. PTÁČEK a J. SVOBODA. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 69.

¹² Bod 24 Preamble Nařízení Brusel Ibis.

¹³ BŘÍZA, P., T. BŘICHÁČEK, Z. FIŠEROVÁ, P. HORÁK, L. PTÁČEK a J. SVOBODA. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 69.

řádu.¹⁴ Výlučná pravomoc českého soudu je dána například ve věcech prohlášení českého občana za mrtvého nebo za nezvěstného dle ustanovení § 39 odst. 1, osvojení nezletilého českého občana majícího obvyklý pobyt na území České republiky dle ustanovení § 60 odst. 3, práv k nemovitým věcem, které se naházejí na území České republiky, dle ustanovení § 68, k projednání dědictví, jedná-li se o nemovitou věc na území České republiky, dle ustanovení § 74 odst. 2 či odúmrti dle ustanovení § 78 zákona o mezinárodním právu soukromém.¹⁵

Pokud tedy řízení o těžké věci mezi týmiž účastníky bylo u českého soudu zahájeno později než řízení u soudu cizího státu a existuje-li předpoklad, že rozhodnutí vydané zahraničním soudem bude v České republice uznáno, může tuzemský soud v odůvodněných případech toto řízení dle ustanovení § 109 odst. 2 písm. c) občanského soudního řádu přerušit.¹⁶ K přerušení řízení může dojít bez návrhu nebo na návrh účastníka řízení. Soud nicméně není povinen řízení přerušit, i kdyby se jednalo o odůvodněný případ a existoval by předpoklad, že bude rozhodnutí cizího soudu uznatelné v České republice, záleží tedy plně na úvaze soudu.¹⁷ Pokud by předpoklad ohledně uznání rozhodnutí vydaného zahraničním justičním orgánem v České republice byl chybný nebo pokud by soud cizího státu nekonal, pokračoval by tuzemský soud v řízení.

3 Úprava litispendence v předpisech práva Evropské unie

Pravidlo o litispendenci je upraveno v mnohých unijních předpisech, zejména v článku 29 Nařízení Brusel Ibis, v článku 19 Nařízení Brusel IIbis¹⁸,

¹⁴ KUČERA, Z. a J. GAŇO. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentované vydání s důvodovou zprávou a souvisejícími předpisy*. Brno: Doplněk, 2014, s. 47.

¹⁵ BRÍZA, P., T. BRICHÁČEK, Z. FIŠEROVÁ, P. HORÁK, L. PTÁČEK a J. SVOBODA. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 41.

¹⁶ PAUKNEROVÁ, M., N. ROZEHNALOVÁ, M. ZAVADILOVÁ a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 75.

¹⁷ BRÍZA, P., T. BRICHÁČEK, Z. FIŠEROVÁ, P. HORÁK, L. PTÁČEK a J. SVOBODA. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 69.

¹⁸ Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000. In: *EUR-lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 10. 12. 2017]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1515579147506&uri=CELEX:32003R2201>

v článku 17 Nařízení o dědictví¹⁹ a v článku 12 Nařízení o výživném²⁰. Tyto stanovují obecné pravidlo, podle něhož je-li u soudů různých členských států zahájeno řízení v téže věci mezi týmiž stranami, přeruší soud, u něhož bylo řízení zahájeno později, bez návrhu řízení do doby, dokud se neurčí jako příslušný ten soud, u něhož bylo řízení zahájeno jako první. Jakmile je určen jako příslušný ten soud, u něhož bylo řízení zahájeno jako první, prohlásí se soud, u něhož bylo řízení zahájeno později, za nepříslušný ve prospěch prvního soudu.

Uvedené ustanovení je založeno na zásadě vzájemné důvěry a zakotvuje objektivní a předvídatelné pravidlo časové priority. Pojem „řízení v téže věci mezi týmiž stranami“ musí být vykládán autonomně. Soudní dvůr Evropské unie pod tento zahrnuje případy vykazující totožnost skutkového stavu, použitelného práva a zamýšleného cíle žalob,²¹ přičemž při vymezení totožnosti účastníků se interpretací neliší od výkladu dle českého práva.²² Nadto, vystupuje-li v později zahájeném řízení více účastníků než v řízení zahájeném původně, uplatní se překážka litispendence pouze na ty, kteří byli účastníky již v původně zahájeném řízení.²³

Nařízení Brusel Ibis v článku 29 odst. 2 stanovuje soudu povinnost neprodleně na žádost informovat soud, u něhož bylo zahájeno řízení v téže věci,

¹⁹ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. července 2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení. In: *EUR-lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 10. 12. 2017]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1515579803215&uri=CELEX:32012R0650>

²⁰ Nařízení Rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. prosince 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech výživových povinností. In: *EUR-lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 10. 12. 2017]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1515579896941&uri=CELEX:32009R0004>

²¹ Viz rozsudek Soudního dvora ze dne 6. prosince 1994. *The owners of the cargo lately laden on board the ship „Tatry“ proti the owners of the ship „Maciej Rataj“*. Věc C-406/92. In: *Sbírka rozhodnutí*. 1994, s. I-05439; rozsudek Soudního dvora (šestého senátu) ze dne 8. prosince 1987. *Gubisch Maschinenfabrik KG proti Giulio Palumbo*. Věc 144/86. In: *Sbírka rozhodnutí*. 1987, s. 04861.

²² PAUKNEROVÁ, M., N. ROZEHNALOVÁ, M. ZAVADILOVÁ a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 75.

²³ Rozsudek Soudního dvora ze dne 6. prosince 1994. *The owners of the cargo lately laden on board the ship „Tatry“ proti the owners of the ship „Maciej Rataj“*. Věc C-406/92. In: *Sbírka rozhodnutí*. 1994, s. I-05439.

o dni, kdy zahájil řízení. Má-li více soudů výlučnou pravomoc pro určité řízení, prohlásí se soud, který zahájil řízení později, za nepravomocný ve prospěch soudu, který řízení zahájil dříve, dle článku 31 odst. 1 Nařízení Brusel Ibis. V reakci na jev známý jako „italské torpédo“²⁴ nově zakotvuje Nařízení Brusel Ibis výjimku z obecného pravidla o litispendenci. V souladu s článkem 31 odst. 2 Nařízení Brusel Ibis tak pokud soud členského státu, jemuž byla prorogační dohodou svěřena výlučná pravomoc, zahájí řízení, je soud jiného členského státu povinen přerušit řízení do doby, dokud prorogovaný soud nekonstatuje, že dle dohody o volbě soudu není pravomocný.

Cílem uvedeného ustanovení je dle bodu 22 Preambule Nařízení Brusel Ibis zajistit přednost soudu určenému v prorogační doložce při rozhodování o její platnosti a o rozsahu jejího uplatnění. Dohodou určený soud tak má možnost zahájit řízení bez ohledu na to, zdali jiný soud rozhodl o přerušení řízení. Uvedená výjimka se však neuplatní, zahájil-li prorogovaný soud řízení jako první nebo pokud byly uzavřeny vzájemně si odporující dohody o výlučné volbě soudu. V těchto případech je nutno postupovat dle obecného ustanovení o litispendenci.²⁵ Prohlásil-li prorogovaný soud svoji pravomoc v souladu s dohodou, konstatuje soud jiného členského státu, že není pravomocný ve prospěch prvně uvedeného soudu dle ustanovení článku 31 odst. 3 Nařízení Brusel Ibis.

Odstavce 2 a 3 článku 31 Nařízení Brusel Ibis se však neaplikují na řízení se slabšími stranami, je-li žalobcem pojistník, pojištěný, osoba oprávněná z pojistné smlouvy či poškozený, spotřebitel nebo zaměstnanec a je-li dohoda o volbě soudu neplatná. Článek 32 Nařízení Brusel Ibis definuje okamžik zahájení řízení jako okamžik, kdy byl u soudu podán návrh na zahájení řízení či jiná rovnocenná písemnost, učiní-li žalobce následně kroky nezbytné k řádnému doručení písemnosti žalovanému, nebo okamžik, kdy je písemnost předána orgánu provádějícímu doručení, musí-li být písemnost před podáním u soudu žalovanému doručena, za předpokladu, že žalobce následně učiní kroky nezbytné k řádnému podání písemnosti u soudu.

²⁴ Tzn. situaci, kdy bylo řízení zahájeno u jiného soudu, než který byl určen v prorogační doložce, s cílem oddálit vydání rozsudku a později bylo řízení v téže věci mezi týmiž stranami zahájeno rovněž u prorogovaného soudu.

²⁵ Bod 22 Preambule Nařízení Brusel Ibis.

V článku 33 Nařízení Brusel Ibis je stanoveno tzv. měkké pravidlo litispendence ve vztahu k řízením zahájeným ve třetích, nečlenských státech.²⁶ Uvedené ustanovení se vztahuje na situace, kdy již probíhá řízení u soudu nečlenského státu a soud členského státu pravomocný dle nařízení zahájí řízení v téže věci mezi týmiž stranami, nejedná-li se o výlučnou pravomoc, pravomoc speciální chránící slabší strany či pravomoc založenou podřízením se zahájenému řízení. Pokud by však pravomoc českého soudu nebyla založena na základě Nařízení Brusel Ibis, např. v případě žalovaného s bydlištěm mimo území Evropské unie, dané ustanovení se neuplatní.²⁷

Soud členského státu pak může na návrh účastníka řízení či bez návrhu, umožní-li to vnitrostátní právo, řízení přerušit, jsou-li kumulativně naplněny následující podmínky. Rozhodnutí vydané soudem třetího státu musí být způsobilé k uznání a případně výkonu v členském státě a přerušení řízení je nezbytné s ohledem na řádný výkon spravedlnosti. Bod 24 Preambule Nařízení Brusel Ibis vymezuje, které okolnosti by měl soud členského státu vzít v úvahu při zohledňování řádného výkonu spravedlnosti. Článek 33 odst. 2 Nařízení Brusel Ibis upravuje podmínky, za nichž soud členského státu může v řízení pokračovat.

V Nařízení Brusel Ibis jsou podmínky pro použití pravidla o litispendenci mírně modifikovány. Ve věcech manželských se totiž dle článku 19 odst. 1 překážka litispendence uplatní, je-li dána identita stran bez ohledu na to, zdali je totožný rovněž předmět řízení. Ve věcech rodičovské zodpovědnosti dle článku 19 odst. 2 je pak vyžadována totožnost dítěte i totožnost řízení. Bude-li tak například zahájeno řízení o rozluce manželství v jednom členském státě, bude toto představovat překážku pro zahájení řízení o rozvodu mezi týmiž osobami v jiném členském státě. Uvedená situace se označuje jako tzv. falešná litispendence.²⁸

4 Úprava litispendence v mezinárodních smlouvách

Problém paralelních řízení je v mezinárodních smlouvách obvykle řešen jasným rozdělením pravomoci mezi smluvní státy, nicméně pro případy,

²⁶ Viz bod 23 Preambule Nařízení Brusel Ibis.

²⁷ BŘÍZA, P., T. BŘICHÁČEK, Z. FIŠEROVÁ, P. HORÁK, L. PTÁČEK a J. SVOBODA. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 70.

²⁸ PAUKNEROVÁ, M. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck. 2013, s. 142.

kdy tyto umožňují zahájit řízení u soudů obou, resp. více smluvních států, je zakotveno pravidlo o litispendenci.²⁹ Ustanovení o litispendenci se nachází v řadě dvoustranných a mnohostranných mezinárodních smluv. Jako příklad lze uvést článek 21 Smlouvy mezi Českou republikou a Ukrajinou o právní pomoci v občanských věcech³⁰, článek 22 Smlouvy mezi Českou republikou a Republikou Uzbekistán o právní pomoci a právních vztazích v občanských a trestních věcech³¹ či článek 18 Smlouvy mezi Československou socialistickou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o právní pomoci a právních vztazích ve věcech občanských, rodinných a trestních³², jejímiž nástupnickými státy jsou Česká republika a Ruská federace.

Dle uvedených ustanovení těchto dvoustranných mezinárodních smluv bylo-li zahájeno řízení v téže věci mezi těmiž stranami u soudů obou smluvních stran, pak soud, který řízení zahájil později, řízení zastaví. Smlouva o právní pomoci uzavřená s Ukrajinou nadto stanoví, že určuje-li tato pravomoc k projednání věci justičním orgánům obou smluvních stran a byl-li podán návrh na zahájení řízení u soudu jedné smluvní strany, pak je vyloučena pravomoc soudů druhé smluvní strany. Smlouva sjednaná mezi Českou republikou a Republikou Uzbekistán umožňuje se souhlasem justičních orgánů obou smluvních států dříve zahájené řízení u soudu jedné smluvní strany zastavit, předpokládá-li se, že věc bude rychleji a všestranněji projedná u jiného soudu, např. soudu místa, kde se nachází nejvíce důkazů. Úprava překážky litispendence ve věcech manželských a rodičovských je obsažena například v článku 31 Smlouvy mezi Československou socialistickou republikou a Kubánskou republikou o vzájemné právní pomoci

²⁹ BRÍZA, P., T. BRICHÁČEK, Z. FIŠEROVÁ, P. HORÁK, L. PTÁČEK a J. SVOBODA. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 71.

³⁰ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 123/2002 Sb. m. s., o sjednání Smlouvy mezi Českou republikou a Ukrajinou o právní pomoci v občanských věcech. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 11. 12. 2017].

³¹ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 133/2003 Sb. m. s., o sjednání Smlouvy mezi Českou republikou a Republikou Uzbekistán o právní pomoci a právních vztazích v občanských a trestních věcech. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 11. 12. 2017].

³² Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 95/1983 Sb., o Smlouvě mezi Československou socialistickou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o právní pomoci a právních vztazích ve věcech občanských, rodinných a trestních. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 11. 12. 2017].

ve věcech občanských, rodinných a trestních³³ a článku 31 Smlouvy mezi Československou socialistickou republikou a Vietnamskou socialistickou republikou o právní pomoci ve věcech občanských a trestních³⁴. V souladu s uvedenými ustanoveními tak zahájení řízení o osobních a majetkových vztazích manželů, o rozvodu manželství či o právních vztazích mezi rodiči a dětmi u justičního orgánu jedné smluvní strany brání zahájení řízení o téže věci mezi týmiž účastníky u justičního orgánu druhé smluvní strany, tento je z úřední moci povinen vyslovit, že k projednání věci není pravomocný.

Z mnohostranných mezinárodních smluv lze uvést Luganskou úmluvu (2007)³⁵ uzavřenou mezi Evropskou unií a Švýcarskem, Norskem a Islandem. Pravidlo o litispenci upravuje obdobně jako Nařízení Brusel Ibis v článku 27, podle něhož je-li u soudů různých států vázaných touto úmluvou zahájeno řízení v téže věci mezi týmiž stranami, přeruší soud, který řízení zahájil později, bez návrhu řízení do doby, než se určí pravomoc soudu, který zahájil řízení jako první. Jakmile je stanovena pravomoc soudu, u něhož bylo řízení zahájeno jako první, prohlásí se soud, u něhož bylo řízení zahájeno později, za nepravomocný ve prospěch prvního soudu. Článek 29 Luganské úmluvy pak obsahuje shodné ustanovení o výlučné pravomoci více soudů jako článek 31 Nařízení Brusel Ibis. V článku 30 Luganské úmluvy je definován okamžik zahájení řízení shodně jako v článku 32 Nařízení Brusel Ibis. Pravidlo o litispenci je obsaženo rovněž v článku 31 odst. 2 Úmluvy o přepravní smlouvě v mezinárodní silniční nákladní dopravě (CMR)³⁶ a v článku 21 odst. 2 Úmluvy o přepravní smlouvě v mezinárodní silniční

³³ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 80/1981 Sb., o Smlouvě mezi Československou socialistickou republikou a Kubánskou republikou o vzájemné právní pomoci ve věcech občanských, rodinných a trestních. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 11. 12. 2017].

³⁴ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 98/1984 Sb., o Smlouvě mezi Československou socialistickou republikou a Vietnamskou socialistickou republikou o právní pomoci ve věcech občanských a trestních. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 11. 12. 2017].

³⁵ Úmluva o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech. Úřední věstník Evropské unie, L 339, sv. 50 ze dne 21. prosince 2007, s. 3. In: *EUR-lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 12. 12. 2017]. ISSN 1725-5074. Dostupné z: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2007.339.01.0003.01.CES&toc=OJ.L:2007.339:TOC

³⁶ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 11/1975 Sb., o Úmluvě o přepravní smlouvě v mezinárodní silniční nákladní dopravě (CMR). In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 12. 12. 2017].

přepравě cestujících a zavazadel (CVR)³⁷. Tyto shodně stanoví, že je-li projednávána žaloba před soudem pravomocným podle některé z úmluv nebo byl-li již vyneseno tímto soudem rozhodnutí, nelze podat z téhož důvodu mezi těmiž stranami novou žalobu, ledaže rozhodnutí soudu, před nímž byla projednávána první žaloba, není vykonatelné ve státě, ve kterém je podávána nová žaloba.

Ustanovení o litispendenci je obsaženo rovněž v článku 5 odst. 3 Úmluvy o uznávání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti³⁸, podle něhož uznání nebo výkon rozhodnutí mohou být odmítnuty, probíhá-li před orgánem dožádaného státu řízení mezi těmiž účastníky a o téže věci, bylo-li toto řízení zahájeno jako první. Rovněž Úmluva o uznávání rozvodů a zrušení manželského soužití³⁹ v článku 12 upravuje překážku litispendence. V souladu s uvedeným ustanovením může být řízení o rozvod nebo zrušení manželského soužití v každém smluvním státě zastaveno, pokud je manželský stav některého z účastníků předmětem řízení v jiném smluvním státě.

5 Prostor pro aplikaci ustanovení § 8 odst. 2 zákona o mezinárodním právu soukromém

Aplikační přednost vyhlášených mezinárodních smluv před zákonem o mezinárodním právu soukromém je dána článkem 10 Ústavy České republiky⁴⁰, podle něhož „*stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva*“. Přímá použitelnost unijních nařízení v členských státech plyne z článku 288 Smlouvy o fungování Evropské unie⁴¹, nařízení mají v rozsahu

³⁷ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 91/2006 Sb. m. s., o Úmluvě o přepravní smlouvě v mezinárodní silniční přepravě cestujících a zavazadel (CVR). In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 12. 12. 2017].

³⁸ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 132/1976 Sb., o Úmluvě o uznávání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 12. 12. 2017].

³⁹ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 131/1976 Sb., o Úmluvě o uznávání rozvodů a zrušení manželského soužití. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 12. 12. 2017].

⁴⁰ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 13. 12. 2017].

⁴¹ Smlouva o fungování Evropské unie (Konsolidované znění). Úřední věstník Evropské unie, C 202, sv. 59 ze dne 7. června 2016, s. 47-200. In: *EUR-lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 13. 12. 2017]. ISSN 1977-0863. Dostupné z: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_2016.202_01.0001.01.CES&toc=OJ:C:2016:202:TOC#C_2016202CS.01004701

své působnosti aplikační přednost bez ohledu na existenci a úpravu obsaženou v národních předpisech, v rozsahu své působnosti tak zcela nahrazují zákon o mezinárodním právu soukromém. Uvedené deklaruje rovněž ustanovení § 2 zákona o mezinárodním právu soukromém, podle něhož se zákon „*použije v mezích ustanovení vyblášených mezinárodních smluv, kterými je Česká republika vázána, a přímo použitelných ustanovení práva Evropské unie*“.

Pravidla o litispendenci obsažená v člancích 29 a 31 Nařízení Brusel Ibis se tak aplikují přednostně před ustanovením § 8 odst. 2 zákona o mezinárodním právu soukromém, půjde-li o řízení zahájená v členských státech po 10. 1. 2015⁴² ve věcech občanských a obchodních. Nadto článek 33 Nařízení Brusel Ibis umožňuje soudu členského státu za splnění stanovených podmínek zohlednit rovněž řízení již probíhající u soudu státu nečlenského, byla-li pravomoc založena dle článku 4 nebo článků 7, 8 a 9, tedy nachází-li se bydliště žalovaného v členském státě. Uvedené omezení však neotevřelo prostor pro aplikaci ustanovení § 8 odst. 2 zákona o mezinárodním právu soukromém. V případech pravomoci výlučné, speciální či založené podřízením se zahájenému řízení nelze řízení zahájené v nečlenském státě zohlednit.

Ustanovení o litispendenci obsažené v zákoně o mezinárodním právu soukromém se tak ve vztahu k řízením zahájeným v členských státech, příp. i ve státě nečlenském dle článku 33, neuplatní s výjimkou oblastí nespádajících do rozsahu působnosti Nařízení Brusel Ibis.⁴³ Nařízení Brusel Ibis se použije, je-li naplněna jeho věcná⁴⁴, časová⁴⁵, osobní⁴⁶ a místní působnost. Na řízení zahájená před nabytím účinnosti Nařízení Brusel Ibis se aplikují pravidla o litispendenci obsažená v Nařízení Brusel I⁴⁷, které však neupravuje překážku litispendence ve vztahu k řízením zahájeným ve třetích

⁴² Viz článek 66 Nařízení Brusel Ibis.

⁴³ BRÍZA, P., T. BRÍCHÁČEK, Z. FIŠEROVÁ, P. HORÁK, L. PTÁČEK a J. SVOBODA. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 70.

⁴⁴ Viz článek 1 Nařízení Brusel Ibis vymezující jeho věcnou působnost a věci vyloučené z rozsahu nařízení.

⁴⁵ Viz článek 81 Nařízení Brusel Ibis.

⁴⁶ Viz článek 4 Nařízení Brusel Ibis.

⁴⁷ Nařízení Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech. In: *EUR-lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 13. 12. 2017]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1458723564038&uri=CELEX:32001R0044>

státech.⁴⁸ Cílem pravidla o litispendenci zakotveného v zákoně tak bylo řešit tento nedostatek úpravy v Nařízení Brusel I.⁴⁹ Osobní působnost Nařízení Brusel Ibis je dána, nachází-li se bydliště žalovaného na území Evropské unie, nejedná-li se o speciální pravomoc ve věcech spotřebitelských či individuálních pracovních smluv, pravomoc výlučnou či založenou dohodou stran.⁵⁰

Ustanovení § 8 odst. 2 zákona o mezinárodním právu soukromém by tak bylo lze použít, pokud pravomoc českého soudu nebyla založena dle Nařízení Brusel Ibis, mimo jiné v případě žalovaného s bydlištěm mimo území Evropské unie. Pravidlo o litispendenci dle zákona se aplikuje rovněž na řízení vyloučená z věcné působnosti Nařízení Brusel Ibis spadající do rozsahu působnosti zákona o mezinárodním právu soukromém, nejsou-li upravena jinými nařízeními či mezinárodními smlouvami. V souladu s článkem 1 Nařízení Brusel Ibis se toto nevztahuje mimo jiné na věci správní a věci osobního stavu či způsobilosti fyzických osob k právům a právním úkonům, jakož i majetková práva plynoucí z manželských vztahů. V uvedených oblastech se tak nabízí prostor pro aplikaci ustanovení § 8 odst. 2 zákona o mezinárodním právu soukromém.⁵¹

Nařízení Brusel Ibis se dále nevztahuje na vyživovací povinnosti vyplývající z rodinných vztahů, rodičovství, manželství nebo příbuzenských vztahů a na závěti a dědění, tato problematika je upravena v Nařízení o výživném⁵² a Nařízení o dědictví⁵³. Nařízení Brusel Ibis se v souladu s článkem 1 vztahuje zejména na věci týkající se rozvodu, rozluky nebo prohlášení manželství za neplatné, otázky rodičovské zodpovědnosti, poručnictví či opatrovnictví, ze své působnosti vylučuje například určení nebo popření rodičovství či rozhodnutí o osvojení. Bude-li tak v konkrétním případě naplněna rovněž

⁴⁸ Viz článek 27 Nařízení Brusel I.

⁴⁹ DOBIÁŠ, P. a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář. Podle právního stavu k 1. lednu 2014*. Praha: Leges, 2013, s. 65.

⁵⁰ Viz článek 6 Nařízení Brusel Ibis.

⁵¹ Obdobně viz DOBIÁŠ, P. a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář. Podle právního stavu k 1. lednu 2014*. Praha: Leges, 2013, s. 66: „V případě, že se nebude přednostně aplikovat v mezích své působnosti Nařízení Brusel Ibis, bude možné přerušit podle zákona o mezinárodním právu soukromém řízení u českého soudu z důvodu dříve zahájeného řízení o téže věci u cizího správního orgánu.“

⁵² Viz článek 1 Nařízení o výživném.

⁵³ Viz článek 1 Nařízení o dědictví.

časová⁵⁴ a osobní⁵⁵ působnost uvedených nařízení, uplatní se pravidla o litispendenci v nich obsažená, půjde-li o řízení zahájená v různých členských státech⁵⁶.

Pokud by se jednalo o řízení ve věcech, které spadají pod Nařízení o dědictví, Nařízení o výživném či Nařízení Brusel Ibis, zahájená v členském a nečlenském státě, uplatní se přednostně před ustanovením § 8 odst. 2 zákona o mezinárodním právu soukromém mezinárodní smlouva, zejména tedy dvoustranné smlouvy o právní pomoci, které Česká republika uzavřela s Ukrajinou, Republikou Uzbekistán, bývalým Sovětským svazem, Kubánskou republikou a Vietnamskou socialistickou republikou, a mnohostranné úmluvy. Pravidlo o litispendenci obsažené v zákoně je tak aplikovatelné pouze ve vztahu k řízením zahájeným v nečlenských státech, s nimiž Česká republika neuzavřela mezinárodní smlouvu, nebo pokud mezinárodní smlouva ustanovení o litispendenci neobsahuje.

Jak již bylo uvedeno výše, Nařízení Brusel Ibis obsahuje překážku litispendence i pro řízení zahájená v členském a nečlenském státě. Přednostně před Nařízením Brusel Ibis je však třeba aplikovat Luganskou úmluvu (2007)⁵⁷ dle článku 73 odst. 1 Nařízení Brusel Ibis a dvoustranné smlouvy uzavřené mezi členským a nečlenským státem přede dnem vstupu Nařízení Brusel I v platnost,⁵⁸ týkají-li se otázek upravených Nařízením Brusel Ibis, v souladu s článkem 73 odst. 3 Nařízení Brusel Ibis. Úprava litispendence obsažená v dvoustranných smlouvách o právní pomoci, které Česká republika uzavřela s Ukrajinou, Republikou Uzbekistán a bývalým Sovětským svazem, se tak použije přednostně před Nařízením Brusel Ibis.

⁵⁴ Viz článek 76 Nařízení o výživném, článek 84 Nařízení o dědictví, článek 72 Nařízení Brusel Ibis.

⁵⁵ Viz článek 3 Nařízení o výživném, článek 4 Nařízení o dědictví, články 3 a 8 Nařízení Brusel Ibis.

⁵⁶ PAUKNEROVÁ, M. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck. 2013, s. 134.

⁵⁷ Nadto článek 64 odst. 2 písm. b) Luganské úmluvy stanoví, že ve vztahu k litispendenci, jsou-li řízení zahájena ve státě, v němž platí tato úmluva, ale neplatí Nařízení Brusel I či jeho přepracované znění, a ve státě, v němž platí jak tato úmluva, tak i Nařízení Brusel I či jeho přepracované znění, se použije Luganská úmluva.

⁵⁸ Dle článku 76 vstoupilo Nařízení Brusel I v platnost dnem 1. března 2002. Pro Českou republiku je však závazné ode dne 1. května 2004.

Nariadení Brusel IIbis se v souladu s článkem 60 písm. c) ve vztazích mezi členskými státy použije přednostně před Úmluvou o uznávání rozvodů a zrušení manželského soužití. Nariadení o výživném se mezi členskými státy v souladu s článkem 69 použije přednostně před Úmluvou o uznávání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti. Uvedenou úmluvu lze použít ve vztahu k těm jejím smluvním státům, které nejsou členskými státy Evropské unie, nejsou-li však smluvními státy Úmluvy o mezinárodním vymáhání výživného na děti a dalších druhů vyživovacích povinností vyplývajících z rodinných vztahů.⁵⁹ ⁶⁰ Tato však neobsahuje ustanovení o litispendenci, v článku 18 upravuje pouze překážku *res indicata*. Přednostní použitelnost dvoustranných smluv před nariadeními vyplývá z článku 351 Smlouvy o fungování Evropské unie.

Lze tedy uzavřít, že ustanovení § 8 odst. 2 zákona o mezinárodním právu soukromém má obecnou subsidiární povahu, použije se totiž pouze ve vztahu k řízením v oblastech zákonem upravených, která nespadají do působnosti unijních nariadení, nejsou-li upravena mezinárodní smlouvou.⁶¹ Z věcného hlediska se unijní nariadení nevztahují na věci osobního stavu či způsobilosti fyzických osob k právům a právním úkonům, určení rodičovství nebo osvojení. Na řízení zahájená v členských státech o těchto věcech je tak uplatnitelné pravidlo o litispendenci dle zákona, ovšem s výjimkou řízení, pro které zákon stanoví výlučnou pravomoc,⁶² např. prohlášení českého občana za mrtvého nebo nezvěstného a osvojení nezletilého českého občana. Ve vztahu k řízením zahájeným v nečlenských státech se přednostně před zákonem uplatní mezinárodní smlouvy a prostor pro aplikaci § 8 odst. 2 zákona tak zbývá, neupravují-li tyto překážku litispendence či jedná-li se o třetí státy, s nimiž Česká republika neuzavřela mezinárodní smlouvy.

⁵⁹ Úmluva o mezinárodním vymáhání výživného na děti a dalších druhů vyživovacích povinností vyplývajících z rodinných vztahů. Úřední věstník Evropské unie, L 192, sv. 54 ze dne 22. července 2011, s. 51–70. In: *EUR-lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 13. 12. 2017]. ISSN 1725-5074. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:192:FULL:CS:PDF>

⁶⁰ Bude tak použitelná patrně pouze ve vztahu k Austrálii.

⁶¹ KUČERA, Z. a J. GAŇO. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentované vydání s důvodovou zprávou a souvisejícími předpisy*. Brno: Doplněk, 2014, s. 37.

⁶² BRÍZA, P., T. BRICHÁČEK, Z. FIŠEROVÁ, P. HORÁK, L. PTÁČEK a J. SVOBODA. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 41.

6 Závěr

Pravidlo o litispendenci obsažené v zákoně o mezinárodním právu soukromém má obecnou subsidiární povahu. Vzhledem k existující úpravě litispendence nacházející se v dvoustranných i mnohostranných mezinárodních smlouvách závazných pro Českou republiku a unijních nařízeních aplikovatelných přednostně před zákonem se ustanovení o litispendenci dle zákona o mezinárodním právu soukromém uplatní pouze výjimečně. Ve vztahu k řízením zahájeným v různých členských státech Evropské unie se ustanovení § 8 odst. 2 zákona o mezinárodním právu soukromém uplatní pouze, nespadá-li daná oblast do působnosti unijních nařízení. Ve vztahu k řízením vedeným ve státech nečlenských se pravidlo o litispendenci dle zákona použije, nejedná-li se o řízení spadající do působnosti Nařízení Brusel Ibis či neexistuje-li dvoustranná nebo mnohostranná mezinárodní smlouva, příp. neupravuje-li tato překážku litispendence.

Literature

- BŘÍZA, P., T. BŘICHÁČEK, Z. FIŠEROVÁ, P. HORÁK, L. PTÁČEK a J. SVOBODA. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, 767 s. ISBN 978-80-7400-528-2.
- DOBIÁŠ, P. a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář. Podle právního stavu k 1. lednu 2014*. Praha: Leges, 2013, 528 s. ISBN 978-80-87576-94-6.
- KUČERA, Z. a J. GAŇO. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentované vydání s důvodovou zprávou a souvisejícími předpisy*. Brno: Doplněk, 2014, 495 s. ISBN 978-80-7239-317-6.
- PAUKNEROVÁ, M. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 304 s. ISBN 978-80-7400-504-6.
- PAUKNEROVÁ, M., N. ROZEHNALOVÁ, M. ZAVADILOVÁ a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, 928 s. ISBN 978-80-7478-368-5.
- Nařízení Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech. In: *EUR-lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 13. 12. 2017]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1458723564038&uri=CELEX:32001R0044>

Nariadení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o príslušnosti a uznávaní a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nariadení (ES) č. 1347/2000. In: *EUR-lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 10. 12. 2017]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1515579147506&uri=CELEX:32003R2201>

Nariadení Rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. prosince 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávaní a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností. In: *EUR-lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 10. 12. 2017]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1515579896941&uri=CELEX:32009R0004>

Nariadení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. července 2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávaní a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení. In: *EUR-lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 10. 12. 2017]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1515579803215&uri=CELEX:32012R0650>

Nariadení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1215/2012 ze dne 12. prosince 2012 o příslušnosti a uznávaní a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech. In: *EUR-lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 7. 12. 2017]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1458723236261&uri=CELEX:32012R1215>

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 123/2002 Sb. m. s., o sjednání Smlouvy mezi Českou republikou a Ukrajinou o právní pomoci v občanských věcech. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 11. 12. 2017].

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 133/2003 Sb. m. s., o sjednání Smlouvy mezi Českou republikou a Republikou Uzbekistán o právní pomoci a právních vztazích v občanských a trestních věcech. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 11. 12. 2017].

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 91/2006 Sb. m. s., o Úmluvě o přepravní smlouvě v mezinárodní silniční přepravě cestujících a zavazadel (CVR). In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 12. 12. 2017].

Smlouva o fungování Evropské unie (Konsolidované znění). Úřední věstník Evropské unie, C 202, sv. 59 ze dne 7. června 2016, s. 47-200. In: *EUR-lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 13. 12. 2017]. ISSN 1977-0863. Dostupné z: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2016.202.01.0001.01.CES&toc=OJ:C:2016:202:TOC#C_2016202CS.01004701

Úmluva o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech. Úřední věstník Evropské unie, L 339, sv. 50 ze dne 21. prosince 2007, s. 3. In: *EUR-lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 12. 12. 2017]. ISSN 1725-5074. Dostupné z: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2007.339.01.0003.01.CES&toc=OJ:L:2007:339:TOC

Úmluva o mezinárodním vymáhání výživného na děti a dalších druhů vyživovacích povinností vyplývajících z rodinných vztahů. Úřední věstník Evropské unie, L 192, sv. 54 ze dne 22. července 2011, s. 51-70. In: *EUR-lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 13. 12. 2017]. ISSN 1725-5074. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:192:FULL:CS:PDF>

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 13. 12. 2017].

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 11/1975 Sb., o Úmluvě o přepravní smlouvě v mezinárodní silniční nákladní dopravě (CMR). In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 12. 12. 2017].

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 131/1976 Sb., o Úmluvě o uznávání rozvodů a zrušení manželského soužití. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 12. 12. 2017].

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 132/1976 Sb., o Úmluvě o uznávání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 12. 12. 2017].

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 80/1981 Sb., o Smlouvě mezi Československou socialistickou republikou a Kubánskou republikou o vzájemné právní pomoci ve věcech občanských, rodinných a trestních. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 11. 12. 2017].

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 95/1983 Sb., o Smlouvě mezi Československou socialistickou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o právní pomoci a právních vztazích ve věcech občanských, rodinných a trestních. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 11. 12. 2017].

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 98/1984 Sb., o Smlouvě mezi Československou socialistickou republikou a Vietnamskou socialistickou republikou o právní pomoci ve věcech občanských a trestních. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 11. 12. 2017].

Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 3. 12. 2017].

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 7. 12. 2017].

Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 3. 12. 2017].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. 4. 2001, sp. zn. 21 Cdo 906/2000. *Nejvyšší soud* [online]. Nejvyšší soud, © 2001 [cit. 7. 12. 2017]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/3791ADF26982CD77C1257A4E006A79C1?openDocument&Highlight=0

Rozsudek Soudního dvora (šestého senátu) ze dne 8. prosince 1987. *Gubisch Maschinenfabrik KG proti Giulio Palumbo*. Věc 144/86. In: *Sbírka rozhodnutí*. 1987, s. 04861.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 6. prosince 1994. *The owners of the cargo lately laden on board the ship „Tatry” proti the owners of the ship „Maciej Rataj”*. Věc C-406/92. In: *Sbírka rozhodnutí*. 1994, s. I-05439.

Contact – e-mail

325618@mail.muni.cz

Volba práva a nová „římská nařízení“

Lukáš Ryšavý

Právnická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci, Česká republika

Abstract in original language

Volba práva, jakožto projev autonomie vůle stran, patří k základním hraničním určovatelným kolizní úpravy vybraných právních vztahů s mezinárodním prvkem. Článek se s ohledem na dvě nová nařízení týkající se majetkových poměrů mezi manžely a registrovanými partnery zabývá jednak rozsahem volby práva uvedených nařízení ve vztahu k ostatním kolizním předpisům EU a dále také problematikou pojmu „římská nařízení“, pod který bývají nařízení určující rozhodné právo tradičně podřazována, a která se v souvislosti s novými nařízeními znovu objevuje.

Keywords in original language

Autonomie vůle stran; římská nařízení; nařízení Řím I; nařízení Řím II; nařízení Řím III; kolizní normy; Evropská unie; volba práva.

Abstract

The choice of law, as a manifestation of Parties' Free Will, is one of the fundamental connecting factor in the conflict-of-law rules of selected relations with an international element. This article deals with regard to the two new regulations on matrimonial property regimes and the property consequences of registered partnerships with the extent of the choice of law in relation to other EU conflict-of-law rules and with the issue of the term „Rome regulations“, under which the regulations determining the applicable law is traditionally subordinated and which re-emerges in the context of the new regulations.

Keywords

Party Autonomy; Roman Regulations; Rome I; Rome II; Rome III; Conflict of Laws Rules; European Union; Choice of Law.

1 Úvod

1.1 Autonomie vůle stran

Autonomie vůle stran patří k základním zásadám soukromého práva obecně. Jestliže disponuje osoba autonomií vůle v rámci vnitrostátního hmotněprávního uspořádání svých vztahů, respektive poměrů,¹ a jestliže má možnost do určité míry volně rozhodovat o procesních otázkách prosazení svých práv,² je zcela namístě, aby měla tuto volnost i v rámci určení rozhodného práva v soukromoprávních vztazích s mezinárodním prvkem – zde je role autonomie vůle stran – a tedy typicky volby práva – možná ještě mnohem důležitější.

Pokud tedy mohou subjekty vnitrostátních soukromoprávních vztahů obecně vzato volně jednat v rozsahu soukromoprávní zásady „*co není zákonem zakázáno, je povoleno*“³, pokud mohou v souladu s § 2 ZRŘ⁴ předložit určité spory k projednání a rozhodnutí rozhodci či rozhodčímu soudu nebo si ujednat místní příslušnost v souladu s ustanovením § 89a OSŘ⁵, potom by bylo proti smyslu celého soukromého práva, kdyby odpovídající volnost nebyla dána i na úrovni vztahů s mezinárodním prvkem.

Tato volnost, resp. smluvní volnost je však naštěstí vlastní i mezinárodnímu právu soukromému a v mnohém je chápána i širěji, než je tomu při úpravě čistě vnitrostátních vztahů. Zatímco tedy například OSŘ v § 89a jako jednu z mála výjimek připouští ujednání o místní příslušnosti mezi podnikatelskými subjekty ve věcech vyplývajících z podnikatelské činnosti, mohou strany v přeshraničních sporech ujednat podle nařízení Brusel Ibis⁶ příslušnost

¹ MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I - § 1–117. Obecná ustanovení*. Praha: Leges, 2013, s. 265.

² Viz např. MÜNCH, Joachim. Die Privatisierung der Ziviljustiz – Von der Schiedsgerichtsbarkeit zur Mediation. In: *Bitburger Gespräche Jahrbuch 2008/I: 50. Bitburger Gespräche zum Thema „Privatautonomie in der transnationalen Marktwirtschaft – Chancen und Gefahren“*. München: C. H. Beck, 2009, 224 s., s. 195.

³ Srov. k tomu čl. 2 odst. 3 Listiny; náleze Ústavního soudu ze dne 10. 11. 1998, sp. zn. I. ÚS 229/98.

⁴ Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, zákon č. 216/1994 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

⁵ Občanský soudní řád, zákon č. 99/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

⁶ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1215/2012 ze dne 12. prosince 2012 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech, Úř. věst. L 351, 20. 12. 2012, s. 1.

soudu členského státu jen s několika málo omezeními⁷. Prorogační doložku mohou uzavřít, byť s omezeními, i typicky slabší strany jako je spotřebitel nebo zaměstnanec⁸. V hmotném právu, v tzv. přímých normách, se s autonomií vůle stran můžeme setkat stejně jako například v OZ⁹.¹⁰

Zatímco hmotněprávní a procesní otázky jsou nedílnou součástí jak vnitrostátních vztahů, tak těch s mezinárodním prvkem, je otázka kolizní, tedy určení rozhodného práva, výsadou a doménou pouze vztahu s mezinárodním prvkem. Autonomie vůle stran je však i v rámci kolizního práva jedním z nejdůležitějších kritérií¹¹.

2 Volba práva

V kolizním právu se volnost při utváření vztahů a podrizování zájmům stran projevuje tzv. volbou práva. Ne vždy se však s volbou práva automaticky počítalo a teprve v průběhu vývoje daných institutů a jednotlivých právních předpisů byl jednoznačně (byť někdy v omezené míře) učiněn příklon k autonomii vůle stran.¹² Pro každou subjektivní volbu práva, která by měla nejlépe odpovídat právě toliko zájmům stran, přitom platí, že má zásadně přednost před objektivními kritérii (hraničními určovateli) stanovenými zákonodárcem¹³.

Volba práva však nemá v (evropském, unijním) kolizním právu přednost před ostatními hraničními určovateli bez dalšího! Podmínkou je, že je volba práva vůbec přípustná. Na tom nezměnila nic ani dvě nová nařízení týkající se majetkových poměrů mezi manžely a registrovanými partnery. Pojem

⁷ Viz čl. 24 Brusel Ibis.

⁸ Viz čl. 19, resp. čl. 23 Brusel Ibis.

⁹ Občanský zákoník, zákon č. 89/2012 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰ Srov. např. čl. 6 Úmluvy OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží; § 1 odst. 2 OZ.

¹¹ Srov. např. dikci čl. 4 nařízení Řím I: „*V míře, ve které nebylo právo rozhodné pro smlouvu zvoleno podle článku 3, a aniž jsou dotčeny články 5 až 8, je právo rozhodné pro následující smlouvy určeno takto...*“; podobně § 87 odst. 1 ZMPŠ: „*Smlouvy se řídí právem státu, s nímž smlouva nejúžeji souvisí, pokud smluvní strany nezvolily rozhodné právo...*“ Blíže k úloze autonomie vůle stran v kolizním právu viz např. KROLL-LUDWIGS, Kathrin. *Die Rolle der Parteiautonomie im europäischen Kollisionsrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2013, 668 s.

¹² Srov. k tomu například vývoj týkající se kolizní problematiky v otázkách výživného. Blíže k tomu např. PRINZ, Nicole. *Das neue Internationale Unterhaltsrecht unter europäischem Einfluss*. Baden-Baden: Nomos, 2013, s. 200 a násl.; ANDRAE, Marianne. *Internationales Familienrecht*. 3. Auflage. Baden-Baden: Nomos, 2014, s. 588, 610.

¹³ K tomu viz dále.

novými je přitom myšleno současně (a možná především) to, že se jedná o zatím poslední z řady kolizních nařízení EU. Aby měla volba práva ty účinky, které s ní právní předpisy spojují, a o které strany usilují, je nezbytné, aby byly dodrženy určité podmínky, které jsou na volbu práva jednotlivými nařízeními kladeny!¹⁴ Z toho ale také samozřejmě vyplývá, že je volba práva omezena rovněž působností těchto právních předpisů, které dávají průchod autonomie vůle stran tím, že volbu práva připouštějí.

Druhořadou objektivních kritérií není možné ztotožňovat s jejich zbytečností, či nedůležitostí. Nedojde-li totiž k určení rozhodného práva na základě subjektivního navázání prostřednictvím volby, dochází k určení rozhodného práva právě podle objektivních hraničních určovatelů¹⁵. Výběr a stanovení konkrétního hraničního určovatele je obecně vedeno třemi základními principy, na kterých je (evropské) kolizní právo postaveno, a které by měl každý zákonodárce respektovat. Těmito principy, či zásadami jsou právě autonomie vůle stran, zásada nejužšího spojení a ochrana slabší strany.¹⁶

Jestliže se zaměříme na první z uvedených zásad, můžeme jednoznačně konstatovat, že pokud strany mají možnost volby práva, je tato možnost (ale nikoli povinnost) v souladu se základními cíli MPS, kterými je vytvoření a zvýšení předvídatelnosti rozhodného práva, právní jistoty a transparentnosti.¹⁷ Smyslem autonomie vůle stran projevující se volbou práva totiž není nějaká svévole při určování rozhodného práva, nýbrž posílení právní jistoty tím, že budou dané osoby dopředu vědět, jaké hmotné právo se na jejich vztahy použije a bude tak upravovat jejich práva a povinnosti.

¹⁴ Srov. např. ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Instituty českého mezinárodního práva soukromého*. Praha: Wolters Kluwer, 2017 s. 48 a násl.

¹⁵ Blíže ke vztahu subjektivního a objektivního navázání např. VOGELER, Andreas. *Die freie Rechtswahl im Kollisionsrecht der ausservertraglichen Schuldverhältnisse*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2013, s. 60 a násl.

¹⁶ Viz např. Rozsudek Soudního dvora ze dne 9. listopadu 2000 ve věci *Ingmar GB Ltd proti Eaton Leonard Technologies Inc.*, C-381/98; NEHNE, Timo. *Methodik und allgemeine Lehren des europäischen Internationalen Privatrechts*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2012, s. 229; REINMANN, Mathias. Was ist wählbares Recht? In: VERSCHRAEGEN, Bea (vyd.). *Rechtswahl. Grenzen und Chancen*. Wien: Jan Sramek Verlag KG, 2010, s. 4 a násl.; PAUKNEROVÁ, Monika. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 172.

¹⁷ Viz např. KROPHOLLER, Jan. *Internationales Privatrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2006, s. 30; srov. k tomu dále např. bod odůvodnění 21 nařízení č. 1259/2010 (Řím III).

Ačkoli je problematice volby práva věnována celá řada odborných publikací a článků¹⁸, je vhodné se s ohledem na „nová římská nařízení“ alespoň přehledově podívat komparativním pohledem na to, jakým způsobem se ve srovnání s jinými kolizními předpisy postavil zákonodárce EU k autonomii vůle stran v otázkách majetkových poměrů mezi manžely a registrovanými partnery. Zda se například v uvedených oblastech přiklonil k širokému pojetí autonomie vůle stran nebo se jedná spíše o omezenou volbu práva¹⁹; zda se nějakým zásadním způsobem odlišil od dosavadního způsobu úpravy volby práva obsažené v ostatních kolizních předpisech EU nebo se drží „zavedených“ přístupů apod.

2.1 Volba práva a nová římská nařízení

Úprava majetkových poměrů v manželství, resp. nesezdaných partnerů, patří k prioritám EU již dlouhou dobu²⁰. Výsledkem celé řady konzultací, studií, veřejných slyšení a schůzek, které probíhaly od roku 2003²¹, bylo s ohledem na rozdílný charakter a různé právní dopady manželství a registrovaného partnerství přijetí dvou samostatných nařízení. Prvním z nich bylo nařízení č. 2016/1103 upravující otázky majetkových poměrů v manželství²². Následně pak byla nařízením č. 2016/1104 upravena oblast majetkových důsledků registrovaného partnerství²³. Tato nařízení není ovšem

¹⁸ Viz např. ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Závazky ze smluv a jejich právní režim (se zvláštním zřetelem na evropskou kolizní úpravu)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 76 a násl.; BRÍZA, Petr. *Volba práva a volba soudu v mezinárodním obchodě*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 17 a násl.; ROZEHNALOVÁ, Naděžda, Jiří VALDHANS, Klára DRLÍČKOVÁ a Tereza KYSELOVSKÁ. *Mezinárodní právo soukromé Evropské unie (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 85 a násl., s. 166 a násl.; s dalšími odkazy např. von HAIN, Jan. Art. 3 Rom I-VO. In: RAUSCHER, Thomas (Hrsg.). *Europäisches Zivilprozess- und Kollisionsrecht. EuZPR / EuIPR. Kommentar. Bearbeitung 2011. Rom I-VO. Rom II-VO*. München: Sellier, European Law Publishers, 2011, s. 91 a násl.; NYGH, Peter. *Autonomy in International Contracts*. Oxford: Clarendon Press, 1999, 282 s.

¹⁹ Kriticky k omezení volbě práva v některých oblastech např. KROLL-LUDWIGS, Kathrin. *Die Rolle der Parteiautonomie im europäischen Kollisionsrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2013, s. 145, 571 a násl.

²⁰ Srov. Návrh nařízení Rady o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových poměrů v manželství (KOM(2011) 126 v konečném znění), s. 2.

²¹ Ibid.

²² Nařízení Rady (EU) 2016/1103 ze dne 24. června 2016 provádějící posílenou spolupráci v oblasti příslušnosti, rozhodného práva a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových poměrů v manželství; Úř. věst. L 183, 8. 7. 2016, s. 1.

²³ Nařízení Rady (EU) 2016/1104 ze dne 24. června 2016 provádějící posílenou spolupráci v oblasti příslušnosti, rozhodného práva a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových důsledků registrovaného partnerství; Úř. věst. L 183, 8. 7. 2016, s. 30.

možno chápat zcela izolovaně od ostatních římských nařízení²⁴, protože v určitých oblastech dochází i z pohledu praxe k velmi úzkému propojení. Komparativní přehled tak má své opodstatnění. Příkladem takovéto vazby může být například propojení majetkových poměrů v manželství a otázek dědických upravených v nařízení Evropského parlamentu a rady (EU) č. 650/2012²⁵.²⁶ Podceňována by neměla být ani provázanost volby práva s možnými procesními dopady.²⁷

Bylo již uvedeno, že volba práva patří k „nejsilnějším“ hraničním určova-
telům, který má přednost před všemi ostatními objektivními, zákonodárcem
stanovenými hraničními určovateli. Například v rámci smluvních závazko-
vých vztahů upravených v nařízení Řím I²⁸ je tato hierarchie zdůrazněna
v hojně citovaném bodu odůvodnění 11 a následně pak potvrzena v první
kolizní normě tohoto nařízení, v článku 3. Takto systematicky celkem
jednoznačně stanovené pořadí ovšem není dodrženo ve všech „kolizních“,
„římských“ nařízeních. Již v nařízení Řím II²⁹, které je nejmladší z oněch
„římských“ nařízení, je pro oblast mimosmluvních závazkových vztahů
například volba práva systematicky zařazena až jako poslední možnost
v článku 14. Ani v tomto případě není ovšem jakýmkoli způsobem dotčeno
její jednoznačné přednostní použití.

²⁴ K problematice pojmu „římská nařízení“ viz bod 2.2.

²⁵ Nařízení Evropského parlamentu a rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. července 2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení; Úř. věst. L 201, 27. 7. 2012, s. 107.

²⁶ BONOMI, Andrea. The Interaction among the Future EU Instruments on Matrimonial Property, Registered Partnerships and Successions. In: ŠARČEVIĆ, Petar a Paul VOLKEN (eds.). *Yearbook of Private International Law. Volume XIII – 2011*. München: Sellier. European Law Publishers, 2012, s. 218. Komparaci úpravy určení rozhodného práva v nařízení o majetkových poměrech manželů s nařízením o dědictví provádí ve svém článku např. ZAVADILOVÁ, Lucie. Vypořádání majetkových poměrů manželů z pohledu evropského mezinárodního práva soukromého. In: *Časopis pro právní vědu a praxi*, roč. XXV, 2017, č. 4, s. 661–675. DOI: 10.5817/CPVP2017-4-5. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/8665>

²⁷ Srov. např. BRÍZA, Petr. *Volba práva a volba soudu v mezinárodním obchodě*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3–4.

²⁸ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 ze dne 17. června 2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I); Úř. věst. L 177, 4. 7. 2008, s. 6.

²⁹ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007 ze dne 11. července 2007 o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (Řím II); Úř. věst. L 199, 31. 7. 2007, s. 40.

Zatímco v případě nařízení Řím I a Řím II může být tento systematický rozdíl do jisté míry zvláštní, v případě dalších nařízení určujících rozhodné právo, je zcela logický. Zatímco totiž nařízení Řím I a Řím II vychází časově ze stejných kořenů a vztahují se pouze na otázku určení rozhodného práva, byť u mimosmluvních závazkových vztahů byla volba práva netradičním a mimořádným počinem, další římská nařízení již vycházejí z pokročilé justiční spolupráce v civilních věcech, resp. upravují vedle kolizní problematiky i otázky procesní a tím musí být tedy rozdílné i systematické uspořádání problematiky volby práva.

Pokud se v této souvislosti zaměříme na nová nařízení, která podobně jako například nový ZMPS³⁰, upravují příslušnou problematikou z pohledu tří základních otázek MPS – Kdo? Podle čeho? Co s ním? – a to v pořadí, v jakém se s nimi můžeme setkat v praxi při řešení sporu s mezinárodním prvkem, není tedy překvapením, že se problematika rozhodného práva dostala do „středu“ obou nařízení. V případě obou nových nařízení se jedná shodně o kapitolu III a konkrétně o články 20–35. Bylo již uvedeno, že subjektivní volba práva musí být v rámci působnosti daného předpisu výslovně připuštěna. Možnost zvolit si rozhodné právo je v obou nařízeních upravena shodně v článku 22. Je nutno ale rovněž dbát na to, zda pro některou dílčí problematiku není z možnosti volby učiněna výjimka, jako je tomu například v čl. 8 odst. 3 Řím II. Ani v jednom z nařízení se takovéto vyloučení volby spojované s ochranou důležitějších zájmů neobjevuje.

Z hlediska rozsahu volby práva ve smyslu, jaké konkrétní právo si mohu zvolit, byla v obou nařízeních zvolena již spíše tradiční omezená volba práva na několik přípustných možností. V obou nařízeních je možné si dle čl. 22 odst. 1 písm. a) a b) zvolit právo, v němž mají manželé/partneři nebo budoucí manželé/partneři nebo jeden z nich obvyklý pobyt v době uzavření dohody obvyklého pobytu nebo právo státu, jehož je některý z manželů/partnerů nebo budoucích manželů/partnerů v době uzavření dohody státním příslušníkem. Nařízení týkající se registrovaného partnerství připouští ale navíc ještě i právo státu, podle jehož práva registrované partnerství vzniklo (čl. 22 odst. 3). Jedná se tak o volnost velmi omezenou, která má spíše chránit před negativními důsledky neomezené volby takového práva, které by nemělo k manželům/partnerům a jejich životní realitě žádný vztah.

³⁰ Zákon o mezinárodním právu soukromém, zákon č. 91/2012 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Podobně jako se v čl. 22 odst. 1 nařízení ve věcech dědických hovoří o právu, jímž se řídí dědictví jako celek, neumožňují uvedená nařízení dílčí volbu práva a nedochází tak ke štěpení statutu, neboť články 21 hovoří o jednotě rozhodného práva, tzn., že se rozhodné právo vztahuje na veškerý majetek, který podléhá těmto důsledkům, bez ohledu na místo, kde se nachází. Jak na věci movité, tak i nemovité se tedy použije jedno jediné právo, které není vázáno na kritérium polohy věci.

Dohodu o volbě práva, resp. změně již zvoleného práva, mohou strany (manželé, partneři) učinit kdykoli. Přípustná je jak před uzavřením manželství, resp. registrovaného partnerství, tak i v jeho průběhu (viz shodně čl. 22 odst. 1, který hovoří jak o manželech/partnerech, tak i o budoucích manželech/partnerech). Z hlediska účinků volby práva však stanovuje nařízení jednu výjimku. Při změně již jednou zvoleného práva, má nová dohoda účinky pouze do budoucna. V souladu s autonomií vůle stran však mohou strany ujednat i jinak. V tom případě by dohoda měla účinnost i zpětně (viz shodně čl. 22 odst. 2). Tato zpětná účinnost ovšem nemůže mít nepříznivé důsledky na práva třetích osob (viz shodně čl. 22 odst. 3, resp. čl. 28). Zákaz zpětné účinnosti vůči třetím osobám je běžným projevem osobního omezení volby práva, tak jak je známo i z jiných římských nařízení³¹.

Vedle osobního omezení se můžeme v nových nařízeních setkat rovněž s omezením místním, kdy není dána povinnost aplikovat nařízení, a tím tedy ani nemusí být připuštěna volba práva v situacích, kdy členský stát s několika územními jednotkami s vlastními právními normami není povinen uplatňovat nařízení při kolizích norem, jež se týkají výhradně těchto jednotek (viz shodně čl. 35).

Další omezení volby práva, se kterými se v nových nařízeních můžeme setkat, se již týkají klasických institutů mezinárodního práva soukromého. Volba práva je tak v majetkových poměrech mezi manžely a majetkových důsledků registrovaného partnerství omezena z pohledu zpětného a dalšího odkazu. V tomto ohledu se nová nařízení neliší od ostatních nařízení, které shodně vylučují použití zpětného a dalšího odkazu, tedy použití norem

³¹ Viz např. omezení volby práva pro nepodnikatelské subjekty před vznikem skutečnosti, jež vedla ke vzniku škody (čl. 14 odst. 1 písm. a) ve vztahu k čl. 14 odst. 1 písm. b) nařízení Řím II, nebo typická ochrana slabší strany (viz čl. 6 nařízení Řím I).

mezinárodního práva soukromého zvoleného právního řádu (viz shodně čl. 32)³². Takovýto přístup je s ohledem na omezenou volbu práva a s ohledem na univerzální použitelnost práva (k tomu viz dále) samozřejmě na místě. V opačném případě by totiž volba práva, jejímž smyslem je posílení právní jistoty, postrádala smysl.

Podobně samozřejmě je nutno vnímat i omezení volby práva v souvislosti s imperativními normami (viz shodně čl. 30)³³ či veřejným pořádkem (viz shodně čl. 31). Přestože je respektována autonomie vůle stran, je nezbytné, aby byly vedle zájmů stran chráněny v nezbytné míře i určité (kvalifikované) zájmy státu fora. Zatímco *ordre public* je nedílnou součástí všech „římských“ nařízení, institut imperativních norem neznají například ani nařízení Řím III, ani nařízení o dědictví.

S ohledem na univerzální použitelnost práva, tzn., že se rozhodné právo použije bez ohledu na to, zda se jedná o právo některého členského státu, resp. státu, který se účastní posílené spolupráce v daných oblastech (viz shodně články 20), je nutno ovšem podotknout, že se stále musí jednat o státní právo a platné právo. Články 32 totiž shodně hovoří o tom, že se právem rozumí použití právních norem platných v daném státě. Znamená to tedy, že se musí jednat o právo nějakého konkrétního státu. Institut univerzální použitelnosti práva je známý i z ostatních unijních nařízení (viz například článek 2 Řím I, článek 3 Řím II, článek 4 Řím III, článek 20 nařízení o dědictví).

Obě nová nařízení stanoví, na rozdíl například od nařízení Řím I a Řím II, ale v souladu například s čl. 7 Řím III³⁴, relativně přísné podmínky týkající se formální platnosti volby práva, jejichž nedodržení bude mít za následek neplatnost takového ujednání. Těmito podmínkami formální platnosti jsou dle čl. 23 písemná forma, uvedení data a podpis obou manželů/partnerů (odst. 1). Dodatečně musí být navíc splněny případné další podmínky stanovené právem členského státu společného obvyklého pobytu v době uzavření dohody (odst. 2), resp. požadavky stanovené právem kteréhokoli z členských států různého obvyklého pobytu v okamžiku uzavření dohody (odst. 3), resp.

³² Srov. k tomu např. čl. 20 Řím I, čl. 24 II, čl. 11 Řím III, čl. 34 odst. 2 nařízení o dědictví.

³³ Podobně např. čl. 9 Řím I nebo čl. 16 Řím II.

³⁴ Nařízení Rady (EU) č. 1259/2010 ze dne 20. prosince 2010, kterým se zavádí posílená spolupráce v oblasti rozhodného práva ve věcech rozvodu a rozluky; Úř. věst. L 343, 29. 12. 2010, s. 10.

dodatečné formální požadavky členského státu obvyklého pobytu jednoho z manželů/partnerů, pokud má v okamžiku uzavření dohody pouze jeden z manželů/partnerů obvyklý pobyt v členském státě (odst. 4).

Z hlediska materiální platnosti (existence souhlasu) vychází čl. 24 z běžného přístupu (srov. např. čl. 6 Řím III), že se existence a platnost dohody o volbě práva nebo některého jejího ustanovení řídí právem, jako kdyby volba práva byla platná³⁵. V opačném případě by totiž mohlo být určení rozhodného práva ztíženo a rovněž je tak zajištěn soulad při posuzování všech otázek daného vztahu.

Pokud by z nějakého důvodu nebyly dodrženy výše uvedené podmínky a omezení, nebo pokud by strany zkrátka nevyužily možnosti volby práva, obsahují nařízení v čl. 26 katalog náhradních, objektivních hraničních určovatелů, na základě kterých by pak došlo k určení rozhodného právo³⁶.

2.2 Pojem římská nařízení

V kontextu nových nařízení Rady (EU) č. 2016/1103 a 2016/1104 se znovu objevuje základní otázka týkající se označení „římská nařízení“ a to jak ve smyslu obecného označení pro všechna unijní nařízení, která se zabývají kolizní problematikou, tak i ve smyslu jednotlivých označení Řím I, Řím II, Řím III, Řím IV atd. V této souvislosti je nezbytné si odpovědět na to, zda toto označení vyplývá s názvu daného předpisu, a proti jeho použití tak není možno nic namítat, nebo zda je dovozeno spíše praxí nebo je dokonce věcí čistě autorovou.³⁷ V takovém případě by pak mohlo docházet k určitým nesrovnalostem.

Původ označení podle italského hlavního města je však nutno hledat nikoliv v nařízeních, ale v Úmluvě o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy, otevřeně k podpisu v Římě dne 19. června 1980.³⁸ Tato Římská úmluva, jak bývá název úmluvy běžně zkracován, se stala významným právním nástrojem unifikace kolizních norem smluvních závazkových

³⁵ Za účelem zjištění ohledně neprojevení souhlasu je možno se odvolat na právo země obvyklého pobytu v okamžiku zahájení řízení (shodně čl. 24 odst. 2).

³⁶ Srov. k tomu výjimku dle čl. 26 odst. 3 nařízení č. 2016/1103, resp. čl. 26 odst. 2 nařízení č. 2016/1104.

³⁷ Paralelně se tato otázka vyskytuje i v rámci procesních nařízení pod názvem „Brusel“.

³⁸ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 64/2006 Sb.m.s.; Úř. věst. L 266, 9. 10. 1980, s. 1, resp. Úř. věst. C 169, 8. 7. 2005, s. 10.

vztahů.³⁹ Postupem doby však bylo jednak nezbytné některá její ustanovení modernizovat a rovněž sjednotit formu úpravy závazkových vztahů s mezinárodním prvkem do podoby nařízení EU⁴⁰.

Protože však byla kolizní úprava smluvních závazkových vztahů obsažena v Římské úmluvě⁴¹, zatímco kolizní úprava mimosmluvních vztahů absentovala, bylo nejprve nutno vyřešit problematiku mimosmluvních závazkových vztahů. Procesně byla totiž problematika závazkových vztahů (smluvních i mimosmluvních) upravena v nařízení Brusel I⁴². Nejprve se tedy přistoupilo k přijetí kolizní úpravy mimosmluvních závazkových vztahů, což se stalo přijetím nařízení Řím II.

Modernizací a transformací modernizované Římské úmluvy do podoby nařízení Řím I byla dovršena jednota z hlediska formy právních předpisů a obsahová úplnost úpravy smluvních závazkových vztahů.

Následně se kolizní problematikou přeshraničních vztahů s mezinárodním prvkem zabývalo nařízení Rady (ES) č. 4/2009⁴³ a to konkrétně v otázce vyživovacích povinností. Oproti dvěma předchozím nařízením se liší především v tom, že vedle kolizní otázky upravuje i problematiku procesní. Přestože je tedy oblast působnosti oproti předchozím nařízením rozšířena i o otázky příslušnosti a uznání a výkonu a v oficiálním názvu není obsaženo označení „Řím“, jako je tomu u předchozích dvou nařízeních, označují někteří toto nařízení pracovně jako „Řím VI“⁴⁴.

³⁹ Viz např. KOM(2005) 650 v konečném znění. Návrh nařízení Evropského Parlamentu a Rady o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I), s 2 a násl.

⁴⁰ Římská úmluva byla poslední mezinárodní smlouvou na úrovni Společenství upravující oblast mezinárodního práva soukromého.

⁴¹ K důležitosti volby práva v rámci Úmluvy viz např. GUILIANO, Mario a Paul LAGARDE. Report on the Convention on the law applicable to contractual obligations. *Official Journal*, C 282, 31/10/1980, s. 15 a násl. [cit. 15. 12. 2018]. Dostupné z: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/?uri=CELEX:31980Y1031\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/?uri=CELEX:31980Y1031(01)).

⁴² Nařízení Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech, Úř. věst. L 12, 16. 1. 2001, s. 1. Dnes se jedná o nařízení č. 1215/2012.

⁴³ Nařízení Rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. prosince 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností; Úř. věst. L 7, 10. 1. 2009, s. 1.

⁴⁴ Viz Lorenz, Stephan. *Internationales Privatrecht, Materialien, Normtexte*. *lorenz.userweb.mwn.de* [online]. [cit. 10. 1. 2018]. Dostupné z: <http://lorenz.userweb.mwn.de/lehre/ipr/index.htm>

Po úpravě otázek týkajících se vyživovacích povinností, byla nařízením Rady (EU) č. 1259/2010⁴⁵ regulována oblast rozvodu a rozluky. Ani toto nařízení neobsahuje oficiálně označení „Řím“, přestože se omezilo toliko na kolizní problematiku. Od předchozích tří uvedených nařízení se však liší zásadním způsobem, neboť bylo přijato v režimu tzv. posílené spolupráce podle čl. 326–334 SFEU⁴⁶. To znamená, že bylo zřejmé, že v dané otázce pro existenci nepřekonatelných překážek není možné dosáhnout jednomyslného postoje, ale i přesto chtějí některé státy mezi sebou navázat posílenou spolupráci.⁴⁷ Podle ustanovení čl. 81 odst. 3 SFEU totiž nestačí k přijetí nařízení v rámci justiční spolupráce v civilních věcech řádný legislativní postup, tedy většinové rozhodování, neboť „*odchylně od odstavce 2 přijímá Rada opatření týkající se rodinného práva s mezinárodním prvkem zvláštním legislativním postupem. Rada rozhoduje jednomyslně po konzultaci s Evropským parlamentem*“. Otázky spadající do rodinného práva tedy vyžadují jednomyslnost a v případě, že jí nemůže být dosaženo, nezbývá než využít režim posílené spolupráce, což ale znamená, že dané nařízení bude zavazovat pouze ty státy, které se posílené spolupráce chtějí účastnit. Přes výše uvedené bývá ale toto nařízení zcela běžně označováno jako Řím III.⁴⁸

Následně se unijní zákonodárce rozhodl pro úpravu věcí dědických⁴⁹, avšak ani toto nařízení ve svém oficiálním názvu nepoužívá označení Řím a vedle kolizní otázky upravuje i problematiku procesní. Přesto je však s označením Řím spojováno a to např. jako Řím IV⁵⁰ nebo také jako Řím V⁵¹.

⁴⁵ Nařízení Rady (EU) č. 1259/2010 ze dne 20. prosince 2010, kterým se zavádí posílená spolupráce v oblasti rozhodného práva ve věcech rozvodu a rozluky; Úř. věst. L 343, 29. 12. 2010, s. 10.

⁴⁶ Konsolidované znění Smlouvy o fungování Evropské unie, Úř. věst. C 326, 26. 10. 2012, s. 47.

⁴⁷ Srov. k tomu body odůvodnění 5 a 6 uvedeného nařízení.

⁴⁸ Za všechny např. von MOHRENFELS, Peter Winkler. *ROM III – V.O. Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 10. Internationales Privatrecht I. Europäisches Kollisionsrecht. Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche (Art. 1–24)*. 6. vyd. München: C. H. Beck, 2015, s. 1209; CALLIÈSS, Grah-Peter. *Rome Regulations: Commentary on the European Rules of the Conflict of Laws*. 2. vyd. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2015, 1016 s.

⁴⁹ Viz pozn. pod čarou č. 26.

⁵⁰ HÜBTEGE, Rainer a MANSEL Heinz-Peter (vyd.). *Rom-Verordnungen*. Band 6. Baden-Baden: Nomos, 2014, s. III; GABONAY, Andrea a Michal TULÁČEK (eds.). *Sbírka předpisů pro Mezinárodní právo soukromé. Zákon o mezinárodním právu soukromém. Nařízení evropské unie. Mezinárodní smlouvy*. Praha: Andrea Gabonay, 2014, s. 62.

⁵¹ Viz Lorenz, Stephan. *Internationales Privatrecht, Materialien, Normtexte* [online]. lorenz.userweb.mwn.de, [cit. 10. ledna 2018]. Dostupné z: <http://lorenz.userweb.mwn.de/lehre/ipr/index.htm>

Zatím posledními jsou pak ona nová „římská nařízení“ z názvu tohoto článku upravující majetkové poměry mezi manžely a mezi registrovanými partnery. Ani tato nařízení nemají ve svém oficiálním názvu označení Řím; týkají se nejen kolizní problematiky, ale i otázek procesních a navíc byla přijata v režimu posílené spolupráce (viz výše). Obě nařízení tak ve vztahu k nařízením Řím I a Řím II zahrnují všechny tři odlišující prvky. I přes výše uvedené je však možno se i u těchto nařízení setkat s označením Řím! Konkrétní podoba nese například pracovní označení Řím IVa a Řím IVb.^{52,53}

S ohledem na výše uvedené je nutno konstatovat, že označení „nařízení Řím“ nebo „římská nařízení“ je legálním pojmem pouze u nařízení Řím I a nařízení Řím II, neboť pouze u těchto dvou je toto označení součástí samotného oficiálního názvu daného předpisu. U ostatních „římských nařízení“ už je situace zcela odlišná. Při používání pojmu „římská nařízení“ jakožto obecného označení je tedy nezbytné si být vědom, že mají tato nařízení společnou problematiku kolizních norem, ale v mnoha dalších aspektech se od sebe zásadně liší (obecná závaznost x rozšířená spolupráce, úprava procesních otázek x absence těchto ustanovení atd.).

Stejně tak je nutné dbát zvýšené opatrnosti při používání konkrétního číselného označení jako například nařízení Řím IV a výše. Zatímco je totiž označení Řím I – III jednoznačné a panuje u nich shoda, u všech ostatních nemusí být zcela zřejmé, co je daným římským číslem konkrétně myšleno a může tak docházet k nejednoznačnosti.

3 Závěr

Evropská unie se snaží posilovat justiční spolupráci v civilních věcech a tím přispívat v pozitivním slova smyslu k zlepšování prostoru svobody, bezpečí

⁵² Viz SCHULZE, Götz. Die EU-Verordnungen unter dem Arbeitstitel „Rom“. Das europäische Kollisionsrecht in weltbürgerlicher Absicht. *Ad LEGENDUM*, roč. 12, č. 3/2015, s. 188 a pozn. pod čarou 30. Schulze ovšem vychází z mylného předpokladu čistě kolizní úpravy, byť správně uvádí návrh Komise zahrnující jak otázku rozhodného práva, tak i ale otázku příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí.

⁵³ Srov. LORENZ, Stephan. Internationales Privatrecht, Materialien, Normtexte. *lorenz.userweb.mwn.de* [online]. [cit. 10. 1. 2018]. Dostupné z: <http://lorenz.userweb.mwn.de/lehre/ipr/index.htm>, který uvádí toliko nařízení upravující majetkové poměry v manželství a označuje jej jako Řím IV.

a práva. V některých otázkách však nepanuje jednotna mezi všemi členskými státy, a tam, kde je nutno dosáhnout jednomyslnosti, se pak otevírá cesta posílené spolupráce, která má ale poněkud omezený rozsah.

Volba práva jakožto projev autonomie vůle stran se stala obecným a obecně přijímaným hraničním určovatelem, který s sebou nutně přináší i druhoradost objektivních hraničních určovatelů. Autonomie vůle stran a tedy ani volba práva však není bezbřehá. V jednotlivých právních předpisech má různý rozsah a je podrobena nejrozličnějším omezením nebo je dokonce vyloučena zcela.

V kontextu nových nařízení je však možno konstatovat, že zákonodárce EU nevybočil ze známého a používaného rámce, a nařízení týkající se majetkových poměrů mezi manžely, tak i mezi registrovanými partnery, volbu práva a další instituty, které jsou s volbou práva běžně spojovány, znají. S ohledem na předmět úpravy a na zájmy stran ovšem přistoupil k relativně omezené volbě práva se spíše přísnými podmínkami na formální a materiální platnost. Tento krok je však možno považovat za logický projev zásady nejužšího spojení, který má být vnímán z pohledu ochrany stran a ne jako negativní omezení autonomie vůle stran.

V souvislosti s předmětnými novými nařízeními se znovu objevila otázka ohledně používání pojmu „římská nařízení“, který se vžil pro kolizní předpisy v rámci jednotlivých oblastí justiční spolupráce v civilních věcech. Je nezbytné podotknout, že je toto označení oficiálně použitelné pouze u nařízení Řím I a nařízení Řím II a neproblematické je jeho použití u nařízení Řím III. V ostatních případech by mělo být používáno obezřetně.

Literature

ANDRAE, Marianne. *Internationales Familienrecht*. 3. Auflage. Baden-Baden: Nomos, 2014, 768 s.

BONOMI, Andrea. The Interaction among the Future EU Instruments on Matrimonial Property, Registered Partnerships and Successions. In: BONOMI, Andrea a Gian Paolo ROMANO (eds.). *Yearbook of Private International Law. Volume XIII. 2011*. München: Sellier. European Law Publishers, 2012, s. 217–231.

- BŘÍZA, Petr. *Volba práva a volba soudu v mezinárodním obchodě*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 300 s.
- CALLIESS, Grahlf-Peter. *Rome Regulations: Commentary on the European Rules of the Conflict of Laws*. Second edition. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2015, 1016 s.
- GABONAY, Andrea a Michal TULÁČEK (eds.). *Sbírka předpisů pro Mezinárodní právo soukromé. Zákon o mezinárodním právu soukromém. Nařízení Evropské unie. Mezinárodní smlouvy*. Praha: Andrea Gabonay, 2014, 617 s.
- GUILIANO, Mario a Paul LAGARDE. Report on the Convention on the law applicable to contractual obligations. *Official Journal*, C 282, 31/10/1980, s. 15 a násl. [cit. 15. 12. 2018]. Dostupné z: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/?uri=CELEX:31980Y1031\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/?uri=CELEX:31980Y1031(01))
- HÜBTEGE, Rainer a Heinz-Peter MANSEL (vyd.). *Rom-Verordnungen*. Band 6. Baden-Baden: Nomos, 2014, 758 s.
- KROLL-LUDWIGS, Kathrin. *Die Rolle der Parteiautonomie im europäischen Kollisionsrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2013, 668 s.
- KROPHOLLER, Jan. *Internationales Privatrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2006, 742 s.
- MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I – § 1-117. Obecná ustanovení*. Praha: Leges, 2013, 720 s.
- MÜNCH, Joachim. Die Privatisierung der Ziviljustiz – Von der Schiedsgerichtsbarkeit zur Mediation. In: *Bitburger Gespräche Jahrbuch 2008/I: 50. Bitburger Gespräche zum Thema "Privatautonomie in der transnationalen Marktwirtschaft – Chancen und Gefahren"*. München: C. H. Beck, 2009, 224 s.
- Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 10. Internationales Privatrecht I. Europäisches Kollisionsrecht. Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche (Art. 1–24)*. 6. vyd. München: C. H. Beck, 201, 2795 s.
- NEHNE, Timo. *Methodik und allgemeine Lehren des europäischen Internationalen Privatrechts*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2012, 372 s.

- NYGH, Peter. *Autonomy in International Contracts*. Oxford: Clarendon Press, 1999, 282 s.
- PAUKNEROVÁ, Monika. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 304 s.
- PRINZ, Nicole. *Das neue Internationale Unterhaltsrecht unter europäischem Einfluss*. Baden-Baden: Nomos, 2013, 276 s.
- RAUSCHER, Thomas (Hrsg.). *Europäisches Zivilprozess- und Kollisionsrecht. EuZPR / EuIPR. Kommentar. Bearbeitung 2011. Rom I-VO. Rom II-VO*. München: Sellier. European Law Publishers, 2011, 1059 s.
- ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Instituty českého mezinárodního práva soukromého*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, 272 s.
- ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Závazky ze smluv a jejich právní režim (se zvláštním zřetelem na evropskou kolizní úpravu)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010, 273 s.
- ROZEHNALOVÁ, Naděžda, Jiří VALDHANS, Klára DRLIČKOVÁ a Tereza KYSELOVSKÁ. *Mezinárodní právo soukromé Evropské unie (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, 445 s.
- SCHULZE, Götz. Die EU-Verordnungen unter dem Arbeitstitel „Rom“. Das europäische Kollisionsrecht in weltbürgerlicher Absicht. *Ad LEGENDUM*, roč. 12, č. 3/2015, s. 184–189.
- VERSCHRAEGEN, Bea (vyd.). *Rechtswahl. Grenzen und Chancen*. Wien: Jan Sramek Verlag KG, 2010, 136 s.
- VOGELER, Andreas. *Die freie Rechtswahl im Kollisionsrecht der ausservertraglichen Schuldverhältnisse*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2013, 470 s.
- ZAVADILOVÁ, Lucie. Vypořádání majetkových poměrů manželů z pohledu evropského mezinárodního práva soukromého. In: *Časopis pro právní vědu a praxi*, XXV, 4/2017, s. 661–675. DOI: 10.5817/CPVP2017-4-5 . Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/8665>

Contact – e-mail

lukas.rysavy@upol.cz

Európsky príkaz na zablokovanie účtov¹

Michael Siman

Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola v Bratislave, Slovenská republika

Abstract in original language

Európsky príkaz na zablokovanie účtov je novým druhom predbežného opatrenia slúžiaceho na vymáhanie pohľadávok v Európskej únii, ktoré je automaticky vykonateľné v inom členskom štáte. Nariadenie o európskom príkaze na zablokovanie účtov zavádza jednotné pravidlá konania o vydaní tohto príkazu a jeho výkonu, pričom sa snaží nájsť rovnováhu medzi záujmami veriteľa a dlžníka. Toto nariadenie vyvoláva určité otázky a nedostatky, ktoré autor bližšie analyzuje.

Keywords in original language

Európsky príkaz na zablokovanie účtov; predbežné opatrenie; pravidlá konania a výkonu; rovnováha záujmov veriteľa a dlžníka.

Abstract

The European Account Preservation Order is a new type of interim debt recovery measure in the European Union, which is automatically enforceable in another Member State. The regulation on the European Account Preservation Order establishes uniform rules on the procedure for issuing this order and its enforcement, striving to strike a balance between the interests of the creditor and the debtor. This regulation raises certain issues and shortcomings being analysed by the author.

Keywords

European Account Preservation Order; interim measure; Rules on the Procedure and Enforcement; Balance Between the Interests of the Creditor and the Debtor.

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-14-0852.

1 Úvod

Veritelia z Európskej únie sa pri vymáhaní pohľadávok stretávali s komplikáciami, najmä pokiaľ ide o dĺžku trvania konania a náklady vynaložené na dosiahnutie vnútroštátneho opatrenia na predbežné zablokovanie majetku dlžníka v inom štáte Európskej únie než je štát, v ktorom má veriteľ bydlisko. Vyskytovali sa aj prípady, že dlžník prevádzal svoje finančné prostriedky na svoj bankový účet v inom členskom štáte a veriteľ nestihol dosiahnuť vydanie vnútroštátneho príkazu na zablokovanie účtu v príslušnom členskom štáte podľa vnútroštátnych procesných predpisov, pričom v každom členskom štáte by musel podať samostatný návrh na vydanie takého príkazu. Keďže veritelia mali v dôsledku toho malú pravdepodobnosť, že sa im podarí zablokovať bankový účet dlžníka v inom členskom štáte, niekedy sa o to ani nepokúsili a pohľadávku postúpili inému subjektu alebo ju odpísali ako nevyžiteľnú.

Okrem toho podľa nariadenia Brusel Ia² sa predbežné opatrenia uznávajú iba vtedy, ak ich nariadi súd, ktorý má podľa tohto nariadenia právomoc rozhodovať vo veci samej, a ak bol žalovaný predvolaný na súd alebo sa rozhodnutie o nariadení opatrenia doručí žalovanému pred výkonom tohto opatrenia. V podobnom zmysle už Súdny dvor rozhodol v minulosti aj vo vzťahu k Bruselskému dohovoru.³ Keďže žalovaného dlžníka súd nepredvoláva, návrh na vydanie príkazu na zablokovanie účtu sa mu nedoručuje a príkaz na zablokovanie účtu, ako aj ďalšie písomnosti sa mu doručia až po zablockovaní účtu, na výkon tohto predbežného opatrenia sa neuplatní nariadenie Brusel Ia, ale iba vnútroštátne predpisy, ktoré sú však v rámci jednotlivých členských štátov odlišné.

Ďalej v niektorých členských štátoch nebolo doposiaľ možné získať na základe zákonného postupu informácie o bankových účtoch dlžníka, čo sťažovalo podávanie návrhov na zablokovanie veriteľovi neznámych účtov. Okrem toho medzi významné náklady na podanie návrhu na zablokovanie účtu patrili náklady na právnu pomoc a prípadné jazykové prekážky.

² Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1215/2012 z 12. decembra 2012 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach (Ú. v. EÚ L 351, 20. 12. 2012, s. 132).

³ Pozri rozsudok Súdneho dvora z 21. mája 1980, Denilauler, 125/79, Zb. s. 1553, týkajúci sa Dohovoru o právomoci a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach z 27. septembra 1968, platného od 1. 2. 1973.

Vyššie uvedené situácie by malo riešiť nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 655/2014 z 15. mája 2014 o zavedení konania týkajúceho sa európskeho príkazu na zablokovanie účtov s cieľom uľahčiť cezhraničné vymáhanie pohľadávok v občianskych a obchodných veciach⁴ (ďalej len „nariadenie EPZU“), ktoré predstavuje nový právny nástroj európskeho medzinárodného práva súkromného zameraný na vymáhanie pohľadávok v Európskej únii. Toto nariadenie je súčasťou viacerých nástrojov, ktoré zaviedla Európska únia na účely uľahčenia a zrýchlenia vymáhania pohľadávok v cezhraničných sporoch, medzi ktoré ďalej patrí aj európske konanie o platobnom rozkaze⁵, európsky exekučný titul⁶ a európske konanie vo veciach s nízkou hodnotou sporu⁷.

Na účely implementácie nariadenia EPZU prijala Slovenská republika osobitný zákon o európskom príkaze na zablokovanie účtov č. 54/2017 Z. z., ktorý umožňuje subsidiárne primerané uplatnenie Civilného sporového poriadku na otázky, ktoré tento zákon neupravuje.

Cieľom tohto nariadenia, ktorý by mal prospieť k odstráneniu alebo zmierneniu vyššie uvedených nedostatkov, je poskytnúť veriteľom možnosť dosiahnuť príkaz na zablokovanie účtu za rovnakých podmienok vo všetkých členských štátoch, požiadať o poskytnutie konkrétnych informácií o bankových účtoch dlžníka v iných členských štátoch a znížiť časovú a finančnú náročnosť vymáhania svojej pohľadávky bez zbytočných prieťahov.

Aké sú nedostatky únievého nariadenia o európskom príkaze na zablokovanie účtov? Sú záujmy veriteľa a dlžníka v dostatočnej rovnováhe, aby bol dlžník chránený proti zneužitiu tohto príkazu?

⁴ Ú. v. EÚ L 189, 27. 6. 2014, s. 59.

⁵ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1896/2006 z 12. decembra 2006, ktorým sa zavádza európske konanie o platobnom rozkaze (Ú. v. EÚ L 399, 30. 12. 2006, s. 1–32).

⁶ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 805/2004 z 21. apríla 2004, ktorým sa vytvára európsky exekučný titul pre nesporné nároky (Ú. v. EÚ L 143, 30. 4. 2004, s. 15–39).

⁷ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 861/2007 z 11. júla 2007, ktorým sa ustanovuje európske konanie vo veciach s nízkou hodnotou sporu (Ú. v. EÚ L 199, 31. 7. 2007, s. 1–22).

2 Pôsobnosť európskeho príkazu na zablokovanie účtov

Európsky príkaz predstavuje alternatívu vnútroštátnych prostriedkov uplatniteľných na zablokovanie účtov dlžníka. Ide o druh neodkladného opatrenia, ktoré možno na účely predbežného zabezpečenia pohľadávky veriteľa uplatniť pred, počas, ale tiež po úspešnom skončení konania vo veci samej proti dlžníkovi. Európsky príkaz na zablokovanie účtov je neodkladným opatrením *in rem*, ktoré sa viaže na konkrétny účet dlžníka, nie na jeho osobu.

Nariadenie EPZU sa podobne ako nariadenie Brusel Ia vzťahuje iba na občianske a obchodné veci s cezhraničným prvkom. Nevzťahuje sa však na zodpovednosť štátu za výkon verejnej moci, na oblasti upravené osobitnými nariadeniami (napr. insolvenčné konania, dedenie, majetkové práva vyplývajúce z manželského zväzku), na rozhodcovské konanie⁸ a samozrejme ani na správne veci vrátane sociálneho poistenia.

Nariadenie EPZU sa uplatňuje od 18. januára 2017 vo všetkých členských štátoch okrem Veľkej Británie a tradične Dánska.

Podobne ako v prípade iných nariadení prijatých Úniou v rámci justičnej spolupráce v civilných veciach je pre uplatnenie nariadenia EPZU rozhodujúci cezhraničný prvok, predstavuje v podmienkach únievého práva často neľahkú legislatívno-technickú otázku.⁹ V prípade nariadenia EPZU je cezhraničný prvok splnený vtedy, ak sa účet, ktorý sa má zablokovat', vedie v inom členskom štáte ako je členský štát konajúceho súdu alebo bydliska veriteľa. Pre posúdenie splnenia podmienky cezhraničného charakteru sporu je rozhodujúcim okamih podania návrhu na vydanie európskeho príkazu na zablokovanie účtov.

Právomoc vydat' európsky príkaz na zablokovanie účtov pred skončením konania vo veci samej, to znamená pred začatím takého konania alebo v jeho priebehu, má súd, ktorý má právomoc rozhodovať vo veci samej

⁸ Vzhľadom na skutočnosť, že všetky členské štáty Európskej únie sú zmluvnými stranami Dohovoru o uznaní a výkone cudzích rozhodcovských rozhodnutí z 10. júna 1958 (Newyorský dohovor), ktorý nadobudol platnosť 7. júna 1959.

⁹ Pozri napr. SLAŠTAN, M. Mýtus európskeho konania s nízkou hodnotou sporu v praxi spotrebiteľských sporov na Slovensku. In: ROZEHNALOVÁ, N., K. DRLÍČKOVÁ a J. VALDHANS (eds.). *Dny práva 2014, Časť III. Evropské mezinárodní právo soukromé: teorie vs. praxe*. Brno: Masarykova univerzita Brno, Acta Universitatis Brunensis Iuridica vol. 522, s. 200.

v súlade so všeobecným nariadením Brusel Ia, prípadne inými predpismi o určení právomoci. Právomoc vydať európsky príkaz na zablokovanie účtov po vydaní rozsudku majú súdy štátu, v ktorom sa tento rozsudok vydal podobne, ako je to v prípade európskeho exekučného titulu. V osobitnom prípade, keď je dlžníkom spotrebiteľ, nie však zamestnanec ani poistenec, má právomoc konať iba súd členského štátu, v ktorom má spotrebiteľ bydlisko, podobne ako je to v prípade európskeho konania o platobnom rozkaze.

3 Pravidlá konania o vydaní európskeho príkazu na zablokovanie účtov

Ako už bolo spomenuté, veriteľ môže podať návrh na vydanie príkazu buď pred začatím súdneho konania proti dlžníkovi vo veci samej alebo v priebehu takého konania, alebo tiež po vydaní rozsudku proti dlžníkovi, ktorý je exekučným titulom v členskom štáte pôvodu alebo už aj v členskom štáte výkonu. Európsky príkaz na zablokovanie účtov sa bude mať zrejme najčastejšie využívať pred, prípadne počas konania vo veci samej, avšak podmienky jeho vydania sú menej prísne v prípade už existujúceho právoplatného rozsudku v prospech veriteľa.

Pokiaľ nariadenie EPZU niektoré procesné otázky osobitne neupravuje, použije sa právny poriadok členského štátu, v ktorom prebieha konanie o vydaní príkazu. To platí aj o všeobecných podmienkach vydávania predbežných (neodkladných) opatrení, o ktorých sa nariadenie vyčerpávajúco nezmieňuje (okrem článku 7), ale ktorých splnenie obvykle súdy členských štátov overujú pri nariaďovaní akýchkoľvek predbežných opatrení. Medzi tieto podmienky môžeme zaradiť: akcesoritu predbežného opatrenia vo vzťahu ku konaniu o veci samej, nevyhnutnosť predbežného opatrenia, naliehavosť predbežného opatrenia najmä na základe bezprostrednosti hrozacej škody, *fumus boni juris* a rovnováhu záujmov sporových strán, ktorá je vyjadrená v primeranosti opatrenia.

Podľa súdnej praxe musia byť teda predmety hlavného konania a konania o predbežnom opatrení v kauzálnom vzťahu, pričom druhý z nich má byť nevyhnutným dôsledkom prvého. Cieľom predbežného opatrenia má byť ďalej zabránenie tomu, aby bola zmarená alebo nadmerne sťažená

„užitočnosť“ alebo vykonateľnosť konečného rozhodnutia vo veci samej. Okrem toho musí navrhovateľ preukázať naliehavosť predbežného opatrenia, teda najmä že bezprostredne hrozí vážna a nenapraviteľná škoda, pričom v prípade, ak hrozí iba peňažná škoda, považuje sa za vážnu a nenapraviteľnú iba vtedy, ak je navrhovateľ v takej ekonomickej situácii, ktorá mu neumožňuje čakať na výsledok hlavného konania. Súd skúma dôvody nariadenia predbežného opatrenia predovšetkým v závislosti od závažnosti dôsledkov, ktoré môže mať navrhované predbežné opatrenie pre žalovaného. Napokon súd skúma rovnováhu záujmov, ktorá predstavuje na jednej strane záujem navrhovateľa na nariadení predbežného opatrenia a na strane druhej záujem odporcu, prípadne tretích osôb, ktoré je potrebné chrániť.

V návrhu na vydanie európskeho príkazu na zablokovanie účtov musí veriteľ okrem štandardných údajov o súde a stranách sporu, opisu skutkového stavu a dôkazov, uviesť najmä údaje o banke a účte a výšku sumy, ktorú chce zablokovať. V prípade návrhu na vydanie príkazu pred začatím konania vo veci samej musí veriteľ uviesť v návrhu aj skutkové okolnosti a dôkazy preukazujúce oprávnenosť pohľadávky veriteľa a musí podať návrh na začatie konania vo veci samej do 30 dní od podania návrhu na vydanie príkazu alebo do 14 dní od vydania príkazu.

Pokiaľ je návrh úplný, súd je povinný rozhodnúť o návrhu na vydanie príkazu na zablokovanie do desiatich pracovných dní, ak ide o zablokovanie pred vydaním rozsudku vo veci samej, alebo do piatich pracovných dní, ak ide o zablokovanie po vydaní rozsudku vo veci samej v prospech veriteľa. Súd vydáva príkaz na zablokovanie účtu na tlačive, ktoré nie je priamo prílohou tohto nariadenia, ako je to v prípade iných nariadení prijatých v rámci súdnej spolupráce v civilných veciach, ale je súčasťou osobitného vykonávacieho nariadenia Komisie.¹⁰

Dlžníkovi sa návrh na vydanie príkazu nedoručuje a súd s ním pred vykonaním príkazu na zablokovanie nekomunikuje. Po vykonaní európskeho

¹⁰ Vykonávacie nariadenie Komisie (EÚ) 2016/1823 z 10. októbra 2016, ktorým sa stanovujú tlačivá uvedené v nariadení Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 655/2014 o zavedení konania týkajúceho sa európskeho príkazu na zablokovanie účtov s cieľom uľahčiť cezhraničné vymáhanie pohľadávok v občianskych a obchodných veciach (Ú. v. EÚ L 283, 19. 10. 2016, s. 1).

příkazu na zablokovanie účtov sa dlžníkovi doručí samotný príkaz, ako aj návrh veriteľa na vydanie tohto príkazu spolu so všetkými písomnosťami, ktoré predložil súdu veriteľ.

Keďže nariadenie EPZU zjednocuje v Únii základné pravidlá na dosiahnutie vydania európskeho príkazu na zablokovanie účtov, takýto príkaz musí byť automaticky uznaný a vykonateľný v ostatných členských štátoch bez akéhokoľvek osobitného vnútroštátneho konania alebo exequaturu.¹¹ Na rozdiel od všeobecného režimu výkonu súdnych rozhodnutí v Európskej únii podľa nariadenia Brusel Ia nie je možné pri tomto príkaze namietat' jeho rozpor s verejným poriadkom štátu uznania alebo vykonania.

Nariadenie EPZU stanovuje podrobné pravidlá vykonania európskeho príkazu na zablokovanie účtov, aj pokiaľ ide o povinnosti banky, v ktorej je zablokovaný účet vedený, a náležitosti vyhlásenia o zablokovaní účtu.

4 Snaha o vyvážené postavenie veriteľa a dlžníka

Najvýznamnejším prvkom, ktorý posilňuje postavenie veriteľa, je skutočnosť, že konanie o vydaní príkazu prebieha ex parte, teda bez účasti dlžníka, a to až do okamihu vykonania príkazu, pričom do tohto okamihu je dokazovanie postavené predovšetkým na listinných a iných dôkazoch predložených veriteľom.

Okrem toho, pokiaľ veriteľ dosiahol v členskom štáte vydanie vykonateľného rozsudku v neprospech dlžníka, avšak nepozná konkrétne údaje o banke ani účte dlžníka v inom členskom štáte, môže v podanom návrhu na vydanie príkazu požiadať súd, aby tieto informácie o banke a účte získal prostredníctvom informačného orgánu štátu výkonu, pričom musí uviesť dôvody, pre ktoré sa domnieva, že dlžník má v danej banke účet. Veriteľ však musí konkrétne uviesť aspoň členský štát, v ktorom má údajne dlžník bankový účet.

Najvýznamnejším zásahom do procesných práv dlžníka v konaní o európskom príkaze na zablokovanie účtov je práve konanie ex parte. Nariadenie EPZU preto zavádza určité inštitúty, ktorých cieľom je nájsť rovnováhu

¹¹ Pozri bližšie JÚDOVÁ, E. Výkon cudzích rozhodnutí v SR a exequatur. In: *Notitiae Novae Facultatis Iuridicae*, roč. XVI. Banská Bystrica: Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2011.

medzi záujmami veriteľa a dlžníka, resp. zmierniť nevýhodné procesné postavenie dlžníka do okamihu vykonania príkazu na zablokovanie účtu. Z tohto dôvodu má dlžník v konaní o európskom príkaze na zablokovanie účtov určité nasledujúce povinnosti stanovené v nariadení EPZU.

Najvýznamnejším prvkom ochrany dlžníka proti zneužitiu európskeho príkazu na zablokovanie účtov je požadovanie zábezpeky od veriteľa. Táto zábezpeka má slúžiť na zabezpečenie prípadnej náhrady škody vzniknutej dlžníkovi v dôsledku vydania európskeho príkazu na zablokovanie účtov, ktorú zaviniť veriteľ. Podľa nariadenia EPZU by mala byť výška zábezpeky dostatočná na zabránenie zneužitia príkazu na zablokovanie účtov, avšak nariadenie výšku tejto zábezpeky ďalej bližšie nekonkretizuje. Zloženie zábezpeky má byť pravidlom predovšetkým v prípade, keď veriteľ podá návrh na vydanie príkazu pred vydaním rozsudku vo veci samej, pričom súd môže od nej upustiť iba výnimočne, napríklad ak je návrh veriteľa síce dôvodný, ale veriteľ nemá dostatočné finančné prostriedky alebo ak ide o pohľadávku z vyživovacej povinnosti alebo výplaty miezd alebo ide o malú pohľadávku. Súd však môže v prípade potreby vyžadovať zloženie zábezpeky aj v prípade, keď veriteľ podá návrh na vydanie príkazu po vydaní rozsudku vo veci samej, ktorý je v jeho prospech, napríklad ak tento rozsudok nie je ešte právoplatný alebo vykonateľný.

Veriteľ okrem toho vo všeobecnosti zodpovedá za akúkoľvek škodu, ktorú zavineným konaním spôsobil dlžníkovi v súvislosti s príkazom na zablokovanie účtu, pričom v nariadení EPZU sú stanovené niektoré prípady vyvrátenia domnienky zavinenia veriteľa, inak dôkazné bremeno zavinenia veriteľa znáša dlžník (pozri čl. 13 ods. 2 tohto nariadenia). Rozhodným právom pre posúdenie zodpovednosti veriteľa ako aj banky je právny poriadok štátu výkonu príkazu.

V rámci Európskej únie ďalej nesmie dôjsť k vydaniu viacerých príkazov na zablokovanie účtu voči tomu istému dlžníkovi na účely zabezpečenia uspokojenia tej istej pohľadávky. Pokiaľ sa stane, že výška pohľadávky bude zabezpečená viacerými príkazmi na zablokovanie účtov, sumy týchto príkazov by sa nemali prekryvať, teda ich súčet by nemal byť vyšší ako je suma zabezpečovanej pohľadávky. Súdny členských štátov nemajú k dispozícii nijaké centralizované informácie, na základe ktorých by si mohli túto skutočnosť

overit', preto sa môžu spoliehať iba na vyhlásenie veriteľa, ktorý je povinný informovať o týchto skutočnostiach súd rozhodujúci o príkaze na zablokovanie. Nepravdivosť takého vyhlásenia veriteľa by však zrejme vyšla najavo až na základe vyjadrenia dlžníka v čase, keď je už účet zablokovaný.

Okrem toho pokiaľ existujú popri sebe viaceré príkazy na zablokovanie proti tomu istému dlžníkovi alebo sa príkaz vzťahuje na viaceré účty a dôjde k zablokovaniu sumy, ktorá presahuje sumu uvedenú v príkaze na zablokovanie, je veriteľ povinný bezodkladne požiadať o uvoľnenie takej presahujúcej sumy.

Samotný dlžník má ďalej možnosť poskytnúť súdu namiesto zablokovanej sumy zábezpeku alebo inú prijateľnú záruku, na základe čoho súd po zohľadnení okolností zablokovanú sumu uvoľní.

Napokon dlžník môže podať proti príkazu na zablokovanie odôvodnené opravné prostriedky uvedené v nariadení EPZU, na základe ktorých môže žiadať zrušenie alebo zmenu príkazu na zablokovanie účtu.

5 Záver

Nariadenie EPZU zahŕňa režim automatického výkonu osobitného neodkladného opatrenia, na ktoré sa nevzťahujú všeobecné pravidlá výkonu súdneho rozhodnutia podľa nariadenia Brusel Ia, a v tejto súvislosti obsahuje aj neobyčajne podrobný opis výkonu európskeho príkazu na zablokovanie účtov.

Z pohľadu veriteľa treba za nedostatok tohto nariadenia považovať príliš špecifickú vecnú pôsobnosť, keďže sa vzťahuje iba na zablokovanie účtu, pričom veriteľa často potrebujú na zabezpečenie vymožitelnosti svojej pohľadávky predbežne zablokovať aj iný majetok dlžníka, nielen finančné prostriedky na jeho bankových účtoch.

Toto nariadenie obsahuje tiež zložitú definíciu cezhraničného sporu, pričom v prípade, keď bude veriteľ žiadať na súde svojho domovského štátu zablokovanie účtov dlžníka vo viacerých členských štátoch, avšak vrátane účtu vedeného v domovskom štáte, bude musieť podať dva samostatné návrhy na zablokovanie účtov, jeden podľa nariadenia EPZU a druhý podľa vnútroštátneho práva svojej krajiny.

Nariadenie EZPU pravdepodobne prinesie iba čiastočné zníženie časovej a finančnej náročnosti postupu veriteľa, keďže európsky príkaz na zablokovanie účtov je len neodkladným opatrením, ktoré musí byť spojené s konaním vo veci samej, na ktoré bude veriteľ potrebovať zrejme právnu pomoc spojenú s jazykovou prekážkou, pokiaľ také konanie nebude prebiehať v štáte jeho bydliska.

Ďalej je otázne, či zisťovanie údajov o účte dlžníka podľa článku 14 nariadenia EPZU patrí do právomoci Európskej únie stanovenej v článku 81 Zmluvy o fungovaní EÚ, ktorý sa týka súdnej spolupráce v občianskych veciach, a teda či článok 81 ods. 2 môže byť sám osebe právnym základom pre prijatie nariadenia EPZU.

Rovnako bude zaujímavé sledovať, či budú súdy členských štátov schopné dodržiavať krátke lehoty na vydanie príkazu na zablokovanie účtu.

Okrem toho napriek zjednoteniu pravidiel výkonu európskeho príkazu na zablokovanie účtov hrozí, že tento príkaz bude mať v jednotlivých členských štátoch rôzne účinky, keďže niektoré aspekty výkonu tohto príkazu sa podľa nariadenia EPZU predsa len spravujú vnútroštátnym právnym poriadkom, napríklad sumy vylúčené zo zaistenia alebo poradie európskeho príkazu na zablokovanie účtov vo vzťahu k iným predbežným opatreniam veriteľov.

Pokiaľ ide o napokon o slovenský zákon o európskom príkaze na zablokovanie účtov č. 54/2017 Z. z., ktorý bol prijatý na účely implementácie nariadenia EPZU mimo Civilného sporového poriadku, treba poukázať na ustanovenie o minimálnej výške zábezpeky (jedna tretina sumy, ktorá sa má zablokovat'¹²), ktoré nesporne obmedzuje voľnú úvahu súdu, ktorú mu ohľadom výšky zábezpeky dáva nariadenie EPZU, a preto môže byť toto vykonávacie ustanovenie v rozpore s ustanoveniami nariadenia. V tejto súvislosti treba pripomenúť, že členské štáty nemajú generálne splnomocnenie na prijímanie vykonávacích predpisov k nariadeniam Únie a môžu ich prijímať len na základe osobitného splnomocnenia uvedeného v úniomom nariadení a len v jeho medziach.

¹² Pozri § 3 ods. 1 tohto zákona.

Mnohé odpovede na vyššie uvedené otázky a nedostatky však zrejme naznačí až budúci výklad Súdneho dvora Európskej únie podaný k ustanoveniam nariadenia EPZU.

Literature

Dôvodová správa k návrhu nariadenia Európskeho parlamentu a Rady, ktorým sa v záujme uľahčenia cezhraničného vymáhania pohľadávok v občianskych a obchodných veciach vytvára európsky príkaz na zablokovanie účtov, KOM/2011/0445 v konečnom znení – 2011/0204 (COD).

JÚDOVÁ, E. Výkon cudzích rozhodnutí v SR a exequatur. In: *Notitiae Novae Facultatis Iuridicae*, roč. XVI. Banská Bystrica: Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2011, s. 143–156. ISBN 978-80-557-0127-1.

SLAŠŤAN, M. Mýtus európskeho konania s nízkou hodnotou sporu v praxi spotrebiteľských sporov na Slovensku. In: ROZEHNALOVÁ, N., K. DRLÍČKOVÁ a J. VALDHANS (eds.). *Dny práva 2014, Část III. Evropské mezinárodní právo soukromé: teorie vs. praxe*. Brno: Masarykova univerzita Brno, Acta Universitatis Brunensis Iuridica vol. 522, s. 200.

Contact – e-mail

michael.siman@paneurouni.com

Plusy a mínusy európskeho medzinárodného práva súkromného¹

Miroslav Slašťan

Právnická fakulta, Univerzita Komenského, Slovenská republika

Abstract in original language

Unifikácia a kodifikácia práva, rôznorodosť pojmov, Babylon posilnenej spolupráce, selektivita vzťahov k medzinárodnému a vnútroštátnemu právu, rôzna systematika a spracovanie právnej úpravy, precedenčný nárast a jeho výhody či skôr nevýhody, sú vybrané aktuálne otázky justičnej spolupráce v civilných veciach medzi členskými štátmi EÚ, analyzované v príspevku kriticky a cez optiku slovenskej reality.

Keywords in original language

Justičná spolupráca; civilné veci; Európska únia, Brusel Ia; Brusel IIa; judikatúra; Súdny dvor; posilnená spolupráca; medzinárodné zmluvy; nariadenia; právomoc.

Abstract

Partial codification and recodification, diversity of concepts, Babel of enhanced co-operation, selectivity of relations with international and national law, various systematic and processing of legal provisions, increase of case-law and its advantages or disadvantages, are selected current issues of judicial cooperation in civil matters between EU Member States, analyzed in this article critically and through the optics of Slovak reality.

Keywords

Judicial Cooperation; Civil Matters; European Union, Brussels Ia; Brussels IIa; Case-law; Court of Justice; Enhanced Cooperation; International Treaties; Regulation; Jurisdiction.

¹ Tento príspevok je podporovaný Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-14-0852.

1 Úskalia vzniku európskeho medzinárodného práva súkromného

Kreovanie Európskeho spoločenstva pre uhlie a oceľ², Európskeho spoločenstva pre atómovú energiu³ a najmä Európskeho hospodárskeho spoločenstva⁴ so sebou prinieslo aj vznik nových právnych odvetví vrátane nahradenia množstva právnych predpisov členských štátov.

Prijímanie komunitárneho práva v oblasti medzinárodného práva súkromného členských štátov (dnes európske medzinárodné právo súkromné, ďalej aj „EMPS“) pôvodné zakladajúce zmluvy nepredpokladali. Jediným a nepresným právnym základom bolo ustanovenie čl. 220 ZEHS, podľa ktorého *„členské štáty začnú medzi sebou v prípade potreby rokovania s cieľom zabezpečiť pre svojich štátnych príslušníkov zjednodušenie predpisov upravujúcich vzájomné uznávanie a výkon súdnych rozhodnutí a rozhodcovských nálezov“*. Rovnaké ustanovenie tiež vyzývalo zabezpečiť vzájomné uznávanie spoločností, zachovávanie právnej subjektivity v prípade premiestnenia sídla z jedného štátu do druhého a možnosť fúzií spoločností, ktoré sa spravujú právom rôznych členských štátov. Výsledkom rokovaní pritom mali byť medzinárodné zmluvy, ktorých vzťah ku komunitárnemu právu nebol celkom jasný.⁵

Naviac predpoklad prijatia medzinárodnej zmluvy ku vzájomnému uznávaniu a výkonu rozhodcovských nálezov sa prakticky ihneď pod vzniku EHS vyčerpal a síce úplne mimo nových európskych organizácií a komunitárneho práva. **Dohovor o uznaní a výkone cudzích rozhodcovských rozhodnutí z New Yorku** bol podpísaný dňa 10. júna 1958 aj zo strany všetkých šiestich pôvodných zakladajúcich členských štátov⁶, vrátane ďalších

² Zmluva o založení Európskeho spoločenstva pre uhlie a oceľ z roku 1951, platná od 23. 7. 1952.

³ Zmluva o založení Európskeho spoločenstva pre atómovú energiu z roku 1957, platná od 1. 1. 1958.

⁴ Zmluva o založení Európskeho hospodárskeho spoločenstva (ZEHS) z roku 1957, platná od 1. 1. 1958, premenovaná Zmluvou o EÚ (Maastrichtskou zmluvou, ďalej len „ZEU“) na Zmluvu o založení Európskeho spoločenstva (ZES) od 1. 11. 1993 a naposledy premenovaná Lisabonskou zmluvou platnou od 1. 12. 2009 na Zmluvu o fungovaní Európskej únie (ZFEÚ).

⁵ Podľa výslovného znenia právneho základu čl. 220 ZEHS prijaté medzinárodné zmluvy neboli výsledkom legislatívnej činnosti inštitúcií ES, teda nemohli byť prameňom komunitárneho práva.

⁶ Pozri DRLÍČKOVÁ, K. *Vliv legis arbitri na uznání a výkon cizího rozhodčího nálezu*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 79 a nasl.

vtedy nečlenských štátov.⁷ Na úrovni komunitárneho práva či členských štátov EHS vôbec, nemalo zmysel problematiku uznávania rozhodcovských rozhodnutí nijako duplicitne upravovať.⁸

Musíme však konštatovať, že ZEHS z roku 1958, ktorá zaviedla vnútorný trh a voľný pohyb tovaru, osôb, služieb, kapitálu, známeho tiež ako „štyri slobody“, predpokladala tiež zaviesť voľný pohyb súdnych a rozhodcovských rozhodnutí (ich uznávanie a výkon kdekoľvek v EHS, teda de facto voľný pohyb exekučných titulov). Táto piata sloboda sa postupne ukázala ako kľúčový prvok na posilnenie cezhraničnej vymáhateľnosti práva a predpoklad efektívneho uplatňovania **základných štyroch slobôd** vôbec.

Nakoniec až po dekáde⁹ dochádza k uzatvoreniu (**Bruselského**) **Dohovoru o súdnej právomoci a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach**, v zmysle čl. 220 ZEHS, ktorý nadobúda platnosť až od 1. 2. 1973.¹⁰ Bruselský dohovor sa nakoniec stáva de facto prameňom komunitárneho práva, nakoľko ešte pred jeho platnosťou členské štáty uzatvárajú **Protokol o výklade Bruselského dohovoru Súdnym dvorom Európskych spoločenstiev**.¹¹ Súdny dvor ako inštitúcia Európskych spoločenstiev sa ujíma svojich právomocí a aplikuje Bruselský dohovor podľa výkladových metód komunitárneho práva.

Pôsobnosť Bruselského dohovoru viac-menej pokrývala vtedajšiu predstavu oblasti vnútorného trhu a fungovania štyroch slobôd, najmä hospodárskej (komerčnej) výmene tovarov, kapitálu, služieb a čiastočne aj pohybu osôb (do vecnej pôsobnosti dohovoru spadalo napríklad aj výživné).

Na rozdiel od splnomocnenia čl. 220 ZEHS však Bruselský dohovor upravuje aj **medzinárodnú právomoc súdov členských štátov**, nielen oblasť

⁷ Aj ČSR podpísala Dohovor v ten istý deň a tento nadobudol účinnosť dňa 10. 10. 1959 (pozri vyhlášku 74/1959 Zb. zo 6. 11. 1959).

⁸ Napriek tomu uznávanie rozhodcovských rozhodnutí v kontexte práva EÚ tvorilo naďalej otvorenú otázku. Viac: KYSELOVSKÁ, T. Interakce rozhodčího řízení a evropského práva. In: *Dny Práva - 2009 - Days of Law: The Conference Proceedings*. 1. vyd. Brno: Brno: Masaryk Univeristy, 2009, s. 1764 a nasl.

⁹ Expertná komisia na jeho prípravu začala pracovať už v roku 1960.

¹⁰ Postupne zmenený a doplnený dohovormi o prístupí nových členských štátov k tomtu dohovoru (Ú. v. ES L 299, 31. 12. 1972, s. 32, Ú. v. ES L 304, 30. 10. 1978, s. 1, Ú. v. ES L 388, 31. 12. 1982, s. 1, Ú. v. ES L 285, 3. 10. 1989, s. 1, Ú. v. ES C 15, 15. 1. 1997, s. 1. Text úplného znenia pozri v Ú. v. ES C 27, 26. 1. 1998, s. 1).

¹¹ Tento Protokol bol odpísaný v Luxemburgu 3. júna 1971 a účinnosť nadobudol spolu s Dohovorom v rovnaký deň (1. 2. 1973).

uznávania a výkonu súdnych rozhodnutí, čo výslovne nezdôvodňuje ani Jenardova správa.¹²

Tento postup má iste svoje ľudskoprávne ratio spočívajúce v stanovení základného(prvotného), predvídateľného a ktorýmkoľvek súdom ihneď overiteľného predpokladu pre uznanie/výkon cudzieho súdneho rozhodnutia – dodržanie **práva na zákonného sudcu v cezhraničnom súdnom spore**, teda najskôr práva na sudcu z konkrétneho štátu (nielen konkrétneho súdu a sudcu v tomto štáte). Logickým predpokladom pre uznávacie konanie je tak stanovenie spoločných pravidiel a hodnôt pre dodržanie práva na zákonného sudcu, ako *condictio sine qua non* pre extra teritoriálne rozšírenie účinkov takéhoto súdneho rozhodnutia.

Druhým legislatívnym krokom bolo prijatie **(Rímskeho) Dohovor o rozhodnom práve pre zmluvné záväzky** z 19. 6. 1980¹³, ktorý nadobudol platnosť až 1. 4. 1991.¹⁴ Dohovor v krátkej preambule neuvádza svoj právny základ a odkazuje na „*snahu pokračovať v oblasti medzinárodného práva súkromného v práci na harmonizácii práva, ktorá sa začala v rámci Spoločenstva, predovšetkým v oblasti právomoci súdov a výkonu rozsudkov*“.

O desať rokov neskôr článok 220 ZEHS nestačil ani pri uzatvorení **(Lugánskeho) Dohovoru o právomoci a uznávaní a výkone súdnych rozhodnutí v občianskych a obchodných veciach**,¹⁵ ktorý nadobudol platnosť 1. januára 1992 a tradične sa označuje ako „paralelný dohovor“¹⁶ k Bruselskému dohovoru, in concreto rozšírenie spoločných pravidiel určovania právomoci, uznávania a výkonu súdnych rozhodnutí aj na niektoré členské štáty Európskeho združenia voľného obchodu (Nórsko, Island, Švajčiarsko, Švédsko, Rakúsko, Fínsko)¹⁷. Späťotť Európskych spoločenstiev

¹² Správa Paula Jenarda o Dohovore o súdnej právomoci a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach, uverejnená v Ú.v. 1979, C 59/1, považovaná za „dôvodovú správu“ k tomuto dohovoru.

¹³ Ú.v. L 266, 9. 10. 1980, s. 1–19.

¹⁴ Dohovor sa uplatňoval od 1. augusta 2006 aj v SR (Ú.v. EÚ C 169, 8. 7. 2005, s. 10).

¹⁵ Ú.v. ES 1988, L 319, 25. 11. 1988.

¹⁶ Pozri Správu P. Jenarda a G. Mollera o Dohovore o súdnej právomoci a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach podpísanom v Lugane dňa 16. 9. 1988, uverejnená v Ú.v. 1990, C 189/57.

¹⁷ Takmer dve tretiny obchodnej výmeny štátov EZVO sa po jeho vzniku týkalo členských štátov Európskych spoločenstiev. V rokoch 1972–1973 členské štáty EZVO so štátmi Európskych spoločenstiev uzatvárajú dvojstranné zmluvy o voľnom obchode.

a Európskeho združenia voľného obchodu sa nevyhnutne prejavila analogicky ako v EHS samotných, aj v potrebe spoločných pravidiel v oblasti uznávania a výkonu súdnych rozhodnutí.

Napriek existencii troch dohovorov, ktoré boli prameňom komunitárneho práva *sui generis* a objavení potreby harmonizovať MPS členských štátov ES a EZVO, nepriniesla žiadnu ďalšiu pozitívnu zmenu ani podstatná novelizácia primárneho práva Jednotným európskym aktom (JEA)¹⁸ a neskôr Maastrichtskou zmluvou.¹⁹

Zmluva o EÚ (ZEÚ) totiž nakoniec neúspešne zdvojila právny základ EMPS aj do tejto zmluvy, mimo komunitárneho práva (mimo ZES). Tretí pilier EÚ v čl. K.1 zakotvil aj samostatnú „*súdnu spoluprácu v občianskych veciach*“, pričom podľa čl. K.3 písm. a) a b) bola Rada ako inštitúcia EÚ oprávnená „*zaujímať spoločnú pozíciu a vhodnou formou a postupom podporovať akúkoľvek spoluprácu...*“ resp. „*prijímať spoločné postupy*“, čo znamenalo nakoniec len bezzubé deklarácie. Článok K.3 písm. c) tak len odkázal na jestvujúcu možnosť a rešpektujúc článok 220 ZES, vypracovať zo strany Rady dohovory, ktoré „*odporučiť členským štátom na prijatie v súlade s ich ústavnými predpismi*“. Na základe článku K.3 ZEÚ, resp. skôr 220 ZES tak boli schválené v rokoch 1995 až 1998 ďalšie tri dohovory, ktoré pre zdĺhavé ratifikácie nikdy nenadobudli platnosť.²⁰

Ak teda mal JEA vytvoriť priestor pre dokončenie vnútorného trhu²¹, úlohou ZEÚ bola jeho politizácia a rozšírenie jeho dosahu na ďalšie oblasti spolupráce členských štátov aj v ne hospodárskych oblastiach. Oblasť európskeho medzinárodného práva súkromného, ktorá bola potrebná primárne na hospodárske oblasti fungovania vnútorného trhu, tak ďalej ostala bez adekvátnej právneho základu.

Až prijatie Amsterdamskej zmluvy²² vyriešilo situáciu jednoznačnou komunitarizáciou právneho základu MPS členských štátov, keď justičná spolupráca

¹⁸ Podpísaný v dňoch 17. 2. a 28. 2. 1986 a platný od 1. 7. 1987.

¹⁹ (Maastrichtská) Zmluva o EÚ bola podpísaná 7. 2. 1992.

²⁰ Dohovor o doručovaní súdnych a mimosúdnych písomností vo veciach občianskych a obchodných, Dohovor o právomoci, uznaní a výkonu rozhodnutí vo veciach manželských (Dohovor Brusel II) a Dohovor o konaniach o nesolventnosti. Pozri: Šiman, M.: Európske úpadkové právo. In: *Obchodné právo*, 2005, roč. 6, č. 1–2, s. 128.

²¹ JEA zakotvil povinnosť EHS „*prijímať opatrenia s cieľom postupne vytvárať vnútorný trh v priebehu obdobia, ktoré sa končí 31. decembra 1992*“ (nový čl. 8a ZEHS).

²² Podpísaná dňa 2. 10. 1997 a platná od 1. 5. 1999.

v civilných veciach bola vyňatá z tretieho piliera EÚ²³ a nové ustanovenie článku 65 ZES umožnilo ďalej už prijímať záväzné akty sekundárneho práva (najmä nariadenia a smernice), teda „*potrebné pre správne fungovanie vnútorného trhu, zabráňajúce zlepšenie a zjednodušenie:*

- a) *systemu cezhraničného doručovania súdnych a mimosúdnych dokumentov;*
- b) *spolupráce pri získavaní dôkazov;*
- c) *uznávanie a výkon rozhodnutí v občianskoprávných a obchodných veciach, vrátane rozhodnutí v mimosúdne riešených veciach;*
- d) *podporu zlučiteľnosti pravidiel uplatniteľných v členských štátoch týkajúcich sa kolíznych noriem a sporov o príslušnosť;*
- e) *odstraňovanie prekážok riadneho fungovania občianskoprávneho konania, ak je to nutné, podporovaním zlučiteľnosti pravidiel občianskeho súdneho konania uplatniteľného v členských štátoch.“*

Len rok od nadobudnutia platnosti Amsterdamskej zmluvy sú prijímané prvé tri kľúčové nariadenia:

1. nariadenie Rady (ES) č. 1347/2000 z 29. 5. 2000 o príslušnosti a uznávaní a výkone rozhodnutí vo veciach manželských a vo veciach rodičovskej zodpovednosti oboch manželov k deťom – tzv. nariadenie Brusel II,
2. nariadenie Rady (ES) č. 1346/2000 z 29. 5. 2000 o úpadkovom konaní a
3. nariadenie Rady (ES) č. 44/2001 z 22. 12. 2000 o príslušnosti a uznávaní a výkone súdnych rozhodnutí v občianskych a obchodných veciach – tzv. nariadenie Brusel I (nahrádzajúce Bruselský dohovor s výnimkou pre Dánsko).

Nakoniec posledná revízia primárneho práva zavedená Lisabonskou zmluvou z roku 2007²⁴ upravila právny základ európskeho medzinárodného práva súkromného značne rozpačito. Síce výslovne formuluje na úrovni normy najvyššej právnej sily zásadu vzájomného uznávania súdnych a mimosúdnych rozhodnutí (čl. 81 ods. 1 ZFEÚ), oslabuje kontext prijímaných opatrení vo väzbe na fungovanie vnútorného trhu, ruší obmedzenie prístupu

²³ Tretí pilier EÚ, zakotvený ZEU, sa premenoval na „*policijnú a súdnu spoluprácu v trestných veciach*“.

²⁴ Lisabonská zmluva nadobudla platnosť dňa 1. 12. 2009.

k prejudiciálnemu konaniu pre prvostupňové súdy²⁵ a skôr obrazne rozširuje oblasť možných opatrení o alternatívne metódy riešenia sporov a podporu vzdelávania sudcov a justičných pracovníkov v oblasti EMPS (čo sa fakticky deje aj bez tohto splnomocnenia dávno pred prijatím Lisabonskej zmluvy).

Jasným krokom späť je však zavedenie dvoch legislatívnych postupov v oblasti EMPS:

1. mimoriadny legislatívny postup na opatrenia týkajúce sa **rodinného práva**, ktoré majú cezhraničné dôsledky (jednomyselnosť Rady po porade s Európskym parlamentom) a
2. riadny legislatívny postup na všetky ostatné opatrenia týkajúce sa EMPS.

Ako uvedenie ďalej, výsledkom bude nemožnosť pokračovať v harmonizácii noriem EMPS naprieč všetkými členskými štátmi (mimo Dánska, Spojeného kráľovstva a Írska) v oblasti rodinného práva, vrátane Slovenskej republiky.²⁶

2 Unifikácia, kodifikácia a pojmológia európskeho medzinárodného práva súkromného

Medzinárodné právo súkromné Slovenskej republiky je vystavené značnej **unifikácii** noriem najmä v oblasti kolíznej a procesnej úpravy.²⁷ Tá od vstupu SR do Európskej únie v roku 2004 už menej súvisí s unifikáciou týchto noriem v rámci **Haagskej konferencie medzinárodného práva súkromného**.

Unifikácia EMPS znamená nahradenie vnútroštátnej právnej úpravy normami Európskej únie, ktoré majú nielen prednosť pred normami členských štátov, nahrádzajú nimi uzatvorené vzájomné bilaterálne medzinárodné zmluvy, ale rozširujú svoju pôsobnosť aj na všetky (najmä mimouniové) právne vzťahy a situácie s cudzím prvkom.²⁸

²⁵ Porovnaj čl. 68 ZES v znení Amsterdamskej zmluvy.

²⁶ K postoju Slovenskej republiky k nariadeniu Rím III pozri bližšie BURDOVÁ, K. Posilnená spolupráca v oblasti rozhodného práva pre rozvod a Slovenská republika. In: *Milníky práva v stredoeurópskom priestore 2017*. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2017, s. 157–167.

²⁷ Pozri analogicky v ČR: ROZEHNALOVÁ, N., K. DRLIČKOVÁ, T. KYSELOVSKÁ a J. VALDHANS. *Úvod do mezinárodního práva soukromého*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017, s. 69.

²⁸ Príkladom nech je použitie dohody o prorogácii – právomoci súdu SR podľa čl. 25, alebo určenie právomoci súdu SR v konaniach o vecné práva k nehnuteľnostiam podľa čl. 23 nariadenia Brusel I rec.

Najviac oblasť medzinárodného práva súkromného predstavuje *právne odvetvie*, ktoré sa teší významnej miere **kodifikácie**²⁹, ktorá je vlastná členským štátom EÚ, Slovenskú republiku nevynímajúc. Je snáď logická otázka, prečo v prostredí kodifikovaných noriem MPS a ich následnej unifikácii na úrovni EÚ, neexistuje jediný úniový právny predpis?³⁰

Kodifikácia EMPS by tak mala zahŕňať snahu o riešenie jedného alebo podobných právnych inštitútov jediným aktom EÚ, najmä nariadením. Táto mala optimistické vyhliadky prijatím Bruselského dohovoru, ktorý upravoval celú oblasť civilných vecí, s výnimkou osobného štatútu, dedičských vecí, majetkových vecí týkajúcich sa manželských vzťahov, insolvenčného a rozhodcovského konania (čl. 1). Takto stručné a jasné negatívne vymedzenie vecnej pôsobnosti (v rámci občianskych a obchodných vecí) už ďalej nenájdeme v žiadnom ďalšom predpise EÚ.

Nádej aspoň čiastočnej kodifikácie EMPS prakticky ihneď ukončil Rímsky dohovor, ktorý sa obmedzil na jednotnú úpravu kolíznej problematiky len vo veciach zmluvných záväzkových vzťahov.

Dnešná tendencia na poli EMPS je tak prejavom toho, čo by na úrovni vnútroštátnej právnej úpravy podliehalo neustálej kritike. Nastolený trend v EMPS je nutné označiť ako postupné oddeľovanie jednotlivých otázok MPS a inštitútov do samostatných predpisov EÚ, navyiac prepojených s medzinárodnými zmluvami členských štátov a medzinárodnými zmluvami uzatvorenými EÚ. V tomto smere možno pozitívne vnímať jedine stanovisko Súdneho dvora 1/13 zo 14. októbra 2014, ktorý rozhodnutím, že ustanovenia nariadenia Brusel II vo veľkej časti pokrývajú konania, ktoré upravuje Haagsky dohovor z roku 1980, určil, že pravidlá Únie sa vzťahujú na celý tento dohovor. Teda aj pristúpenie tretieho štátu k Haagskemu dohovoru z roku 1980 patrí do výlučnej právomoci Únie, tzn. právomoc uzatvárať medzinárodné zmluvy v oblasti MPS je na strane členských štátov takmer vylúčená.

²⁹ Pozri aj ROZEHNALOVÁ, N. *Instituty českého mezinárodního práva soukromého*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 17 a nasl.

³⁰ Podobne aj HRNČÍŘIKOVÁ, M. Unifikace obecné části mezinárodního práva soukromého – reálná výzva pro EU. In: ROZEHNALOVÁ, N., K. DRLÍČKOVÁ a J. VALDHANS. (eds). *Dny práva 2016. Část IV. Kodifikace obecné části kolizního práva – cesta či omyl?* Brno: Masarykova univerzita, 2017, s. 82.

Pravdaže následne sa natíska otázka, aký má zmysel účasť samotných členských štátov na viacerých prácach Haagskej konferencie medzinárodného práva súkromného, pričom niektorí dlhoroční zástupcovia z viacerých štátov označili situáciu po roku 2013 medzi členskými štátmi a EÚ na rokovaníach konferencie za napätú.³¹

Predpokladom úspešnej unifikácie noriem EMPS je precíznosť právnej úpravy danej aj používaním ustálených pojmov. EMPS napríklad nepozná jednotné vymedzenie cezhraničného/cudzieho prvku a viaceré pojmy v nariadeniach EMPS podliehajú dlhoročnej snahe o ustálený výklad zo strany Súdneho dvora.

Pojmológia EMPS nepatrí medzi bezproblémovú oblasť EMPS. Všeobecne právo EÚ ako celok vzniká v multilingválnom prostredí, takže podstatný je aj aspekt viacerých možných odlišných či protichodných jazykových znení tej istej normy EMPS. V tomto ohľade platí jasné a notoricky známe výkladové pravidlo Súdneho dvora, podľa ktorého sú vnútroštátne súdy povinné dodržať požiadavku jednotnej aplikácie a jednotnej interpretácie úniového práva, na základe ktorej je potrebné text úniového predpisu skúmať vo všetkých jeho úradných jazykových verziách a vziať do úvahy skutočný úmysel zákonodarcu a cieľ samotného predpisu.³² V prípade rozporu medzi rôznymi jazykovými zneniami textu právneho aktu EÚ, musí sa predmetné ustanovenie vykladať v závislosti od všeobecnej systematiky a účelu právneho predpisu, ktorého je súčasťou.³³

EMPS má z hľadiska používania a výkladu právnych pojmov ďalej odlišné postavenie v tom zmysle, že niektoré normy odkazujú na legálne definície pojmov vo vnútroštátnom práve³⁴, alebo odkazujú na normy medzinárodného práva, najmä už desaťročia platných a používaných medzinárodných zmlúv.

³¹ Nejasnú situáciu vidím napríklad v oblastiach, kde EÚ prijala nariadenie len v rámci posilnenej spolupráce, ktoré sa neuplatňuje na území viacerých členských štátov, vrátane Slovenskej republiky (napr. kolízna úprava rozvodu) a následne vzťah medzi zastupovaním záujmov EÚ a členských štátov v rámci Haagskej konferencie.

³² Rozsudok Súdneho dvora 1. 4. 2004, *Borgmann*, C-1/02, Zb. s. I-3219, odsek 25 alebo najmä rozsudok Súdneho dvora zo 6. 10. 1982, *Cilfit*, 283/81, Zb. s. 3415, odsek 18.

³³ Rozsudky Súdneho dvora z 27. októbra 1977, *Bouchereau*, 30/77, Zb. s. 1999, bod 14; zo 7. decembra 2000, *Taliano/Komisija*, C-482/98, Zb. s. I-10861, bod 49, a z 1. apríla 2004, *Borgmann*, C-1/02, Zb. s. I-3219, bod 25.

³⁴ Pozri čl. 62 ods. 1, pokiaľ ide o určenie „bydliska“ podľa práva lex fori a čl. 62 ods. 2, pokiaľ má strana sporu mať bydlisko v inom členskom štáte než kde sa nachádza konajúci súd.

3 Územná pôsobnosť európskeho medzinárodného práva súkromného a Babylon posilnenej spolupráce

Od platnosti Lisabonskej zmluvy je územná pôsobnosť primárneho práva EÚ rámcovo upravená článkom 52 Zmluvy o EÚ a ďalej článkami 349 a 355 ZFEÚ. Európska únia nedisponuje svojim vlastným územím, ale pri pôsobnosti únieového práva odkazuje na územie svojich členských štátov.³⁵ Územná pôsobnosť aj primárneho práva Únie je tak značne dynamická a dokonca nemusí vyžadovať zmenu zakladajúcich zmlúv.³⁶

Naviac je v súlade so zakladajúcimi zmluvami možné, aby ktorýkoľvek prameň práva Únie (najmä sekundárneho) nebol na území členského štátu záväzný. Aj samotné primárne právo pripúšťa trvalé derogácie niektorých svojich ustanovení na území napríklad **Dánska, Írska** alebo **Spojeného kráľovstva** na základe využitia tzv. *opt-out*, resp. *opt-in* doložky, ktorá musí byť výslovne uvedená v zakladajúcich zmluvách. Ako príklad možno uviesť viaceré ustanovenia práva Únie upravujúce hospodársku a menovú úniu, ktoré nie sú záväzné pre Spojené kráľovstvo a Dánsko v súlade s Protokolmi č. 15 a 16 pripojenými k zakladajúcim zmluvám.

Podobne na základe **Protokolu č. 21** sa Spojené kráľovstvo a Írsko nemusia podieľať na prijímaní sekundárneho práva v oblasti priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti podľa hlavy V tretej časti ZFEÚ, pričom prijaté akty v tejto oblasti nie sú na ich území záväzné. Podobná výnimka je ustanovená pre Dánsko v súlade s **Protokolom č. 22**. Uvedené znamená, že EMPS nepočíta s pôsobnosťou nariadení v oblasti EMPS na území Dánska (kategoricke) a len potenciálne na území Spojeného kráľovstva a Írska. O rozhodnutiach Írska a Spojeného kráľovstva a následnom uplatňovaní nariadení sa dozvedáme v recitáloch jednotlivých nariadení. Tak napríklad recitál 45 **nariadenia Rím I**³⁷ oznamuje, že „v súlade s článkami 1 a 2 Protokolu o posta-

³⁵ SIMAN, M. a M. SLAŠŤAN. *Právo Európskej únie: inštitucionálny systém a právny poriadok Únie s judikatúrou*. 1. vyd. Bratislava: EUROIRIS – Európske právne centrum, 2012, s. 101.

³⁶ Príkladom môže byť rozšírenie pôsobnosti zmlúv na územie bývalej Nemeckej demokratickej republiky 3. 10. 1990 (Rada však prijala viacero prechodných opatrení v súvislosti s uplatňovaním sekundárneho práva na území bývalej NDR; pozri sériu nariadení uverejnených v Ú.v. L 353, 17. 12. 1990). Podobný scenár sa predpokladá aj v prípade znovuzjednotenia Cypru.

³⁷ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 zo 17. júna 2008 o rozhodnom práve pre zmluvné záväzky (Rím I), Ú.v. L 177, 4. 7. 2008, s. 6 – 16.

vení Spojeného kráľovstva a Írska... sa Spojené kráľovstvo nezúčastňuje na prijatí tohto nariadenia, nie je ním viazané a nepodlieha jeho uplatňovaniu“.

Avšak mesiac od prijatia nariadenia Rím I si Spojené kráľovstvo svoju neúčast' na prijímaní a následnom uplatňovaní nariadenia rozmyslelo a oznámilo Komisii listom z 24. júla 2008 svoj zámer prijať nariadenie Rím I a zúčastňovať sa na ňom. Nariadenie Rím I sa následne uplatňuje od 17. decembra 2009 aj v Spojenom kráľovstve.³⁸

Tento postup Spojeného kráľovstva nebol ojedinelý a zopakoval sa napríklad aj pri prijímaní **nariadenia č. 4/2009** z 18. decembra 2008 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a o spolupráci vo veciach vyživovacej povinnosti.

Naviac Hlava IV Zmluvy o EÚ (čl. 20) umožňuje v rámci **posilnenej spolupráce** prijímať akty záväzné len pre niektoré členské štáty. Inštitút posilnenej spolupráce, ktorý zakotvila Amsterdamská zmluva, umožňuje členským štátom zaviesť medzi sebou užšiu spoluprácu a prijať akt v tých prípadoch, kedy nie je možné dosiahnuť jeho akceptáciu na základe všeobecných legislatívnych pravidiel (najmä v prípade vyžadovanej jednomyselnosti počas schvaľovania). Je vždy otvorená pre všetky členské štáty (pozri čl. 20 ZEÚ, čl. 326 až 334 ZFEÚ). Rozhodnutie, ktorým sa povoľuje posilnená spolupráca, prijme Rada ako poslednú možnosť, keď sa zistí, že ciele takejto spolupráce nemôže Únia ako celok dosiahnuť v primeranom čase a za predpokladu, že sa na nej zúčastní najmenej deväť členských štátov.³⁹ Všetci členovia Rady sa môžu zúčastniť na jej rokovaníach, ale hlasovania sa zúčastňujú len členovia Rady zastupujúci členské štáty, ktoré sa zúčastňujú na posilnenej spolupráci.

Ako príklad možno uviesť prijaté nariadenie Rady (EÚ) č. 1259/2010 z 20. decembra 2010, ktorým sa vykonáva posilnená spolupráca v oblasti rozhodného práva pre rozvod a rozľuku (nariadenie Rím III).⁴⁰ Opäť len z recitálu č. 6 sa dozvedáme, že „*Belgicko, Bulbarsko Grécko, Španielsko, Francúzsko, Taliansko, Lotyšsko, Luxembursko, Maďarsko, Malta, Rakúsko, Portugalsko, Rumunsko a Slovinsko predložili Komisii žiadosť, v ktorej uvádzajú, že majú v úmysle*

³⁸ Pozri Rozhodnutie Komisie z 22. decembra 2008 o žiadosti Spojeného kráľovstva prijať nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 o rozhodnom práve pre zmluvné záväzky (Rím I), Ú. v. EÚ, L 10, 15. 1. 2009.

³⁹ Rada sa uznáva v súlade s postupom ustanoveným v článku 329 ZFEÚ.

⁴⁰ Ú. v. EÚ L 343, 29. 12. 2010, s. 10 a nasl.

nadviazať medzi sebou posilnenú spoluprácu v oblasti rozhodného práva v manželských veciach. Grécko vzalo 3. marca 2010 svoju žiadosť späť“. Táto informácia z nariadenia Rím II však už dávno nie je aktuálna.

Občania EÚ následne nemajú veľa možností zistiť, že územná pôsobnosť nariadenia Rím III bola rozšírená rozhodnutiami Komisie č. 2012/714/EÚ⁴¹, č. 2014/39/EÚ⁴² a č. 2016/1366⁴³ o Litvu, Grécko a Estónsko. Babylon však pokračuje v osobitnej časovej pôsobnosti nariadenia Rím III pre každý uvedený členský štát s možnými výnimkami.

Následne otázka, na území ktorých členských štátov EÚ je nariadenie Rím III záväzné a uplatniteľné, je doslova každodenná a vyplýva z jednoduchého schvaľovacieho procesu, výsledok ktorého sa sudca či advokát dozvedá skôr náhodne, resp. pri operatívnom študovaní Úradného vestníka EÚ a nie napríklad zo záverečných ustanovení konsolidovaných znení nariadenia.

Podobný osud posilnenej spolupráce postihlo aj nariadenie Rady (EÚ) 2016/1103 z 24. júna 2016, ktorým sa vykonáva posilnená spolupráca v oblasti právomoci, rozhodného práva a uznávania a výkonu rozhodnutí vo veciach majetkových režimov manželov.⁴⁴

4 Judikatúra Súdneho dvora, možnosti jej sledovania a predvídateľnosti

Špecifikom európskeho medzinárodného práva súkromného je jednotná záväzná interpretácia jeho noriem, teda jav, s ktorým sa v oblasti univerzálnej

⁴¹ Rozhodnutie z 21. novembra 2012, ktorým sa potvrdzuje účasť Litvy na posilnenej spolupráci v oblasti rozhodného práva pre rozvod a rozluku.

⁴² Rozhodnutie z 27. januára 2014, ktorým sa potvrdzuje účasť Grécka na posilnenej spolupráci v oblasti rozhodného práva pre rozvod a rozluku.

⁴³ Rozhodnutie z 10. augusta 2016, ktorým sa potvrdzuje účasť Estónska na posilnenej spolupráci v oblasti rozhodného práva pre rozvod a rozluku.

⁴⁴ Relevantný na rozlíštenie územnej pôsobnosti nariadenia je recitál č. 11: Od decembra 2015 do februára 2016 adresovali Belgicko, Bulharsko, Česká republika, Nemecko, Grécko, Španielsko, Francúzsko, Chorvátsko, Taliansko, Luxembursko, Malta, Holandsko, Rakúsko, Portugalsko, Slovinsko, Fínsko a Švédsko Komisii žiadosti, v ktorých uviedli, že chcú nadviazať posilnenú spoluprácu v oblasti majetkových pomerov medzinárodných párov, a to najmä pokiaľ ide o právomoc, rozhodné právo, uznávanie a výkon rozhodnutí vo veciach majetkových režimov manželov a právomoc, rozhodné právo, uznávanie a výkon rozhodnutí vo veciach majetkových dôsledkov registrovaných partnerstiev, a požiadať Komisiu, aby predložila Rade návrh na tento účel. Cyprus v liste adresovanom Komisii v marci 2016 vyjadril svoje želanie nadviazať posilnenú spoluprácu; Cyprus toto želanie znovu zdôraznil na rokovaní v Rade.

unifikácie nestretávame.⁴⁵ Judikatúra Súdneho dvora bola významná už pri základnom a pôvodnom prameni EMPS, ktorým bol Bruselský dohovor. Uviedli sme, že práve *Protokol o výklade Bruselského dohovoru Súdny dvorom Európskych spoločností* umožnil Súdnemu dvoru rozhodovať v prejudiciálnom konaní o výklade Bruselského dohovoru a umožnil tak jeho „komunitarizáciu“ (pozri čl. 1 Protokolu).

Možnosť podať prejudiciálnu otázku k výkladu Bruselského dohovoru však bola obmedzená pre odvolacie súdy a najvyššie súdy členských štátov. Prvé otázky tak prichádzajú z Belgicka a Holandska v roku 1976.⁴⁶ Celkovo ich do takmer úplného nahradenia Bruselského dohovoru nariadením 44/2001 bolo viac než 100, teda za obdobie možného výkladu Dohovoru približne 5 otázok ročne.

V tejto situácii nebolo ťažké nové rozhodnutia Súdneho dvora priebežne naštudovať a „stráviť“, ku takmer všetkým bola príležitosť aj čas diskutovať a podrobne ich skúmať.

Amsterdamská zmluva zachovala obmedzenie pre prvostupňové súdy podávať prejudiciálne otázky k výkladu nariadení EMPS v osobitnom ustanovení čl. 68 ZES, ktorý bol *lex specialis* k čl. 234 ZES a prejudiciálnemu konaniu pred Súdny dvorom. Podľa Súdneho dvora samotného nie je prejudiciálna otázka položená súdom podľa čl. 68 ZES, proti ktorého rozhodnutiu je prípustný opravný prostriedok, prípustná (*Varbecq*, C-555/03), resp. prejudiciálne konanie môže začať až súd, ktorého rozhodnutie už nemôže byť napadnuté opravným prostriedkom, a to je vo všeobecnosti až najvyšší súd (*Lyckeskog*, C-99/00).

Lisabonská zmluva platná od 1. 12. 2009 obmedzenie prvostupňových súdov predkladať prejudiciálne otázky k nariadeniam v oblasti EMPS zrušila. Dokonca v zmysle bodu 31 rozsudku Súdneho dvora zo 17. 2. 2011 vo veci C-283/09, *Weryński*, má od 1. decembra 2009 Súdny dvor právomoc rozhodovať o návrhu na začatie prejudiciálneho konania, ktorý predložil súd, ktorého

⁴⁵ Pozri: ROZEHNALOVÁ, N., K. DRLÍČKOVÁ, T. KYSELOVSKÁ a J. VALDHANS. *Úvod do medzinárodného práva soukromého*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017, s. 71.

⁴⁶ Veci C-14/76, *De Bloos* a C-21/76, *Handelskeverij Bier*.

rozhodnutia je možné napadnúť opravným prostriedkom podľa vnútroštátneho práva, aj keď bol návrh predložený pred uvedeným dátumom.⁴⁷

Za tejto situácie kľúčové nariadenie Brusel I za necelých 13 rokov bolo podrobené viac než 220-tim prejudiciálnym konaniam, pravdaže za situácie jeho územnej pôsobnosti v 24, resp. 26 členských štátoch, pričom od jeho účinnosti v roku 2002 do zrušenia obmedzenia pre prvostupňové súdy v roku 2009, bolo podaných približne 40 prejudiciálnych otázok zo stany súdov posledného stupňa. Toto číslo ešte nemusí byť konečné, nakoľko pred najvyššie súdy členských štátov ešte stále môžu doraziť veci, v ktorých bolo konanie začaté, resp. právomoc určená podľa nariadenia Brusel I (zatiaľ poslednú otázku položil 16. 10. 2017 francúzsky Cour de cassation).

Keďže je nutné zaručiť kontinuitu výkladu Súdneho dvora medzi Bruselským dohovorom a nariadením Brusel I⁴⁸, ako aj medzi nariadením Brusel I a revidovaným nariadením Brusel I bis⁴⁹, aktuálne by sudca mal ovládať viac než **300 rozhodnutí**, pričom napríklad len dešifrovanie spojenia „miesto zmluvného plnenia“ (kľúčový pre článok 7 a alternatívnu právomoc) je nutné naštudovať približne 100 rozsudkov Súdneho dvora.

Za tejto situácie vyvstáva otázka, či revidované nariadenie Brusel Ibis nemalo v tomto smere zohľadniť narastajúcu výkladovú neistotu súdov členských štátov, spojenú s ich zvýšenou (a nie vždy náležitou) potrebou iniciovať prejudiciálne konanie pred Súdny dvorom.

5 Záver

Vyššie uvedené pojednanie o viacerých aspektoch EMPS je vo väčšej miere kritikou jeho aktuálneho vývoja a to nielen od Lisabonskej zmluvy platnej od 1. 12. 2009.

⁴⁷ Podľa argumentácie Súdneho dvora v tomto rozhodnutí (bod 30): „*Ciel vytvoriť efektívnu spoluprácu medzi Súdny dvorom a vnútroštátnymi súdmi sledovaný článkom 267 ZFEÚ, ako aj zásada hospodárnosti konania hovoria v prospech toho, aby sa návrhy na začatie prejudiciálneho konania, ktoré podali súdy nižšieho stupňa v priebehu prechodného obdobia krátko predtým, ako Lisabonská zmluva vstúpila do platnosti, a ktoré Súdny dvor pojednával až po vstúpení tejto Zmluvy do platnosti, považovali za prípustné. Zamietnutie z dôvodu neprípustnosti by za daných podmienok totiž viedlo len k tomu, že vnútroštátny súd, ktorý medzitým nadobudol právo podať na Súdny dvor návrh na začatie prejudiciálneho konania, by opätovne podal nový návrh na začatie prejudiciálneho konania s tou istou otázkou, čím by došlo k nárastu procesných formalít a k zbytočnému predĺženiu doby trvania konania vo veci samej.*“

⁴⁸ Pozri výslovne recitál č. 19 nariadenia č. 44/2001.

⁴⁹ Pozri výslovne recitál č. 34 nariadenia č. 1215/2012.

Medzinárodné právotvorné prechádzav posledných desaťročiach turbulentným vývojom, ktorý by mal viesť k zefektívneniu právnej úpravy, odrážať vývoj v spoločnosti a napĺňať spravodlivé očakávania subjektov súkromných právnych vzťahov s cudzím prvkom. Súčasný stav úpravy však pripomína skôr právnú džungľu.⁵⁰

Tá je umocnená aj vzájomným prelínaním sa s množstvom medzinárodných zmlúv, ktorých zmluvnými stranami sú len niektoré členské štáty⁵¹, bilaterálnymi zmluvami medzi členskými štátmi, ktoré sa obsahovo prelínajú, ale naďalej používajú v konaniach a otázkach, ktoré nie sú upravené nariadeniami, a následne aj medzinárodnými zmluvami EÚ s rôznymi ďalšími výnimkami, takže vzťah práva EÚ a medzinárodných zmlúv v oblasti MPS predstavuje kult Aktov X.

Súhlasím aj s tvrdením Michala Malacku, že pre budúcnosť MPS vo svetle globalizácie, teda globalizácie právnej kultúry, je dôležitá koncepcia výsledného stavu⁵², teda označenia jasnej cesty, či sa EMPS, resp. MPS členských štátov EÚ bude uberať v rámci unifikovanej a kodifikovanej štruktúry, transparentnej a prehľadnej, prípadne aj hierarchicky usporiadanej, alebo bude pokračovaním súčasného vývoja a cesty fragmentácie.

Literature

BURDOVÁ, K. Posilnená spolupráca v oblasti rozhodného práva pre rozvod a Slovenská republika. In: *Milníky práva v stredoeurópskom priestore 2017*. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2017.

DRLIČKOVÁ, K. *Vliv legis arbitri na uznání a výkon cizího rozhodčího nálezu*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013, 204 s. Edice S, řada teoretická Právnické fakulty MU, č. 443. ISBN 978-80-210-6419-5.

⁵⁰ HRNČÍŘIKOVÁ, M. Unifikace obecné části mezinárodního práva soukromého – reálná výzva pro EU. In: ROZEHNALOVÁ, N., K. DRLIČKOVÁ a J. VALDHANS. (eds.). *Dny práva 2016. Část IV. Kodifikace obecné části kolizního práva – cesta či omyl?* Brno: Masarykova univerzita, 2017, s. 78.

⁵¹ Například Haagský dohovor o práve použitelném pro dopravné nehody, Dohovor o práve použitelném pro zodpovědnost za výrobek a pod. Víac VALDHANS, J. *Právní úprava mimosmluvních závazků s mezinárodním prvkem*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 95 a nasl.

⁵² Pozri MALACKA, M. Kolizní metoda v kontextu globalizace a europeizace. In: ROZEHNALOVÁ, N., K. DRLIČKOVÁ a J. VALDHANS (eds.). *Dny práva 2016. Část IV. Kodifikace obecné části kolizního práva – cesta či omyl?* Brno: Masarykova univerzita, 2017, s. 149.

- HRNČIŘÍKOVÁ, M. *Unifikace obecné části mezinárodního práva soukromého – reálná výzva pro EU*. In: ROZEHNALOVÁ, N., K. DRLIČKOVÁ a J. VALDHANS (eds.). *Dny práva 2016. Část IV. Kodifikace obecné části kolizního práva – cesta či omyl?* Brno: Masarykova univerzita, 2017.
- JENARD, P. a G. MOLLER. *Správa k Dohovoru o súdnej právomoci a výkone rozhodkov v občianskych a obchodných veciach podpísanom v Lugane dňa 16. 9. 1988, uverejnená v Ú.v. 1990, C 189/57*.
- KYSELOVSKÁ, T. Interakce rozhodčího řízení a evropského práva. In: *Dny Práva - 2009 - Days of Law: The Conference Proceedings*. 1. vyd. Brno: Brno: Masaryk University, 2009, 3014 s. ISBN 978-80-210-4990-1.
- MALACKA, M. Kolizní metoda v kontextu globalizace a europeizace. In: ROZEHNALOVÁ, N., K. DRLIČKOVÁ a J. VALDHANS (eds.). *Dny práva 2016. Část IV. Kodifikace obecné části kolizního práva – cesta či omyl?* Brno: Masarykova univerzita, 2017.
- ROZEHNALOVÁ, N. *Instituty českého mezinárodního práva soukromého*. Praha: Wolters Kluwer, 2016.
- ROZEHNALOVÁ, N., K. DRLIČKOVÁ a J. VALDHANS (eds.). *Dny práva 2016. Část IV. Kodifikace obecné části kolizního práva – cesta či omyl?* Brno: Masarykova univerzita, 2017. ISBN 978-80-210-8195-6.
- ROZEHNALOVÁ, N., K. DRLIČKOVÁ, T. KYSELOVSKÁ a J. VALDHANS. *Úvod do mezinárodního práva soukromého*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017.
- SIMAN, M. Európske úpadkové právo. In: *Obchodné právo*, 2005, roč. 6, č. 1–2.
- SIMAN, M. a M. SLAŠŤAN. *Právo Európskej únie: inštitucionálny systém a právny poriadok Únie s judikatúrou*. 1. vyd. Bratislava: EUROIURIS – Európske právne centrum, 2012.
- VALDHANS, J. *Právní úprava mimosmluvních závazků s mezinárodním prvkem*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 280 s. ISBN 978-80-7400-412-4.

Contact – e-mail

miroslav.slastan@flaw.uniba.sk

Vědecká redakce MU

prof. Ing. Petr Dvořák, CSc.; Ing. Radmila Droběnová, Ph.D.;
Mgr. Michaela Hanousková; doc. Mgr. Jana Horáková, Ph.D.;
doc. PhDr. Mgr. Tomáš Janík, Ph.D.; doc. JUDr. Josef Kotásek, Ph.D.;
doc. Mgr. et Mgr. Oldřich Krpec, Ph.D.; prof. PhDr. Petr Macek, CSc.;
PhDr. Alena Mizerová; doc. Ing. Petr Pirožek, Ph.D.;
doc. RNDr. Lubomír Popelínský, Ph.D.; Mgr. David Povolný;
Mgr. Kateřina Sedláčková, Ph.D.; prof. RNDr. David Trunec, CSc.;
prof. MUDr. Anna Vašků, CSc.; Mgr. Iva Zlatušková;
doc. Mgr. Martin Zvonař, Ph.D.

Ediční rada PrF MU

doc. JUDr. Josef Kotásek, Ph.D. (předseda);
prof. JUDr. Josef Bejček, CSc.; prof. JUDr. Jan Hurdík, DrSc.;
prof. JUDr. Věra Kalvodová, Dr.; prof. JUDr. Vladimír Kratochvíl, CSc.;
doc. JUDr. Petr Mrkývka, Ph.D.; doc. JUDr. Radim Polčák, Ph.D.;
prof. JUDr. Petr Průcha, CSc.; doc. JUDr. Markéta Selucká, Ph.D.

DNY PRÁVA 2017 – DAYS OF LAW 2017

Část IV. – Aktuální otázky evropského mezinárodního práva soukromého

**Eds.: prof. JUDr. Naděžda Rozehnalová, CSc.,
JUDr. Klára Drličková, Ph.D., JUDr. Jiří Valdhans, Ph.D.**

Vydala Masarykova univerzita, Žerotínovo nám. 617/9, 601 77 Brno

Spisy Právnické fakulty MU č. 615 (řada teoretická)

1. vydání, 2018

ISBN 978-80-210-8956-3